SEFCSIK ZOLTÁN

A szeretetben nincs félelem, sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet…

(1Jn 4,18)

Nem ismerhetek minden részletet. Nem tudom pontosan, hogyan is történt, csak azt tudhatom, mikor kezdődött. Miközben Bibliámat olvasom, képzeletemben lassan megformálódik a régi, de mindig ismerős történet…

…Kimerülten roskadt a földre. Hosszasan nézte a páfrányerdőt, a virágokat. Sokáig bámulta a földet, kutatta az eget – mindazt, amiben eddig gyönyörűségét lelte. De hiába, most semmit sem látott szépnek. Aztán, hogy megnyugvást találjon, Évára nézett, de az ő tekintetéből sem tudott békességet meríteni. Mert lassan egy addig ismeretlen, mindennél erősebb érzés kerítette hatalmába. Valahol a gyomra körül fakadt, s mint valami élőskődő növény, indaként terjeszkedett. Mintha ráfonódott volna izmaira, elszívta erejét, felfelé kúszott és szorongatni kezdte szívét, légszomjat okozva nehezedett tüdejére, kiszárította ajkait, árnyékot vetett gondolataira: Ádám félt!

Szabad volt mindeddig: szerette társát, a világot, a küldetést, a jelent és a még nem látott napokat. Most fogságba esett. Kétségbeesetten vette észre, hogy bármire gondol, mindenhol ott van ugyanaz a gyötrő gondolat. Rettegés kerülgeti, amikor társára tekint: mi történik, ha majd szerelme elhagyja őt? A szorongás beárnyékolta örömét, amikor leendő utódaira gondolt: ki tudja, hányféle baj érheti őket? Úgy tűnt számára, hogy a félelem már mindenben ott lapul: a holdfény vetette árnyékban, állatokban és emberekben, ismerős és ismeretlen részleteiben a korábban oly tökéletesnek látott világnak.

Ádám még jobban összehúzta magát, és elbújt az erdő fái között. Lázas igyekezettel próbálta felidézni, mikor is kezdődött ez az egész. Gyorsan jött a fájdalmas felismerés: akkor támadta meg ez a fojtogató érzés, amikor a Teremtőnek nemet mondva egyedül maradt. Igen, ezzel kezdődött minden: amikor úgy döntött, hogy nem kell neki az Úr szava, akarata, szövetsége. Az elhagyott Istenre gondolva érte utol először a rettegés: mi lesz majd, ha újra elé kell állni, ha szembesülni kell az ő hatalmával és igazságával? A félelem az Isten szeretetétől elszakadva támadt rá. A leggyötrőbb az egészben talán az volt számára, hogy tudta, hova kellene visszatérni, de az utat már nem látta, és lépésnyi ereje sem maradt.

Ám váratlanul ismerős hang rázta fel a bénult csendből: „Hol vagy?" – hallotta a kiáltást, amely az egész kertben visszhangzott. Ez az Örökkévaló hangja! Őt keresi! A szabadulásra vágyó Ádám most különös dologra lett figyelmes: mintha az Úr szavában ott remegne valami abból, amit korábban az egyetlen és legfőbb dolognak ismert őbenne: ez a teljes, forró, féltő szeretet. S most ezt az isteni szót hallgatva mintha oldódott volna lelke mélyén a félelem okozta szorítás. Különös módon a Mindenható szavának hatására mintha megrémült volna Ádámban maga a félelem. Halottsápadt lett, és menekülni kezdett a rettegés. Hátrálni kezdtett a szorongás. S bár korántsem lett teljesen szabad tőle, most hosszú idő után elsőször nagyot tudott sóhajtani, s előtört szeméből a bűnbánat első könnycseppje. Reménység csillant meg: Isten tökéletes szeretete kiűzheti élete nagy fogvatartóját.

Azt már nem hallotta, nem is hallhatta, hogy az őt kereső isteni szó messzebb jutott a kertnél, tovább visszhangzott évszázadok hegyei között, túljutott évezredek völgyein. Mindig más, és mégis ugyanaz a rettegést űző hang: „Megáldalak!" – biztatta Ábrahámot. „Ne féljetek!" – nyugtatta meg József bűnbánó testvéreit. Azután testté lett ugyanez a szó, megmutatta teljes valóját a szeretet: „Ne nyugtalankodjék a ti szívetek" – csitította Jézus az ő tanítványait. „Velem leszel" – biztatott még a Golgotán is. „Békesség néktek!" – szólt húsvét után követőihez. „Minden gondotokat őrá vessétek" – üzente Péteren keresztül. „A teljessé lett szeretet kiűzi a félelmet" – hirdetteti azóta is János aposol levelével…

Nem tudom, hogyan is történt pontosan, miként kezdődött az ember nagy harca a félelemmel, de azt tudom, hogy Ádámtól kezdve mindig is arra jó hírre szomjazott a szív, ami ezekben a hetekben visszhangzik szinte minden alapigében.

JOÓB MÁTÉ

Az egyéni bűnbánat gyakorlatának kihívása az egyház és a teológia számára

*Egy gyakorlati teológiai disszertáció rövid összefoglalása**

AZ EGYÉNI BŰNBÁNAT JELENLEGI HELYZETÉRŐL

Az utóbbi évtizedek alatt erőteljes érdeklődés mutatkozott az egyéni bűnbánat – a legelterjedtebb elnevezés szerint a gyónás – iránt. Számos nyugat-európai evangélikus egyházban az 1940-es évektől kezdődően már nemcsak úgy tekintettek az egyéni bűnbánatra, mint a római katolikus egyház egyik szentségére, hanem mint – teológiai irányzatoktól függően – saját, de elfelejtett pásztori-lelkigondozói kincsre vagy háttérbe szorult evangéliumhirdetési módra. Ennek teológiai alapját Közép-Európában minden bizonnyal *Dietrich Bonhoeffer Szentek közössége* (*Gemeinsames Leben,* 1939) című műve jelentette. Azóta számos cikk és tanulmány jelent meg a témában, és az érdeklődés ma is töretlen.[1]

Hazánkban is születtek tanulmányok az egyéni bűnbánatról. Leggyakrabban az 1950-es években szerepelt a teológiai disputákban, ám azóta csak igen ritkán jelent meg róla egy-egy tanulmány vagy cikk az evangélikus sajtóban.[2] Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyháztagok közömbösek lennének a téma iránt. Ma is érezhető az érdeklődés, még ha ez kevésbé tükröződik is az írott sajtóban. Teológusok és lelkészek elsősorban azt tudakolják, hogy miként lehetne újra visszaállítani vagy – ott, ahol még halványan él – megerősíteni az egyéni bűnbánati gyakorlatot. A gyülekezeti tagok pedig elsősorban az iránt érdeklődnek, hogy milyen segítséget jelenthetne az egyéni bűnbánat saját hitéletükben.[3]

A II. világháborút követően a római katolikus egyházban egyre többet lehetett hallani arról, hogy az egyéni bűnbánat szentsége válságban van. Az erre érkező első reakciók elutasítóak voltak. Többen azzal érveltek, hogy az az intézmény, amelynek alapjai a Szentírásban gyökereznek, és amelyet az egyház az évszázadok során féltve őrzött, nem kerülhet válságba. Ez a magatartás azonban nem segítette a bűnbánati gyakorlattal kapcsolatos problémák igazi feltárását. Őszintén szembe kellett nézni azzal a ténnyel, hogy mindenütt csökkent a bűnbánati alkalmak száma. Egyre kevesebb katolikus hívőt vonz, hogy az egyéni bűnbánat szentségében keresse az Isten színe előtti tisztulást. Ennek következtében pedig egyre több pap bizonytalanodik el, hogy érdemes-e egyáltalán időt fordítani a bűnvallások meghallgatására és a feloldozó igék hirdetésére.[4]

A *Liturgikus konstitúció* 1963-ban az egyéni bűnbánat szentségére vonatkozóan még így fogalmaz: „Át kell újra vizsgálni a bűnbánat szentségének szertartását és formáját, hogy azok a szentség természetét és hatását világosabban fejezzék ki" (72. pont). A hosszú és alapos munka eredményeként 1973 végén megszületett az *Ordo Paenitaentiae (OP),* a bűnbánati liturgia megújított rendje. A problémák azonban nagyrészt megmaradtak, és 1984-ben a bűnbánat szentségével foglalkozó püspöki szinódus befejeztével már *II. János Pál* is úgy nyilatkozott, hogy „a bűnbánat szentsége válságban van".[5] Azóta több mint húsz év telt el, és a megállapítás, valamint az abból fakadó kérdések ma is aktuálisak.

---

* A tanulmány *A békesség élménye. Az egyéni bűnbánat kvalitatív tartalomelemzése pasztorálpszichológiai szempontból* címmel 2006 tavaszán az Evangélikus Hittudományi Egyetemen megvédett doktori disszertáció rövidített változata. A szerző témavezetője dr. Szabó Lajos volt.

[1] Chrstian Möller a közelmúltban magyarul is megjelent tanulmányában arra a megállapításra jut, hogy a spiritualitás lutheri-evangélikus értelmezése szorosan hozzátartozik az egyéni bűnbánat kérdéséhez (*Lelkipásztor,* 2005/5. 162–167. o.).

[2] A legismertebb tanulmányok: Budaker 1950, 23–34. o.; Scholz László 1950, 52–64. o. Az 50-es éveket követően csak elvétve találkozunk az egyéni bűnbánattal foglalkozó tanulmányokkal és cikkekkel. Ezek között érdemes megemlítenünk a következőket: Muntag 1975, 219–221. o.; Reuss 1990, 16–17. o.; Csepregi 1992, 327–329. o., valamint Kettunen 1997, 84–86. o.

[3] Minden bizonnyal a kérdés további élénkítését szolgálja a 2003 májusában magyar nyelven is megjelent „finn káté", amely egy egész fejezetet szentel az egyéni bűnbánat kérdésének (*Káté – Evangélikus keresztyén hitünk rövid összefoglalása.* Budapest, 2003).

[4] Alszeghy 1994, 6. o.

[5] Reconciliatio et paenitentia (szinódusi apostoli buzdítás), Róma, 1984. december 2. *Acta Apostolicae Sedis* (AAS), 77 (1985). 185–275. o. Magyarul: *Kiengesztelődés és bűnbocsánat a mai egyház küldetésében.* Szent István Társulat, Budapest, 1985. /Pápai megnyilatkozások 12./ 28. sz. A bűnbánat válságáról lásd: Csizmadia 1999, 188–190. o.

SEGÍTSÉG A BŰNBÁNÓKTÓL A BŰNBÁNÓKHOZ

Kutatásom elsődleges célkitűzése az volt, hogy az egyéni bűnbánattal kapcsolatban felvetődött kérdések megválaszolásához – legyenek azok akár a bűnbánati gyakorlat visszaállításával vagy a szentségi gyakorlat válságával kapcsolatosak – segítséget nyújtson. Dolgozatomban mindenekelőtt a bűnbánók szemszögéből kívántam megközelíteni az egyéni bűnbánattal kapcsolatban felvetődött problémákat a következő kérdéseken keresztül: *Mire és hogyan kaptak segítséget a bűnbánók a bűnbánati alkalmak során? Hogyan élték át a segítségnyújtást? Milyen következményei voltak a segítségnek saját hitéletükben?* Úgy gondolom, hogy a bűnbánók válaszaiból fontos ismereteket kaptam arra nézve, hogy milyen szerepet tölt be ma az egyes felekezetekben a bűnbánati gyakorlat; mi az, amin éppen a hatékony segítségnyújtás (eredményes pasztoráció) szempontjából érdemes vagy szükséges lenne változtatni, és mi az, ami nem szorul változtatásra, mert örökérvényű értékként van jelen az egyházak békéltetési szolgálatában.[6]

A bűnbánó oldaláról és szemszögéből való vizsgálódás úgy vált lehetségessé ebben a kutatásban, hogy egy felhívásban a híveket arra kértem, írják le saját bűnbánati gyakorlatukkal kapcsolatos élményeiket és tapasztalataikat.[7] Az így beérkezett 117 levélben megfogalmazott vallomások segítségével igyekeztem megvilágítani azokat a pszichodinamikai folyamatokat és reakciókat, amelyek a bűnbánati alkalmakat jellemzik.[8] Kutatásom *empirikus* megközelítésű, mivel elsősorban a bűnbánók megélt és valóságos tapasztalataira támaszkodott.

Legjobb tudomásom szerint Magyarországon mindeddig nem zajlott le olyan kutatás, amely az egyéni bűnbánat gyakorlatával foglalkozna, méghozzá kifejezetten a segítségért folyamodók és a szentséggel élők szemszögéből. Így dolgozatom leginkább a következő, Nyugat-Európában végzett kutatásokhoz kapcsolható: Wunderle, Georg: *Zur Psychologie der Reue.* Tübingen, 1921; Berggren, Erik: *Till den kristna biktens psykology.* Stockholm, 1946; Baumgartner, Konrad: *Erfahrungen mit dem Bußsakrament.* München, 1978; Silber, Ursula: *Zwiespalt und Zugzwang. Frauen in Auseinandersetzung mit der Beichte.* Würzburg, 1996; valamint Kettunen, Paavo: *Suomalainen rippi.* Helsinki, 1998.

Az empíria felől való megközelítés létjogosultságáról a mai napig eltérőek a vélemények. *Klaus Winkler* két klasszikusnak mondható álláspontot különböztet meg.[9] Az egyik szerint a poimenika az empirikus vizsgálatok által „eltudományosodik", az igei és tanításbeli alapok helyett a tudományos valóságkonstrukciók lesznek mérvadók. A másik álláspont szerint éppen az ige hatékonyabb szolgálata érdekében szükséges a lelkigondozás folyamatának empirikus felülvizsgálata. Remélem, sikerül érzékeltetnem, hogy az empirikus megközelítés nem önmagáért, hanem az *absolutio* minél teljesebb megéléséért történt.

AZ ÉRTEKEZÉS KUTATÁSI MÓDSZERE

Ahogy korábban említettem, a bűnbánó oldaláról és szemszögéből való vizsgálódás úgy vált lehetségessé, hogy egy felhíváson keresztül arra kértem a híveket, írják le saját bűnbánati gyakorlatukkal kapcsolatos élményeiket és tapasztalataikat. Az így beérkezett levelek váltak a kutatás forrásanyagává. Már önmagában a bűnbánók vallomásainak ismertetése is minden bizonnyal gyümölcsöző lehetett volna. Dolgozatomban mégis arra törekedtem, hogy a vallomások puszta közlésénél egy szinttel mélyebbre merészkedjem abban a reményben, hogy a szöveg (a beszámolók) rejtett mondanivalóját és összefüggésrendszerét egy adott szempont szerint feltárjam. Erre az „ereszkedésre" a kvalitatív tartalomelemzés módszerét választottam.[10] Ennek a kutatási módszernek a segítségével rendszereztem és elemeztem a bűnbánók által megfogalmazott és leírt tapasztalatokat, és megpróbáltam őket olyan módon közvetíteni, hogy a kutatás eredményei beleilleszkedjenek az egyéni bűnbánatról szóló teológiai és pszichológiai párbeszédbe. E sajátos kutatási módszer alkalmazásával azokat a kérdéseket vettem alaposabban szemügyre, amelyekről a levélírók maguk szóltak a beszámolóikban. Nem egy prekoncepcióval közelítettem a forrásanyaghoz, nem is kvantitatív eredményeket kerestem, hanem a bűnbánók kérdéseire és élményeire figyeltem. Kutatásom ennek megfelelően a következő témák kibontására kívánt kísérletet tenni: a segítségre szoruló személy (bűnbánó) belső és külső indíttatásai; a bűnbánati alkalomra való felkészültséggel kapcsolatos kérdések; a feloldozást hirdető személlyel szembeni elvárások; a feloldozás felszabadító élményét indukáló tényezők; a felszabadító élmény elmaradásának okai; az egyéni bűnbánat és a lelki élet növekedése közötti összefüggés; az egyéni bűnbánat és a lelki vezetés kapcsolata.

AZ ÉRTEKEZÉS FŐBB KÖVETKEZTETÉSEI

Ahogyan már korábban említettem, római katolikus részről elsősorban azt kívánták feltárni, hogy mi lehet az oka a szentséggel való élés visszaszorulásának. Tény ugyanis,

[6] Szabó 2004, 7. o.

[7] A felhívás 2002-ben a következő egyházi lapokban jelent meg: *Evangélikus Élet, Dunántúli Harangszó, Reformátusok Lapja, Új Ember, Keresztény Élet, Igen, Békehírnök,* valamint egy keresztény portálon.

[8] A felhívásra katolikus, református, evangélikus és baptista hívek válaszoltak.

[9] Klaus Winkler: Ist Seelsorge überprüfbar? In: *Wege zum Menschen,* 1997. 403. kk. Idézi Hézser 2002, 16. o.

[10] Erről a kutatási módszerről már egy korábbi, a *Lelkipásztor*ban megjelent cikkemben is írtam (*Lelkipásztor,* 2003/8–9. 310–312. o.).

hogy a bűnbánati alkalmak száma az utóbbi évtizedekben lényegesen visszaesett.[11] Ennek hatására számos olyan kiadvány is megjelent az elmúlt években, amelyek mindenekelőtt azzal a céllal íródtak, hogy vonzóvá tegyék az egyéni bűnbánatot mindazok számára, akik felnőttkorukra elhagyták a szentségi gyakorlatot, vagy akik inkább csak teherként és teljesítendő kötelességként élik meg azt.[12]

A protestánsok érdeklődése elsősorban arra irányult, hogy az egyéni bűnbánat megtalálja megfelelő helyét az egyházak lelkigondozói munkájában, egyszerre figyelembe véve a reformáció örökségét és a mai gyülekezeti közösségek igényeit. Érdemes megemlíteni, hogy – a gyakorlati teológia elméleti megközelítését követve – a protestáns levélírók sokkal tágabban értelmezték az egyéni bűnbánatot. Ők elsősorban a bűnbánat funkciójára helyezték a hangsúlyt, míg a katolikus hívek esetében sokkal dominánsabban jelentkeztek a bűnbánat formai kritériumai.

Ha a felekezeti kontextust tovább szűkítjük, akkor egy sajátosan evangélikus kérdést is meg kell említenünk. Vajon az egyéni bűnbánat elveszett vagy csak átalakult az egyház bűnbánati gyakorlatában? Azért tekinthetjük ezt kifejezetten evangélikus problémának, mert a reformáció időszakát követően az ágostai hitvallású gyülekezetekben egy ideig még elevenen élt a liturgikus keretek között megvalósuló egyéni bűnbánat.[13] Majd annak folyamatos háttérbe szorulása közben bizonyos időközönként újra előkerült a hitvallási iratoktól egyáltalán nem idegen gyakorlat.[14] Az egyéni bűnbánat azonban nem tudott igazán gyökeret verni egyházunkban. Sem akkor, amikor valamilyen liturgikus megújulási mozgalom tanításaként, sem akkor, amikor valamilyen ébredési mozgalom gyakorlataként került a figyelem középpontjába. A kérdés abból a szempontból is izgalmas lehet a hazai evangélikusság számára, hogy azokban az észak-európai országokban, ahol történelmi okok miatt az evangélikus egyházaknak kevesebbet kellett foglalkozniuk konfesszionális meghatározottságukkal (a katolicizmussal szemben, protestánsként a reformátusság mellett), az egyéni bűnbánat gyakorlata a mai napig elevenebben él az egyházak pasztorális szolgálatában.

A forma és a tartalom változtathatóságának kérdése

Ha azt a célt tartjuk szem előtt, hogy az egyéni bűnbánati gyakorlatban a hívek számára minél inkább közvetítetté *és* megtapasztalhatóvá váljon Isten megbocsátása, akkor a jelenlegi gyakorlat formai és tartalmi kérdéseit külön-külön is szükséges megvizsgálnunk. Az előbbiben meglehetősen nagy eltérések figyelhetők meg a katolikus és az evangélikus egyház között. A római katolikus egyházban a bűnbánat formai keretei évszázados hagyományra nyúlnak vissza, amelyet legutoljára a II. vatikáni zsinat erősített meg. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a zsinati határozat *(Ordo Paenitentiae)* bőségesen ad lehetőséget arra, hogy az egyház békéltető szolgálatát végző, felszentelt és a gyóntatásra külön felhatalmazást kapott papok az egyéni bűnbánat formai kereteit jobban összehangolják a hívek részéről megfogalmazott kérésekkel. A beszámolók alapján mindenképpen elgondolkodtató az az egyre többször jelentkező igény, hogy a gyóntatófülkék mellett (de nem helyett) más helyszínen is biztosítsák a hívek számára a bűnbánat lehetőségét. Bizonyos szempontból a formai igényekhez sorolható az az elvárás is, hogy a hívek számára több idő álljon rendelkezésre a bűnbánati alkalmak során. Ezeket a kívánságokat még akkor is érdemes figyelembe venni, ha nem mellőzhetjük azt a tényt, hogy a futószalagszerű bűnbánati gyakorlat nemcsak a kialakult hagyományra vezethető vissza, hanem a jelenlegi, köztudottan súlyos paphiányra is.

A beszámolók egészét szem előtt tartva egy további lényeges megállapítást is tehetünk a formai és tartalmi változtathatóság kérdésében. Nemcsak a tartalom képes alakítani a formát, hanem a kialakult forma is nagyban befolyásolja az egyéni bűnbánat tartalmát. Az előbbire példaként hozhatjuk fel azt, hogy az elégtétel (vezeklési idő) és a feloldozás helye felcserélődött a bűnbánati rendben, radikálisan megváltoztatva ezzel a bűnbánat kereteit és időtartamát.[15] Az utóbbit – azaz hogy a külső körülmények is befolyásolják a bűnbánat során elhangzottakat – csak feltételezhetjük. Valószínűleg szoros összefüggés mutatható ki a mindössze néhány percig, zárt térben (gyóntatófülke) végbemenő bűnbánati alkalom és a hívek sokszor csak felületesnek mondható bűnvallása között.

A bűnbánati gyakorlat visszaszorulásának egyik oka a bűn fogalmának elhomályosodására vezethető vissza.[16] A felvilágosodást megelőzően, amikor az egyházaknak nagyobb befolyásuk volt a morális kérdések eldöntésében, maguk a hívek is jobban tudták, hogy mely cselekedetük ütközik Isten törvényébe, és ennek következtében mit kell megvallaniuk a bűnbánati alkalmak során. A beszámolók is alátámasztották azt a feltételezést, hogy mára ez a helyzet valóban megváltozott. Még a rendszeres bűnbánati gyakorlatban élők is el-elbizonytalanodtak abban, hogy valójában mi az, amit mindenképpen meg kell vallaniuk az egyéni bűnbánat során. Ez talán magyarázatot ad azokra az igényekre, miszerint több időre és tisztázó beszélgetésre lenne szükségük. Az egyéni bűnbánat napjainkban legelterjedtebb formája (néhány perces beszélgetés

[11] Alszeghy 1994, 6. o.; Szentmártoni 1999, 85. o.

[12] Ezt a célt szolgálják többek között a következő kiadványok: Bolberitz Pál: *Minek gyónjak?;* Bernhard Häring: *A gyónás öröme;* Eamon Tobin: *A kiengesztelődés szentsége;* M. Basilea Schlink: *Bűnbánat – örömteljes élet.*

[13] Karlsson 1979, 136. o.

[14] Löhe 1983, 166–169. o.

[15] Ez a változás valószínűleg egy hosszabb folyamat eredménye volt 800–1000 körül (Söveges 1993, 38. o.; Lempiäinen 1963, 26–30. o.).

[16] Orosz–Vértesaljai 1985, 153. o.; Bourgeois 1999, 430–431. o.

a gyóntatófülkében) mégis inkább egy olyan kort és gyakorlatot konzervál, amikor a híveknek sokkal rövidebb időre volt szükségük ahhoz, hogy eleget tegyenek bűnbánati kötelezettségüknek.

A formai keretek tekintetében az evangélikus gyakorlat egészen eltérő, hiszen az egyházban nincsen egységes és kötelező érvényű rend az egyéni bűnbánatra vonatkozóan. Ezt azzal együtt is kijelenthetjük, hogy az *Agenda* „Gyónás és úrvacsora" című rendjét sokan ezzel a céllal használják.[17] A formai keretek használatában megfigyelhető szabadság lehet a jele annak is, hogy az egyéni bűnbánat még mindig keresi a helyét az egyház pasztorális szolgálatában, de az sem zárható ki, hogy éppen ebben a szabadságában a legjobban meghatározott. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy a nyugat-európai evangélikus egyházak többsége a formai szabadság lehetőségét megtartva kötött renddel is segíti a bűnbánati alkalommal élni kívánó híveket.[18] A hazai helyzetre vonatkozóan annyi bizonyos, hogy a formai szabadság jó kiindulási pontot jelenthet ahhoz, hogy olyan bűnbánati formákban gondolkodjunk, amelyek egyszerre veszik figyelembe az egyházra bízott feladatot és a bűnbánók különböző igényeit.

A beszámolókban megfogalmazott igényeket áttekintve szükségesnek tarthatunk egy rövid, kötött elemekből álló formát, amelyet akár az énekeskönyv függelékeként is közölni lehetne, valamint egy olyan, szabadon variálható rendet, amely által jobban figyelembe lehetne venni a bűnbánó sajátos helyzetét és a bűnbánati alkalom kontextusát – például amikor egy lelkigondozói beszélgetés belső dinamikája szerint alakul át egyéni bűnbánati alkalommá.[19]

A bűnbánati gyakorlat tartalmi kérdéseire térve szeretném előrebocsátani: a korábbi empirikus kutatások nehézségei következtében tudatosan döntöttem amellett, hogy nem kérdezek rá, a hívek milyen bűnöket vallottak meg a bűnbánati alkalmak során.[20] Ugyanakkor a bűnbánat tartalmi kérdésének tekinthetjük az *absolutió*t is, amellyel kapcsolatban két lényeges észrevételt szeretnék tenni.

1. A beszámolókat vizsgálva érdemes különbséget tennünk a *feloldozás hirdetése,* azaz Isten megbocsátásának, a feloldozás kegyelmének verbális meghirdetése és a *feloldozás közvetítése,* azaz Isten bocsánatának nonverbális közvetítése között. A beszámolókból nyilvánvalóvá vált, hogy éppen a megbocsátás minél teljesebb megtapasztalhatósága érdekében célszerű a hirdetés és a közvetítés fogalmai között különbséget tenni. A bűnbánók ugyanis a hallható feloldozás mellett külön súlyt helyeztek arra, hogy a feloldozás átélése szempontjából milyen jelentősége van mindannak, amit a segítő személy nonverbális eszközökkel – akár tudatosan, akár tudat alatt – közvetít.

2. Az evangélikus tanítás szerint az egyéni és közösségi feloldozás között nincsen teológiai értelemben vett különbség. Lélektanilag lehet jelentősége az egyéni feloldozásnak, de a kegyelem közvetítése szempontjából ugyanaz történik, mint a közösségi feloldozásban.[21] Az egyéni bűnbánat viszonylag gyér gyakorlatával kapcsolatban ezt mindenképpen szem előtt kell tartanunk. Ha visszautalunk arra a sajátosan evangélikus kérdésre, hogy az egyéni bűnbánat elveszett vagy csak átalakult az egyház gyakorlatában, akkor a fenti megállapítás értelmében az egyéni bűnbánat bennefoglaltatik a közösségi, gyülekezeti bűnvallásban és feloldozásban, amely nagyon szorosan kötődik az úrvacsora teológiájához és gyakorlatához. Ez azonban egy újabb fontos kérdéshez vezet el bennünket.

Az új (alternatív) istentiszteleti rend egyik figyelemre méltó vonása, hogy megkísérli a híveket jobban bevonni az istentisztelet eseményébe. Az új liturgia állandó elemeként fog szerepelni a közösségi bűnvallás és feloldozás az úgynevezett előkészületi részben.[22] Azokban a gyülekezetekben, ahol a jelenleg érvényben lévő rendet fel fogja váltani az új rend, a hívek minden alkalommal részesei lesznek a bűnvallásnak és a feloldozásnak. Ez azonban egyáltalán nem problémamentes, hiszen nem magától értetődő, hogy a hívek heti rendszerességgel valóban készek megvallani bűneiket. A feloldozás pedig könnyen „olcsó kegyelemmé" válhat bűnbánat és őszinte bűnvallás nélkül.[23] Az analízis során már említettük, hogy a rendszeresség – az állandó lehetőségről való bizonyosság – abban segíti a hívőt, hogy mielőtt elhatalmasodna rajta rossz lelkiismerete, és az azt kiváltó pszichikai mechanizmusok irányíthatatlanná válnának, újra segítségért folyamodhat a bűnbánati alkalom keretében. Lélektani szempontból azonban a túlzott gyakoriságnak vagy a beállt, túlzott rendszerességnek megvan a maga veszélye. Az aktív gyülekezeti tag kerülhet olyan helyzetbe, hogy az előző közös bűnvallás és feloldozás óta eltelt időszakból nem tud olyan vétket felidézni a lelkiismeret-vizsgálat során, amely miatt bűntudatot kellene éreznie, és így meg kellene azt vallania. Így akár az is megtörténhet, hogy a hívőnek amiatt támad bűntudata, hogy nincs bűntudata. A jelenleg érvényben lévő istentiszteleti rendben a közös bűnvalló imádságot kegyelemhirdetés követi, amely nem egyezik meg az *absolutió*val, de amely bizalmat ébreszthet a hívőben ahhoz, hogy más keretek között éljen a feloldozás ajándékával. (Jelenleg ezt az úrvacsorai liturgiához szorosan kapcsolódó gyónási részben teheti meg.)

[17] *Agenda* 1996, 390–392. o.

[18] Lásd például: *Den svenska psalmboken* 1986; *Evangelisches Gesangbuch* 1995.

[19] Ezt az átalakulást például a következő mondat is megerősítheti: Korábban személyes bűnvallásnak nevezték azt, ami itt most történik. Szeretné, ha ezen az úton haladnánk tovább?

[20] Erik Berggren 1946-ban és Paavo Kettunen 1998-ban végzett kutatásaira gondolok.

[21] Luther hangsúlyozta, hogy az egyéni bűnbánatra nagy szükségük van főleg azoknak, akik hitükben gyengék, lelkiismeretükben bizonytalanok, és akiknek nagy segítséget jelenthet, hogy a feloldozás csak nekik szólóan hangzik el.

[22] Lásd *Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv.*

[23] Bonhoeffer 1996, 15–16. o.

Az összefoglalás terjedelme nem teszi lehetővé, mégis fontosnak tartom a bűnbánat és az úrvacsora kapcsolatának alapos átgondolását. Az előbbiekben már szóltam arról, hogy milyen következményekkel járhat az, ha az új istentiszteleti rendben állandó elemként szerepel a feloldozás. Ha viszont az előkészületi részben fakultatívvá válik a bűnvallás és a feloldozás, akkor már az istentisztelet elején két részre szakad a gyülekezet. A harmadik megoldás – amikor a feloldozás helyett a kegyelemhirdetést választjuk – is problematikus. Ebben az esetben ugyanis a hívek nagy részét megfosztjuk a feloldozás lehetőségétől, hiszen a liturgikus rendben az úrvacsorát már nem előzi meg a közös bűnbánat. Azt pedig teljes mértékben kizárhatjuk, hogy egy ilyen megoldás következtében a hívek a feloldozást igényelve, a megszokottnál gyakrabban élnének az egyéni bűnbánat lehetőségével. Mindenképpen a helyi szokások figyelembevételével kell a megoldásokat keresnünk.[24] A fenti sorokkal azt is szerettem volna érzékeltetni, hogy az *absolutio* lélektani vizsgálatának milyen jelentősége lehet a liturgia útkeresése számára.

Az indíttatásoktól a lehetőségekig

Az egyéni bűnbánati alkalmak elsődleges célja, hogy a bűnbánók lerakják terheiket és bűneiket, és visszanyerjék teremtő és szabadító Istenükkel való harmonikus kapcsolatukat. A bűnbánók oldaláról nézve tehát a bűnbánati alkalmakhoz való járulás indítóoka a megzavart állapot feloldása, a valamilyen bűntől vagy tehertől való szabadulás vágya. Szándékosan használtam külön a bűn és a teher fogalmát, ezzel is jelezve, hogy a hívek milyen sokszínűen fogalmazták meg indíttatásaikat és a bűnbánati alkalmakkal szemben támasztott elvárásaikat. A beszámolókból megállapítható, hogy a hívek nem csak bűneik miatt és nem csupán a feloldozás reményében keresik fel a bűnbánati alkalmakat.

A katolikus hívek számára könnyű „megtalálni" a bűnbánat lehetőségét. Ebben nyilvánvalóan nagy szerepe van a hitoktatásnak, az egyéni bűnbánat kiemelt helyének és az egyház tanításának, amely szerint minden katolikusnak évente legalább egyszer élnie kell a szentséggel. Az analízis során megpróbáltam rendszerezni a különböző indíttatásokat. Most csak azt szeretném kiemelni, hogy a levélírók közül többen számoltak be arról, hogy a bűnbánati alkalmat nem valamilyen konkrét bűnük megvallása miatt keresték fel, hanem hitéleti és életviteli problémáikra kerestek segítséget, vagy egész egyszerűen valakivel meg akarták osztani a gondjaikat. Ha az ilyen indíttatások mögött rejlő témák bűnbánati keretek között kerülnek elő, akkor segítséget jelenthetnek a hívek számára abban, hogy jobban meglássák saját felelősségüket (a hely és a légkör orientáló hatása révén). Azonban az ilyen gyakorlat problematikussá is válhat, ha úgymond minden hitéleti és életviteli probléma bűnkérdéssé válik. A beszámolók alapján célszerűnek tűnne, ha az egyéni bűnbánat és a lelki vezetés mellett nagyobb szerepet kapnának a lelkigondozói és csoportos beszélgetések,[25] amelyeket a hívek igénybe vehetnének fent említett kérdéseik feldolgozásában és megoldásában.[26]

Előfordulhat ugyanakkor olyan eset is – a beszámolók erre is szolgáltattak számos példát –, amikor a bűnbánó a bűnbánati alkalom előtt minden hitéleti és életviteli kérdést bűnkérdésnek tekint. Ha a segítő személy felismeri az irracionális vagy kóros bűntudatot, legjobban teszi, ha a segítségnek más formáját keresi, vagy ha módjában áll, szakemberhez irányítja a bűnbánót. Ez természetesen nem könnyű feladat, hiszen már a neurotikus bűntudat felismerése is bizonyos szakértelmet kíván, másrészt a feloldozás meghirdetésének elhagyása lelkiismereti problémákat eredményezhet. Ennek a feszültségnek a feloldását segítheti az a már korábban megfogalmazott cél – amelyet akár egyfajta hitvallásnak is tekinthetünk a bűnbánati alkalmakra vonatkoztatva –, hogy minél inkább közvetítetté és megtapasztalhatóvá kell tenni Isten emberszeretetét és megbocsátását. Az irracionális és kóros bűntudattal rendelkező hívek esetében ez azt jelenti, hogy először el kell segíteni őket az „egészséges bűntudat" állapotába, hogy a megbocsátás valóban megtapasztalhatóvá váljon. Bár első hallásra szokatlannak tűnhet ez a megállapítás, de éppen a diszharmóniába került ember érdekében fogalmazhatjuk meg, hogy bizonyos esetekben a feloldozó igék elhagyása jelentheti az első lépést ahhoz, hogy a segítségre szoruló ember később valóban meg tudja tapasztalni a feloldozás felszabadító élményét.

Az evangélikus hívek lehetőségei nagyban eltérnek a katolikus bűnbánókétól. Bár a *Konfirmációi káté* külön fejezetet szentel az egyéni és a közösségi bűnbánat kérdésének, mégsem él igazán a felnőtt hívek köztudatában az egyéni bűnbánat lehetősége. Ugyanakkor bizakodásra ad okot az a változás, amely a hitoktatás területén észlelhe-

[24] Lehetségesnek tartok például egy olyan gyakorlatot, amelyben az év néhány kiemelt vasárnapján (hangsúlyozottan bűnbánati jellegű istentiszteleten) az *absolutio* formája hangzik, egyébként pedig a kegyelemhirdetésé.

[25] Ugyan más összefüggésben fogalmazódtak meg a következő gondolatok, mégis jól adaptálhatók olyan helyzetekre, amelyekben hitéleti és életviteli problémák feldolgozására szerveződik egy segítő csoport. A csoport tagjai a következőket biztosíthatják egymás számára: a kibeszélési közösség kereteit (elbeszélés); a törődő közösség érdeklődését (odafigyelés); az elfogadó közösség stabilizációját (megelégedés); a teljesítményértékelő közösség realitását (értékelés); a motiváló közösség kérdező erejét (érdeklődés); a lelki közösség lélekújító bátorságát (spiritualitás) (Szabó 2002, 62. o.).

[26] A lelkigondozás kérdésével kapcsolatban mindenképpen érdemes megemlítenünk a Semmelweis Egyetem lelkigondozó szakirányú továbbképzését, amelyet felsőfokú hitéleti végzettséggel rendelkező hallgatók számára indított az SE Mentálhigiéné Intézete, együttműködve a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskolával és a Károli Gáspár Református Egyetem Főiskolai Karával.

tő. Az egyház új hittantanterve már egészen konkrétan foglalkozik az egyéni bűnbánat kérdésével.[27] A 8. évfolyam számára összeállított tananyagban (Hit és élet) a „Kapcsolatban Istennel" című fejezetben szerepel a bűnbánat témája.[28] Mindenképpen üzenetértékűnek tarthatjuk, hogy a hittantanterv összeállítói hova helyezték a bűnbánat témáját. A bűnt az Istennel való kapcsolat töréseként értelmezhetjük. A bűnbánatot – amelybe szóhasználatunk szerint természetesen beletartozik a feloldozás is – már a törés gyógyításának, a kapcsolat helyreállításának tekinthetjük. Itt érdemes megemlíteni azt is, hogy az úgynevezett finn kátét – amelyet a finnországi egyház segítségével adott ki a Luther Kiadó, és amely minden evangélikus családhoz ingyen eljutott – megjelenése óta (2003) számos gyülekezetben használták felnőttoktatás céljából. Ebben külön fejezet foglalkozik a bűnbánat témájával, amelynek feldolgozásában jól megfigyelhető a reformáció örökségének és a mai igényeknek az együttes figyelembevétele.

Ha az evangélikus hívek által megfogalmazott igényeket szem előtt tartjuk, akkor mindenképpen választ kell adnunk arra a kérdésre, hogy miként lehetne a hívek számára jobban biztosítani az egyéni bűnbánat lehetőségét. Természetesen a gyakorlati teológia szemszögéből egyáltalán nem problémamentes egy elfelejtett vagy háttérbe szorult *gyakorlat* felélesztése és feleleventése. Egy új bűnbánati rend felülről történő, kötelező érvényű elrendelése még akkor sem lenne szerencsés, ha maximálisan figyelembe vennénk a hazai és külföldi testvéregyházak mai gyakorlatát. A már említett hitoktatás és felnőttkatekézis mellett szükséges lenne alaposan feltérképezni azt a kontextust, amelyben újra nagyobb hangsúlyt kaphatna az egyéni bűnbánat kérdése. Ennek első lépéseként újra fel kellene tennünk a már korábban megfogalmazott kérdést: vajon az egyéni bűnbánat elveszett vagy csak átalakult az egyház bűnbánati gyakorlatában? Feltételezhető ugyanis, hogy bár az egyéni bűnbánat formai keretei szinte teljesen eltűntek, tartalmi elemei az egyház kegyességi gyakorlatában, ha külön-külön is, de fellelhetők. Gondolhatunk itt énekeskönyvünk gazdag bűnbánati énekkincsére, illetve azokra az ifjúsági énekekre, amelyekben erősen dominálnak a személyes bűnbánatra buzdító, illetve az azt kísérő énekek. De itt érdemes megemlíteni az úrvacsorai közösségre felkészítő gazdag irodalmat és a különböző imádságosköteteket is, amelyek a személyes kegyességgyakorlást hivatottak segíteni.[29] Csak ezeket a meglévő alapokat figyelembe véve – és akár beépítve – képzelhető el az egyéni bűnbánat lehetőségének minél szélesebb körben történő felkínálása. Ez azért is szükséges, mert az egyéni kegyesség gyakorlásában megjelenik ugyan a bűnbánat, de a közösség egésze számára még meglehetősen idegen.

[27] A MEE hittantanterve. *Evangélikus Közlöny,* 2004. július 30.

[28] A 12. évfolyam számára összeállított tantervben (dogmatika, etika) is szó esik a bűnbocsánatról a *Kereszt* cím alatt.

[29] Lásd például Groó: *Élet kenyere;* Scholz: *A hálaadás kelyhe; Visszhang.*

Elvárások a minél teljesebb közvetítés érdekében

A bűnbánók gyakran megfogalmazták véleményüket arról, hogy a bűnbocsánatot közvetítő személyeknek milyen jelentőségük van a feloldozás felszabadító élményének megtapasztalásában. Erről a hívek leginkább a segítő személyek iránti elvárásaik kapcsán szóltak. Döntő részük feltűnő hasonlóságot mutatott azokkal a „technikákkal" és „segédeszközökkel", amelyeket *Carl R. Rogers* fogalmazott meg a pszichoterapeuta és a kliens közti jó kapcsolat megteremtése érdekében.[30]

Figyelemreméltó *Heije Faber* holland gyakorlati teológus azon megállapítása, miszerint Rogers munkásságának és elméletének súlypontja az évek során mindinkább a segítő személy és a páciens *kapcsolatára* helyeződött.[31] Így tulajdonított egyre nagyobb jelentőséget Rogers a segítő személy figyelmének, nyitottságának, bizalmának és szeretetének, valamint annak, ahogy ezekre a páciens reagál. A hangsúly tehát egyre inkább a jó kapcsolat kialakulására terelődött, amelyben a kliens képes minél teljesebben megnyílni a segítő személy – és végső soron önmaga – előtt. Érdekes, hogy ugyanezt a célt fogalmazták meg a bűnbánók, amikor a segítő kapcsolatra és a bűnbánati alkalomra vonatkozó elvárásaikról szóltak. A minél teljesebb bűnvallás érdekében azt várták el az őket meghallgató személyektől, hogy *legyenek türelmesek és bizakodók; képesek legyenek bizalmat ébreszteni; szánjanak kellő időt a gyóntatásra; tanúsítsanak elfogadást és érdeklődést.*

Rogers életművének legismertebb fogalma a nondirektív attitűd. Ennek lényegét azon pszichoterápiás irányzatokkal szemben fogalmazta meg, amelyeknél a terapeuta diagnosztizálja és interpretálja a tüneteket. Rogers elutasítja azokat a segítő kapcsolatokat, amelyekben a tanácskérőt pusztán esetként vagy tárgyként kezelik. Ugyanezen az alapon veti el a terapeuta moralizálását vagy dogmatizmusát is. Azért hangsúlyozza ezt, mert véleménye szerint a segítséget kérő személynek felelősnek kell maradnia saját életéért.[32] Ezt a segítő személy úgy tudja biztosítani, hogy meghagyja a másik személy szabadságát és saját egzisztenciájáért való felelősségét, és nem tárgyként, hanem személyiségként lép vele kapcsolatba. Ezen a ponton is érdemes visszatérnünk a bűnbánók elvárásaihoz. A következőket fogalmazták meg: *a bűnbocsánatot hirdető személy ne vádaskodjon; legyen bíró helyett gyógyító; ne akarja saját képére formálni a gyónót; ne hagyja magát előítéletektől befolyásolni.* Ezek a megfogalmazott elvárások természetesen nem azt jelentik, hogy a bűnbánók nem igénylik a határozott etikai állásfoglalást.[33] Inkább azt jelzik: mindenekelőtt

[30] Faber 2002, 38–51. o.; Purhonen 1998, 53–70. o. A kapcsolat jelentőségéről lásd bővebben: Rogers 2003, 73–96. o.

[31] Faber 2002, 38. o.

[32] Faber 2002, 39. o.

[33] A hivatásbeli elvárások között a következők is szerepeltek: *az örök tanításokon kívül hitbeli és erkölcsi kérdésekben legyen nagyon járatos; hibátlan erkölcsi érzéke legyen.*

arra vágynak, hogy az őket meghallgató személyek ne velük szemben, hanem mellettük helyezkedjenek el. Az ítélkezés ugyanis szembeállítja a két felet egymással, és az elutasítás érzését közvetíti a bűnbánó felé.

A fent említett hasonlóságokat azért tartottam fontosnak megemlíteni, hogy jelezzem, mennyi lehetősége van a segítő személynek arra, hogy ne csak hirdesse, hanem közvetítse is Isten irgalmát. Ugyanakkor szeretném megerősíteni annak a nyitásnak a szükségességét, amely a katolikus és a protestáns gyakorlati teológiai képzésben tetten érhető, és amely arra irányul, hogy szükséges kritikával és megfelelő alázattal integrálja a társtudományokban elért eredményeket.

A hasonlóságok mellett azonban a nyilvánvaló eltérésekről is szót kell ejteni. Ezek mindenekelőtt a lelkészekkel szemben megfogalmazott hitbeli és életviteli elvárásokban érhetők tetten. A hitbeli elvárások *(igazán hívő pap legyen, szeresse Istent teljes erőből, teljesen az Úrra bízza magát, hiteles hívő ember legyen)* elsősorban a bűnbánók azon meggyőződését tükrözik, hogy a bűnbocsánatot hirdető személy mindenekelőtt közvetítőként legyen jelen a bűnbánati alkalmon. Azaz legyen kapcsolatban azzal, aki felé és akinek a nevében közvetít. Az életviteli elvárások pedig elsősorban azt a célt szolgálják, hogy a segítő személyek egyben példaképként is jelen legyenek egy adott közösségben. Bár a hitbeli és életviteli elvárások visszatükröződő életcélokról is szólnak (bűnbocsánatból élő emberként ilyennek szeretném magam látni), mégis elgondolkodtató, hogy a hívek gondolkodásában milyen szoros kapcsolat figyelhető meg a lelkész segítő és lelkigondozói funkciója és spiritualitása között.

Az esemény élménye

A beszámolókban a hívek elsősorban az átélt pozitív élmény felől fogalmazták meg a feloldozás jelentőségét. Ennek leírásához mindenekelőtt emocionális töltetű kifejezéseket használtak *(megnyugvás, megkönnyebbülés, boldogság, kétségbeesés megszűnése).* Ez az élmény jelenthette a bűnök terhétől való megszabadulást, az Istennel való találkozást vagy egy olyan komplex élményt, amely áthatotta a szellemi-lelki valóságot. A beszámolók döntő többségében a feloldozás élménye felszabadítólag hatott a bűnbánókra, ez mégsem jelenti azt, hogy az élmény forrását kizárólag a feloldozó igék elhangzása jelentette volna. Ezzel nem kívánom kisebbíteni az *absolutio* jelentőségét, éppen ellenkezőleg: azt kívánom érzékeltetni, hogy milyen gazdag formában élhető át Isten törődő és megbocsátó emberszeretete. Minél szélesebb perspektívában látjuk magunk előtt az egyéni bűnbánat történését, annál inkább észrevehetővé válnak azok az események, amelyek szerepet játszanak a felszabadító érzés megtapasztalhatóságában.

A feloldozás pozitív élménye szoros összefüggésben áll azzal, hogy a bűnbánati alkalmon a hívő mennyire mélyen tapasztalta meg egzisztenciális érintettségét. Az érintettség „helyével" kapcsolatban azonban már eltéréseket tapasztalhatunk a beszámolókban. Egyesek akkor beszéltek egzisztenciális érintettségről, amikor igazán meg tudták bánni bűneiket, vagy amikor vallomásukban ki tudták mondani a lelkiismeretüket terhelő bűnöket. Mások akkor élték át pozitív élményként a feloldozást, amikor a rájuk irányuló figyelmen keresztül a törődést, empátiát és az elfogadást érezték meg. Ugyanezeket az érzéseket váltotta ki az egyik evangélikus hívőből a lelkészével közösen elmondott imádság. Egy katolikus hívő esetében pedig az elégtétel elvégzése hozta meg a felszabadító érzést. Az elégtétellel kapcsolatban ugyanakkor szólnunk kell arról a meglepő eredményről, miszerint csak elvétve akadtak beszámolók, amelyekben a katolikus hívek egyáltalán megemlítették az elégtétel kérdését.

Szintén ritkán fordul elő, mégis ki kell emelni, hogy egyes hívek mágikus elvárásokat fogalmaztak meg a bűnbánati alkalmakkal kapcsolatban. Ez nyilvánvalóan visszavezethető a népi vallásosság szentségképéhez. Ha az ilyen jellegű elvárást összekötjük a rohanó világ sajátosságaival és az azonnali eredményeket elváró attitűddel, akkor a bűnbánati alkalom (az *absolutio,* Isten) gyorsan ható fájdalomcsillapító gyógyszerré válhat. Az oktatásnak és nevelésnek itt is döntő szerepe lehet abban, hogy a téves és hamis elvárások ne eredményezzenek kétes kimenetelű gyakorlatot vagy egyenesen csalódást a bűnbánók életében. Ha számolunk annak a lehetőségével, hogy a hívek egész életük során alakíthatják és csiszolhatják saját bűnbánati gyakorlatukat, akkor az oktatásnak és a nevelésnek is élethosszig kell tartania.

A fentiekben arról szóltam, hogy a feloldozás felszabadító élményéhez szorosan hozzátartozik mindaz, amit a bűnbánók átéltek saját bánatuk és vallomásuk során. Arra is kitértem, hogy a felszabadító élményhez nagyban hozzájárul a segítő személy magatartása, verbális és nonverbális kommunikációja egyaránt. Mindezeken túl egy ellentétes irányú hatást is érdemes megemlíteni. Ez pedig nem más, mint az, hogy az *absolutio* hogyan hat a bűnbánók bűnértelmezésére és azon keresztül személyes hitéletükre. Az *absolutio*nak ugyanis „megkötöző" hatása is van: a feloldozó igék következtében a hívő számára az elhangzottak bűnné válhatnak. Az egyéni bűnbánat esetében ez nyilvánvaló és könnyebben kontrollálható, hiszen a bűnbocsánatot hirdető személynek az alkalom során lehetősége van arra, hogy egy rövid eligazító beszélgetésben különbséget tegyen bűnök és olyan felvetődő problémák között, amelyek nyilvánvalóan nem tartoznak a bűn kategóriájába. Amikor azonban az evangélikus istentiszteleti liturgiában a közös bűnbánatnál a hívek lehetőséget kapnak arra, hogy magukban is megfogalmazzák bűnvallásukat, a lelkésznek nincsen lehetősége arra, hogy „ellenőrizze" a hívek csendben elmondott imádságát.[34] Nem egysze-

[34] A közös gyónó imádságot követően a lelkész a következő felszólítással élhet: „Vigyük csendben Isten elé mindazt, ami lelkünket terheli!" (*Agenda* 1996, 39. o.)

rűen a kontroll jelentőségét kívánom hangsúlyozni, hanem az *absolutio* összetett hatását. A feloldozó igék valóban feloldozhatják a személyt, de egyben bűnné is teszik az elhangzottakat. Ha valaki az egzisztenciális szorongását viszi csendben Isten elé, akkor a feloldozás következtében bűnné válhat számára a szorongása. A gyermekek és a fiatalok esetében különösen is fontos figyelembe venni az *absolutio* „megkötöző" hatását. Nyilvánvalóan szerencsésebb, ha a hívek nem a feloldozás másodlagos hatásán keresztül formálják és alakítják bűnértelmezésüket és személyes hitéletüket. A lelkigondozói beszélgetések és mindenekelőtt a lelki vezetés megfelelő színtere lehet annak, hogy a hívek kérdéseiket, hitéleti és életviteli problémáikat megosszák azokkal a személyekkel, akik iránt bizalmat éreznek. Mindazok, akik éltek (lelkigondozói beszélgetés) vagy akik folyamatosan élnek (lelki vezetés) ezekkel a lehetőségekkel, beszámolóikban építő és előremutató élményként számoltak be róluk.

ZÁRSZÓ

Talán sikerült érzékeltetnem e sorokon keresztül is, hogy az egyéni bűnbánat gyakorlatának csak az *egyik oldalát* vagyunk képesek megvizsgálni. Az empirikus vizsgálódás szempontjából ugyanis a *másik oldal* megközelíthetetlen. Ez mégsem jelenti azt, hogy ne tudnánk: mindaz, ami az egyéni bűnbánat során történik és végbemegy, mindig kétoldalú cselekvés és hatás eredménye. Éppen az emberi értelmet meghaladó bűnbocsánat valóságának az elismerése és egyben tisztelete miatt maradtam meg a kutatásban annak az oldalnak a vizsgálatánál, amely leírható és elemezhető a számunkra. Isten bűnbocsátó kegyelme olyan ajándék, amely *kívülről* érkezik, de amelyet *belül* is megtapasztalhat a harmóniát kereső ember. Ezt a belső megtapasztalást igyekeztem feltárni és megismertetni doktori dolgozatomban.

IRODALOM

Agenda a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészei számára. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1996.

Alszeghy Zoltán: *A gyónás.* Agapé, Budapest, 1994.

Berggren, Erik: *Till den kristna biktens psykology.* Akademisk avhandling. Stockholm, 1946.

Bonhoeffer, Dietrich: *Követés.* Ford. Böröcz Enikő. A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1996.

Budaker Oszkár: Kis lelkipásztorkodástan. Gyónás és gyóntatás. *Lelkipásztor,* 1950/1. 23–34. o.

Bűnbocsánat és oltáriszentség szertartáskönyv. Kézirat gyanánt közreadja a Magyar Katolikus Püspöki Kamara. Budapest, 1976.

Csepregi Béla: Az evangéliumi gyónás és feloldozás kérdése. *Lelkipásztor,* 1992/10. 327–329. o.

Csizmadia István: *A papság szerepének hangsúlyváltozásai a bűnbánat szentségének történetében.* Doktori dolgozat. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar, Budapest, 1999.

Evangélikus istentisztelet – Liturgikus könyv. Luther Kiadó, Budapest, 2005.

Faber, Heije – Schoot, Ebel van der: *A lelkigondozói beszélgetés lélektana.* SE TF – Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, Budapest, 2002.

Hézser Gábor: Eredményes lelkigondozás?! – Lelkigondozói eredményesség?! *Lelkipásztor,* 2002/1. 12–17. o.

Joób Máté: Új kutatási metodológia lehetőségei a gyakorlati teológiában. *Lelkipásztor,* 2003/8–9. 310–312. o.

Karlsson, Hans-Göran: *Förlåtels från Gud. Studier till förståelsen av syndabekännelse och avlösning.* Verbum, Lund, 1979.

Káté – Evangélikus keresztyén hitünk rövid összefoglalása. Ford. Joób Máté. Luther Kiadó, Budapest, 2003.

Kettunen, Paavo: A gyónás helye és szerepe a pluralista társadalomban. Ford. Joób Máté. *Lelkipásztor,* 1997/3. 84–86. o.

Kettunen, Paavo: *Suomalainen rippi.* Kirjapaja, Helsinki, 1998.

Lempiäinen, Pentti: *Ripinkäytäntö suomen kirkossa uskonpuhdistuksesta 1600-luvun loppuun.* Suomen Kirkkohistorian Seura, Helsinki, 1963.

Löhe, Wilhelm: *Jumalan puutarha. Kolme kirja kirkosta.* Trans. Sihvonen, Matti. SLEY, Helsinki, 1983.

A Magyarországi Evangélikus Egyház hittantanterve. *Evangélikus Közlöny,* 2004. július 30.

Möller, Christian: Mi is a spiritualitás? Gondolatok egy divatszó valóságtartalmáról. *Lelkipásztor,* 2005/5. 162–169. o.

Muntag Andor: A gyónás. *Lelkipásztor,* 1975/4. 219–221. o.

Orosz László – Vértesaljai László: Elvárás és valóság a gyónási gyakorlatban. *Teológia,* 1985/2. 151–155. o.

Purhonen, Hannu: *Muuttuva ihminen. Carl Rogersin filosofinen antropologia.* STKJ, Helsinki, 1988.

Reuss András: Nem akarunk magángyónást. *Lelkipásztor,* 1990/1. 16–17. o.

Rogers, Carl R.: *Valakivé válni. A személyiség születése.* Ford. Simonfalvi László. Edge, Budapest, 2003.

Scholz László: *A hálaadás kelyhe. Tanulmány az Úr szent vacsorájáról.* Magánkiadás, Budapest, 1938.

Scholz László: Bűnvallás, feloldozás, bűnbocsánat. *Lelkipásztor,* 1950/2. 52–64. o.

Söveges Dávid: *Fejezetek a lelkiség történetéből.* Szent Gellért Hittudományi Főiskola, Pannonhalma, 1993.

Szabó Lajos: A lelkipásztor lelkigondozása. *Lelkipásztor,* 2002/2. 60–65. o.

Szabó Lajos: *Alapozó ismeretek a gyakorlati teológiában.* Luther Kiadó, Budapest, 2004.

Szentmártoni Mihály: *Lelkipásztori pszichológia.* Szent István Társulat, Budapest, 1999.

HÉZSER GÁBOR

Vezetés – személyiség – hatalom

Két pasztorálpszichológiai szempont az egyházi és diakóniai intézményekben történő vezetéshez

Az úgynevezett segítő foglalkozások, így az egyházi és diakóniai munka is, amerikai felmérések szerint pszichohigiéniai szempontból a legmegterhelőbb foglalkozások közé sorolandók.[1] Ennek természetes következménye, hogy a különböző lelki zavarok és betegségek arányszáma az egyházi-diakóniai segítők között világszerte magasabb a normál populációénál.

A vezetés, teológiai szakszóval a *kibernetika,* mai kifejezéssel élve a *menedzsment* ugyanebbe a kategóriába tartozik. Találóan nevezi a német köznyelv az infarktust *menedzserbetegségnek.*

A gyülekezeti vagy diakóniai lelkészre általában mindkét szerepkör jellemző. A lelkész vezető is, így kettős megterhelésnek van kitéve.

A pasztorálpszichológia feladata az egyházi vezetéssel és vezetőkkel kapcsolatban az, hogy egyrészt segítse felismerni azokat a tényezőket, amelyek könnyen pszichikai túlterheléshez vezethetnek, másrészt irányítsa a figyelmet a prevenció lehetőségeire.

A következőkben a sok közül két ilyen faktorról lesz szó: *a vezetés és a személyiségbeni adottságok kölcsönhatásáról,* valamint *a vezetés és a hatalomgyakorlás komplex összefüggésének individuális vetületéről.*

VANNAK-E SZÜLETETT VEZETŐ SZEMÉLYISÉGEK? – ÉS HA NEM, MIÉRT IGEN?

Vezetni, az egyházban és világi téren is, különböző beállítottsággal lehet. De bármely beállítottságot is gyakorolja egy vezető (vagy gondolja követni), néhány ambivalens alapjelenséggel fogja szembetalálni magát. Ilyenek például:[2]

a) *Bizalom és kontroll* dialektikája. Mindkettő az emberi psziché fundamentális alkotórésze, az ember dinamikus lelki egyensúlyának hordozója. Ha bármelyik is maradandóan dominánssá válik, akkor a személyiség deformálódik. A vezető esetében ehhez hozzájárul a teológiai kibernetika és a modern menedzsmenttudomány közös felismerése: sikeresen csak akkor működik egy intézmény, ha a vezetési stílus ezt a két tényezőt dinamikus egyensúlyban tudja tartani. A döntően kontroll által történő vezetés megöli az intézmény lelkét[3] és radikálisan csökkenti a hatékonyságot, a bizalom egyoldalú eluralkodása vezetésnélküliséget eredményez.

b) Az előbbihez szorosan kapcsolódik egyházi területen a *patriarchális és fraternális* vezetési struktúra feszültsége. A diktatórikus vezetés elpuhított formája, az „atyáskodó/anyáskodó" vezetés ma korszerűtlenül hat, a kizárólagosan testvéries, illetve világi értelmezésben a „team-vezetés" eredményessége több mint kétséges. A vezetőnek rendelkeznie kell azzal képességgel, hogy a szituációnak és a feladatnak megfelelően a bizalmat és a kontrollt, a patriarchális és fraternális vezetést váltakozva tudja alkalmazni.

c) A vezetés *felelősségvállalás.* Ez egyrészt a funkcióból természetszerűen adódó feladat, amelynek tartalmát jogi és működési szabályzatok határozzák meg. Másrészt intrapszichikus, belső lelki folyamat. A vezetői személyes felelősségvállalás milyensége végső soron ennek a két komponensnek a metszéspontjában alakul ki. Minél diszharmonikusabb a konstelláció, annál nagyobb lesz a pszichikai feszültég és terhelés.

A felelősségvállalást mint pszichikai folyamatot a pszichoanalitikus szemlélet szerint vagy az úgynevezett *felettes én,*[4] vagy az *énideál* alakítja. Előbbi a szülői (és a nevelés során szerzett) normák betartását követeli meg. A vezetésben normatív szabályok által törekszik a közösség, az intézmény stabilizálására. Alapvetőn konzervatív („konzerváló") beállítottság. Az énideál ezzel szemben a „mindig újat", az innovációt, a reformokat szorgalmazza. Pszichikai feszültség a vezetőnél például akkor lép fel, ha az intézményi érdekek azt követelik meg, hogy innovatív intézkedésekért vállaljon felelősséget, ő viszont személyi-

[1] Hézser Gábor: *Miért? – Rendszerszemlélet és lelkigondozás.* 3. kiad. Kálvin Kiadó, Budapest, 2001. 90. kk. Itt: 97. k.

[2] A továbbiakban K. Winkler (Leitung in der Kirche, in: *Wort und Dienst, Jahrbuch der Kirchlichen Hochschule Bethel,* 1991) gondolatmenetét követem.

[3] Vö. Heribert W. Gärtner: Das Krankenhaus als System. In E. Zwierlein (Hg.): *Klinikmanagement.* München, 1997. Alfred Jäger: *A diakónia mint keresztyén vállalkozás. Nonprofit egyházi intézmények menedzselése.* Ford. Szabó Csaba. Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete, Debrecen, 2003. 1.4. fejezet: Hard- és szoftmenedzsment a szociális intézményekben.

[4] A freudi pszichoanalízis elképzelése szerint az emberi psziché strukturálisan épül fel: a *felettes én (Über-Ich)* a cenzúra, a bíró szerepét tölti be, a szülőktől átvett normák betartását kontrollálja, meghatározza, hogy mit szabad és mit nem. Az *ösztön-én (Es)* az ösztönök megjelenítésére törekszik, míg az *én (Ich)* az ösztön-én és a felettes én, valamint az egyén és a külvilág követelményei között közvetít, azok összehangolására törekszik.

ségéből adódóan a felelősségvállalást csak a felettes én szempontjából tudja elképzelni.

Összegezve: a vezetés mindig az intézményi identitás[5] követelményei, a menedzsment metodikai eszközei és a vezető személyiségéből adódó diszpozíciók feszültségében történik. Különösen is figyelembe kell vennünk, hogy a követelmények és az ambivalenciák mindkét síkon jelentkeznek.

Ismerve ezeket a feltételeket, mit tudunk elképzelni egy vezető konkrét esetben választott eljárásmódjáról? Helyesebben: mi határozza majd meg, hogy alapvetően és egy-egy feladat esetén „hogyan dönt"? Itt jó különbséget tenni „belső döntés" és „alkalmazott döntés" között. A *belső döntés* azt jelenti, hogy *lelkileg milyen* megoldást választ, az *alkalmazott döntés* pedig azt, hogy valójában mit tesz. A kettő nem feltétlenül azonos. Utóbbi a külső követelményeknek igyekszik megfelelni, míg előbbi természetszerűleg adódik a vezető személyiségtípusából.

A vezetői kompetencia feltétele ezért a vezetői önismeret: a vezetőnek tisztában kell lennie saját személyiségtípusával, annak – funkciója szempontjából – előnyös és kevésbe előnyös tényezőivel.

A pasztorálpszichológia mind a *C. G. Jung* által kidolgozott tipológiát,[6] mind a *F. Riemann* nevéhez fűződő felosztást használja, mindkettő jó tájékozódást[7] nyújt a személyes eligazodáshoz.

a) C. G. Jung az érzékelés és a magatartásmód alapján 4 típust különböztet meg:[8]

– a gondolkodó típust *(Denktyp),*
– az érzelmi típust *(Fühltyp),*
– az érzékelő típust *(Empfindugnstyp)* és
– az intuitív típust *(intuitiver Typ).*

Ezek a svájci mélypszichológus szerint a következőképpen viszonyulnak egymáshoz:

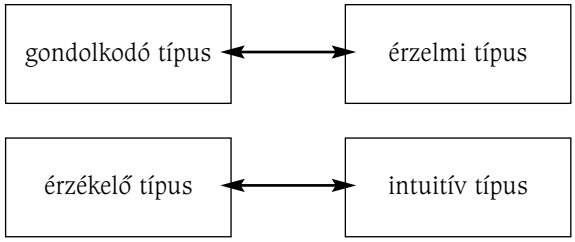

b) F. Riemann[9] a freudi irányzathoz közelebb állva nevezi meg az egyes típusokat. Félreértésre adhat okot az, hogy a pusztán különböző személyiségtípusokat jelölő mélypszichológiai kifejezéseket később a pszichiátria különböző zavarformákra alkalmazta. Itt nem a patologikus, hanem a prototipikus megjelenési formáról van szó. Nem zavarbetegségekről, hanem személyiségbeni diszpozíciókról. Riemann a következő felosztást alkalmazza:

– skizoid típus,
– depresszív típus,
– kényszeres típus,
– hiszteroid típus.

Akárcsak a jungi rendszernél, itt is ellentétpárokat fedezhetünk fel:

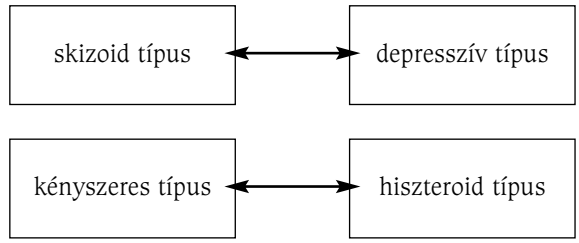

Az egyes típusokhoz kapcsolódó jellemzők a vezetéshez való alapbeállítottságot illetően, a két tipológiát egybevetve a következőkben foglalhatók össze:[10]

1. A gondolkodó, illetve skizoid típushoz tartozó vezető alapbeállítottsága *racionális.* Minél több információval akar rendelkezni, hogy a folyamatok logikáját megértve irányítsa beosztottjait és intézményét. Az (egyházi és világi) jogrend feltétlen híve, az emberek és az ügyek tárgyilagos kezelésére, „objektivitásra" törekszik.

E típus *előnyei* a vezetés szempontjából: objektíven tud viszonyulni a felmerülő problémákhoz, tárgyilagos, feladatorientált, megőrzi függetlenségét, el tud vonatkoztatni.

E típus *kevésbé előnyös* vezetői adottságai: vezetői magatartásába gyakran rejtett agresszió szövődik. Beosztottjai benne az „erőskezű" vezetőt látják, aki azonban munkatársaival szemben inkább „kíméletlen". Igényeiket gyakran figyelmen kívül hagyja, kevéssé empatikus.

Jelmondata: „Mindent mindig tisztázni kell (és lehet), és mindennek mindig sikerülnie kell!"

A mai menedzsmenttudomány szerint ha ez az attitűd kizárólagosan eluralkodik egy vezetőben, akkor az intézményi kultúra, „az intézmény lelke" kárt szenved. Bár az intézmény teljesíti az elvárt feladatokat, előbb-utóbb működésképtelenné válik, mivel a dolgozók az ilyen vezetésre az úgynevezett belső, lelki felmondással reagálnak, nem azonosulnak a „corporate identity"-vel.

2. Az érzelmi, illetve depresszív típushoz tartozó vezető az előbbi ellentéte. Magatartását az érzelmek irányítják.

[5] Vö. A. Jäger „Kybernézisz – vezetés és management az egyházban és a diakóniában" című előadásának tézisei a Debreceni Református Hittudományi Egyetem vezetés szakjának konferenciáján, 2003. december 8–9.: „Az intézményi identitás (Corporate Identity) vezérkérdései: kik vagyunk?; mit akarunk/mit kell akarnunk? (küldetés és ennek megfelelő perspektivikus célok); hova akarunk eljutni? (vezérkoncepció)." Részletesen lásd Jäger 2003.

[6] Például Winkler 1991.

[7] Például M. Klessmann: *Pastoralpsychologie.* Neukirchener Verlag, 2004. 255. kk. Vö. Hézser Gábor: *Pasztorál-pszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez.* Kálvin Kiadó, Budapest, 2004. I/III. rész: szempontok, alternatív példák.

[8] Vö. Psychologische Typen (1921), *Ges. Werke.* Bd. 6 (6/1989).

[9] F. Riemann: *Grundformen der Angst. Eine tiefenpsychologische Studie.* München, 1989.

[10] Vö. i. m.

Elsősorban az érzelmi kapcsolati hálózat megértésére törekszik, az „objektív" tények mellett a munkatársaiba való „beleérzés" igénye vezeti.

E típus *előnyei* a vezetés szempontjából: intenzíven bele tudja magát élni-képzelni munkatársai helyzetébe, a munkatársak igényeit előtérbe helyezi. Ő lesz a mindenki által „szeretett vezető", aki mindig kompromisszumra és harmóniára törekszik.

E típus *kevésbé előnyös* vezetői adottságai: munkatársaival szemben könnyen olyan érzelmi függőségbe kerülhet, amelyből csak nagy lelki erőfeszítés árán tudja magát kiszakítani. Nem határozott, ezért a munkatársaira gyakran elbizonytalanító módon hat. Konfliktusokkal nehezen boldogul. Munkatársai benne a „szegény, szenvedő vezetőt" látják. Jelmondata: „Mélyen megérintenek a dolgok, átérzem a helyzetedet…"

A mai menedzsmenttudomány szerint ha ez az attitűd kizárólagosan eluralkodik egy vezetőben, akkor a dolgozókban a megértettség, de ezzel együtt a szenvedő, depresszív hangulat kerekedik felül. Az eredményességhez szükséges elszánt, érdekeket érvényesítő képesség visszafejlődik. Az intézmény inkább a „nagy család", mint a munkaközösség képét mutatja, és feladatát nem tudja ellátni.

3. Az érzékelő, illetve kényszeres típushoz tartozó vezető alapbeállítottsága a feladatok, problémák *technikai megoldásának* keresése. A *megvalósíthatóságot* akarja bizonyítani. Irtózik a körülményeskedéstől, a hosszú, emocionális színezetű vitáktól.

E típus *előnyei* a vezetés szempontjából: mindig megtalálja a helyzethez leginkább illő szituatív megoldást.

E típus *kevésbé előnyös* vezetői adottságai: nagy erőfeszítésébe kerül, hogy újra és újra új megoldásokat keressen és találjon, innovatív impulzusok elbizonytalanítják. Nincs koncepcionálisan és hosszú távra kialakított vezérelve, elbizonytalanítja munkatársait. Mások a „gyakorlatias", de ad hoc módon döntő vezetőt látják benne. Jelmondata: „Először azt vizsgáljuk, hogy mit lehet most *valóban* tenni…"

4. Az intuitív, illetve hiszteroid típushoz tartozó vezető alapbeállítottsága: nem a probléma és a feladatrészek felől közeledik az egészhez, hanem fordítva, az egészből értelmezi az egyes részeket. Az alapvető összefüggéseket gyorsan és „ösztönösen" felfogja, hasonló, ismétlődő szituációban is képes a korábbiaktól eltérő, új megoldásokat választani.

E típus *előnyei* a vezetés szempontjából: ötletgazdag, intézményében az innovatív gondolkodást és cselekvést serkenti. Magával ragadja, lelkesíti munkatársait. Kreativitásával biztosítja az intézmény folyamatos, dinamikus versenyképességét, a változó követelményekre való gyors és hatékony reagálást.

E típus *kevésbé előnyös* vezetői adottságai: megoldási javaslatai a dolgozókat gyakran megdöbbentik, azok gyakran ötletszerűnek, nehezen követhetőnek tűnnek. Innovatív beállítottsága magas fokú flexibilitást követel meg beosztottjaitól. Ezért ő a „zseniális, de fárasztó" (vagy kiszámíthatatlan), „karizmatikus" vezető. Jelszava: „Itt most kézenfekvő, hogy… És már van is egy ötletem…!

Rieman egy további típust is alkalmaz: a *nárcisztikus, önmagát alakító vezetővel* csak nála találkozunk.

Erőssége: az intézmény lelkes, elkápráztató, meggyőző képviselője. Fő célja a hatás, és nem az eredményesség. Ennek minden más érdeket alárendel.

Gyengéje: az intézmény sikerességét a saját sikere mögé helyezi.

Összegzés

A tipológiák mindig ideáltipikusak. Abszolút értelemben senkire sem vonatkoznak, inkább azt segítik felismerni, hogy ki-ki milyen *alaptendenciákat* hordoz magában. A cél egyrészt az, hogy a vezető önmagáról, személyiségéből adódó diszpozíciójáról tájékozódjon. Másrészt a típusokkal való foglalkozás lehetővé teszi a karakterek jellemzőinek megismerését és azok egyes alkotóelemeinek tudatos begyakorlását. Ha ez sikerül, akkor egyrészt jelentősen növekedhet a vezető cselekvési szabadsága és vezetésének minősége. Ez a menedzsment szempontjából fontos. Pasztorálpszichológiai szempontból viszont az a lényeges, hogy ezáltal a vezetéssel járó, elkerülhetetlen és permanens feszültség és pszichikai megterhelés jelentősen csökkenthető, és a vezető pszichikai egészsége megóvható.

A jobb összehasonlíthatóság kedvéért táblázatban is összefoglalom az eddig mondottakat:

1. A gondolkodó, illetve skizoid típus, a távolságot tartó vezető
- erőssége: tárgyilagos, feladatorientált, megőrzi függetlenségét, tud absztrahálni.
- gyengéje: kevéssé empatikus, a munkatársak igényeit figyelmen kívül hagyja.

2. Az érzelmi, illetve depresszív típus, a kompromisszumra, harmóniára törekvő vezető
- erőssége: a munkatársak igényeit előtérbe helyezi.
- gyengéje: nem eléggé határozott, a konfliktusokkal nehezen boldogul.

3. Az érzékelő, illetve kényszeres típus, a rendszerető vezető
- erőssége: megbízható, tiszteli a hagyományokat, előírásokat.
- gyengéje: tépelődő, a nyílt döntési helyzetek, innovatív impulzusok elbizonytalanítják.

4. Az intuitív, illetve hiszteroid típus, az ötletgazdag vezető
- erőssége: kreatív, érdeklik az újítások, magával ragadja, lelkesíti munkatársait.
- gyengéje: ötletszerű, a folyamatosság hiánya.

5. A nárcisztikus típus, az önmagát alakító vezető
- erőssége: az intézmény meggyőző képviselete.
- gyengéje: az intézmény sikerességét a saját sikere mögé helyezi.

A VEZETÉS – HATALOMGYAKORLÁS

A vezetési stílust legalább annyira meghatározzák a személyiségtípushoz kapcsolódó diszpozíciók, mint a tudatosan választott menedzsmentmódszerek. Az előbbiek gyakran azért dominálnak, mert „ösztönösen" történnek, elsősorban vezetői stresszhelyzetekben. Ha valaki tájékozódni kíván saját személyiségtípusáról, elég, ha ilyen szituációkban pontosan megfigyeli vezetői attitűdjét.

A fenti kategóriák nemcsak arról döntenek, hogy egy vezető hogyan bánik beosztottjaival, hogyan törekszik feladatok, problémák megoldására, hanem végső soron azt is meghatározzák, hogy ki-ki hogyan bánik a *hatalommal.*

A vezetés – az egyházban, a gyülekezeti gyakorlatban és a diakóniai intézményi munkában is – *hatalomgyakorlás.*[11] Az ember nem tud nem hatalmat gyakorolni, mert az a léthez kapcsolódó adottság. A hatalom gyakorlása a mélypszichológiai elképzelés szerint *hatalomélményt* is jelent. Az egészséges személyiségfejlődés során tanulunk meg a hatalommal úgy élni, hogy az a kapcsolatok, közösségi létünk számára *konstruktív* módon történjék, tendenciájában ne a másik megsemmisítésére irányuljon. Így alakul ki az embertársi, felebaráti közösségérzet és életbeállítottság.[12]

Az úgynevezett *természetes autoritást* úgy képzelhetjük el, hogy valaki ilyen személyiséggé fejlődött. A vezető csak akkor tud „jól" vezetni, ha felismeri és gyakorolja a személyiségtípusához kapcsolódó természetes autoritás formáját.

Az autoritás, a *vezetői tekintély* egészséges formában akkor valósul meg, ha a vezetett közösség a vezető *kompetenciáját* felismeri, és érzékeli, hogy az kontrollálhatóan a közösség érdekeit reprezentálja. Így jön létre az úgynevezett *funkcionális autoritás,* amely ideális esetben mind a személyiségbeni diszpozíciókból, mind a közösségtől kapott funkció betöltéséből alakul ki.

Az autoritás destruktív megjelenése az úgynevezett *autoriter* (uralomvágytól hajtott) *személyiség.*[13] Az ilyen magatartásforma akkor fejlődik ki, ha egy vezető vakon engedelmeskedni akar a magasabb szintű tekintélyeknek. A diktatórikus államrendekből ismerjük ezt a jelenséget.

A hatalom gyakorlása mögött a mélypszichológiai értelmezés szerint a *hatalomélmény* rejlik. A vezetés aspektusából is igen elgondolkodtató *Bálint Mihály* általános megfigyelése:[14] ismeretes, hogy egyesek tudatosan teszik ki magukat borzongató szituációknak, például akkor is felülnek a gyors körhintára, ha tudják, hogy félnek attól. Bálint ezt a jelenséget *félelemkéj*nek[15] nevezi. A vezetés ambivalens érzelmet vált ki: felelősségérzetet és *izgalmat, izgalmi állapotot* is okoz(hat).[16] Mivel az „eredmény" teljes bizonyossággal sohasem prognosztizálható, a vezetéshez mindig kapcsolódik egyfajta rizikómomentum is. Egészséges megjelenési formájában ennek vállalása serkentőleg hat. Ha viszont a vezetés kiolthatatlan belső pszichikai igénnyé, kényszerré, *szenvedéllyé* válik, akkor ez gyakran az olthatatlanná vált, generalizálódott félelemkéjről való lemondás képtelenségére vezethető vissza. Extrém formában az ember (a vezető) már nem tud lemondani a normálisnál sokkal magasabb *izgalmi szintről,* az állandó „tűzzel való játékról"; mint akármely materiális drogtól, függővé válik tőle.

A vezetői önismeret és az intézményi érdek így nyilvánvalóan meg kell hogy követelje a vezető önismereti kompetenciáját, vagyis azt, hogy a vezető tudatosan tudja kezelni ezt a funkciójának gyakorlásától elválaszthatatlan ambivalenciát.

Ezek mellett az intrapszichikai faktorok mellett más összefüggésben is elengedhetetlen követelmény a vezetői önismeret:[17] aki egyházban és diakóniában vezető funkciót tölt be, tudatosítsa magában *individuálisan operacionalizálható hatalomkoncepcióját.*[18] Néhány szempont ehhez a pozícióalkotáshoz:

1. A keresztény tradícióban a hatalomgyakorláshoz való viszony ambivalens: a hatalomról való lemondás igényének és a hatalomgyakorlás elkerülhetetlenségének feszültsége jelentkezik gyakran. A „hajtsátok (jó) uralmatok alá a földet" teremtési ajánlását és a szeretet ajánlását sokszor ellentétként értelmezik. A hatalommal való élés így sokszor kényszeredetté, deformálttá válik, és nem szolgálja az intézmény, a vezetés érdekeit. A személyes pozícióalkotásnál egyebek között a következőket jó figyelembe venni:

a) A hatalomszeretet szolgálatként való keresztény interpretációja a hatalomról való implicit lemondás által igyekszik a hatalmat határok közé szorítani és a felebarát javára fordítani.

b) Tény, hogy ez az interpretáció gyakran az autokrata klerikális hatalomgyakorlás vagy a hatalommal való visszaélés igazolását célozta.

---

[11] A. Adler úgy találta, hogy az embernek elengedhetetlenül szüksége van a hatalom gyakorlására ahhoz, hogy gyötrő kisebbségi érzését legyőzze. Vö. Hézser Gábor: *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve.* 4. kiad. Kálvin Kiadó, Budapest, 2002. 17. k.

[12] Vö. K. Winkler, i. m.

[13] Th. W. Adorno erre vonatkozó kutatásait a *Studien zum autoritären Charakter* (1950) című munkájában foglalta össze.

[14] Részletesen lásd M. Hoffmeister: Michael Balints Beitrag zur Theorie und Technik der Psychoanalyse. In: *Psychologie des 20. Jahrhunderts.* 1977. 276. o.

[15] A német szakirodalom az *Angstlust* kifejezést használja.

[16] Ipari, gazdasági menedzserek számolnak be erről.

[17] A menedzsmenttudományban ma általánosan elfogadott nézet, hogy ehhez csoportos vezetői alapképzésre és folyamatos szupervízióra van szükség (a vezetésre vonatkozóan a szaknyelv a *coaching* kifejezést használja).

[18] A személyesen operacionalizálható teória fogalma a humanista pszichológiából, C. Rogerstől származik. Olyan személyesen kialakított elméletet jelent, amely a vonatkozó tudományos felismeréseket individuálisan, a saját munkaterületre és személyiségre dolgozza fel. Ez Rogers értelmezésben egy állandó, időről időre tovább alakuló, dinamikus folyamat, és nem egy egyszer s mindenkorra kialakított, megváltoztathatatlan teóriarendszer.

c) A keresztények hatalomgyakorlása a keresztény szabadságon orientálódik. A vallás- és életgyakorlat önfelelősségét és önállóságát segíti, és mások megerősödésére törekszik (ma ezt a világi szaknyelvben az *empowerment* fogalma fejezi ki).

d) A hatalom gyakorlása egyházi és diakóniai területen akkor történik felelősségteljesen,

– ha a célt teológiailag meg tudja indokolni,

– ha a feladat meghatározása egyenlő mértékben igazodik a célhoz és a munkatársak személyiségéhez,

– ha betartja a törvényeket,

– ha motivációja és érdekei, a szervezeti forma nyílt, mindenki számára áttekinthető,

– ha rendszeresen számot ad tevékenységéről,

– ha a tervezésben való részvétel lehetősége általánosan biztosított.

2. A vezetőnek jó tudatosítania magában, hogy éppen milyen hatalmi formát gyakorol. A következő formákat szokták megkülönböztetni:

– *Pozicionális/irányító* hatalom. A vezető pozíciójánál/funkciójánál fogva *döntési* hatalommal rendelkezik, amelyet egy felsőbb instancia delegációjában fejt ki (például zsinat-presbiteri alapon vagy az egyház, az állam megbízásából kapott mandátum stb.).

– A *szankcionálás* hatalma. Az elismerés/elítélés általi kapcsolati (szeretetmegvonó/szeretetet adó) hatalom.

– A *definiálás* hatalma. *Per definitionem* történő döntés mások élet(érzés)éről, például bűnösnek vagy nem bűnösnek nyilvánítás.

– A *kompetencia* (információ) hatalma. Az információval, szakismerettel rendelkező (kis)ember hatalma a laikus felett.

– A *kapcsolatteremtés* (kapcsolatteremtő kompetencia) hatalma. „Azzal lép kapcsolatba, akivel akar."

– A *szürke eminenciások* hatalma. A hatalom alapja: a(z uralkodó) rendszer játékszabályai, alkotóelemei gyengéinek precíz ismerete.

A gyülekezeti gyakorlatban a lelkésznők és a lelkészek viszonylag nagy interpretációs és kapcsolati hatalommal rendelkeznek, döntési hatalmukban az irányító testületektől kapott mandátum által erősen korlátozottak. A diakónia terén viszont egyértelmű a pozicionális hatalom.

A lenti összefoglaló ábra érzékelteti, hogy milyen különböző vetületek mentén jelentkezik az egyházi, diakóniai vezetésben a hatalom.

Az áttekintésből kitűnik: a vezetői hatalom elemei közül több is *pszichikailag,* kapcsolati síkon hat. A szankcionáló (elismerést adó vagy megvonó), az élő kapcsolatot tartó vagy formalizáló, a jót-rosszat definiáló vezető mindig beosztottjai és *az intézmény lelkére is hat.* Ez a hatás pedig, állapítja meg a modern menedzsmenttapasztalat, legalább annyira meghatározza az intézmény prosperitását, mint a jó ökonómiai gazdálkodás. Egyesek szerint döntően: az elkötelezett, az intézménnyel azonosulni tudó, magukat elismert és nélkülözhetetlen résznek érző dolgozók teljesítménye messze meghaladja a vasszigorral irányított, de belső felmondásba menekült munkatársak produktivitását.

A betheli Bodelschwingh Diakóniai Intézet alapítója dolgozószobájának falán az 1890-es években függött egy tábla, amelyen ez állt: „Ha azt akarom, hogy intézetem jól működjön, és a gondozottjaink jó ellátást kapjanak, akkor biztosítanom kell, hogy munkatársaim jól érezzék magukat nálunk." Bethel hamarosan a világ legnagyobb és legsikeresebb diakóniai vállalkozása lett. Elgondolkodtató viszont, hogy ezt a táblát az 1990-es évek végén találta meg egy egyháztörténész, akkor, amikor Bethel történelmének legsúlyosabb intézményi identitáskrízisét élte át.

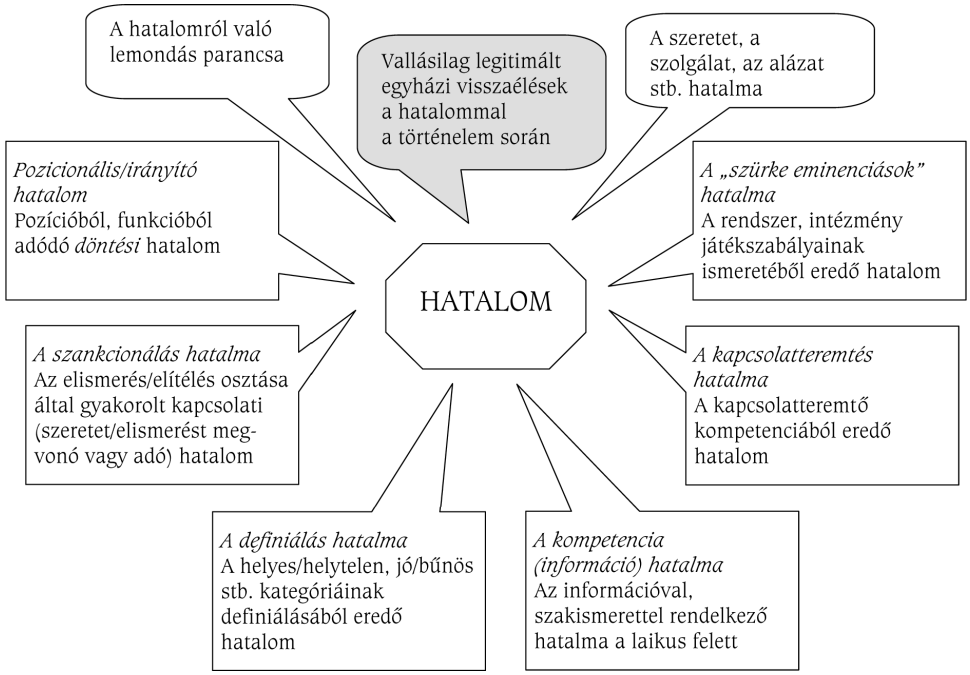

SZÉKELY ANDRÁS

A népességfogyás pszichoszociális háttértényezői Magyarországon

A népességfogyás a volt szocialista országok többségében, így Magyarországon is súlyos probléma, amelynek elemzése és okainak feltárása a magatartástudományok, az egészségtudományok és a szociológia egyik legfontosabb feladata. A népességfogyás ugyanis együtt jár a lakosság elöregedésével, amely folyamat a jelenleg még úgy-ahogy működő szociális rendszereket alapjaiban veszélyezteti, és néhány évtizedes távon hatalmas, sok esetben megoldhatatlan problémákat vet fel. Az alacsony születésszám következtében egyre kevesebb aktív embernek kell eltartania az egyre nagyobb számú nyugdíjas réteget, akik joggal várják el, hogy visszakapják ugyanazt a szolgáltatást, amit ők hajdanán kifizettek az akkori nyugdíjasoknak. Emellett az aktív dolgozó réteg csökkenése negatívan hat az egészségbiztosításban rendelkezésre álló összegre is, komoly működési gondokat okozva. Másrészről a munkaerő számának csökkenése munkaerő-piaci problémákat okoz, amelyet csak részben lehet a bevándorlás ösztönzésével pótolni, egyrészt mivel a bevándorlók többsége alacsony szakképzettségű, másrészt, ahogyan azt Európa nyugati felében láthatjuk, komoly kulturális problémákat vet fel a bevándorlók hatalmas, nem asszimilálódott tömege, akik a befogadó ország szokásainak elsajátítása helyett saját hagyományaik megőrzését, terjesztését, jogrendbe foglalását tűzik célul maguk elé.

Magyarországon a helyzet még a térség más országaihoz hasonlítva is rossz. Utoljára 1980-ban volt pozitív, +0,3‰-es a növekedési ráta hazánkban, ám azóta folyamatosan fogy a hazai népesség. 1992-ben az évi 30 ezret is átlépte a fogyás, 1999-ben elérve csaknem a 49 ezres lélekszámot. Azóta kicsit javult a helyzet, ám napjainkban is magas, 2005-ben 3,8‰ volt a népesség csökkenésének mértéke. Nálunk rosszabb mutatókkal csak a volt Szovjetunió országainak többsége, illetve Bulgária rendelkezik, míg a szomszédos országokban sokkal kedvezőbb számokat látunk.

Ország	Népesség alakulása (ezrelék)	Megjegyzés
Lengyelország	–0,3	2005-ös adat
Csehország	–0,5	"
Olaszország	–0,5	"
Szlovénia	–0,5	"
Horvátország	–1,7	"
Németország	–1,7	"
Románia	–2,1	"
Észtország	–2,5	"
Magyarország	*–3,8*	"
Bulgária	–5,6	"
Litvánia	–4,0	"
Lettország	–4,9	"
Szerbia és Montenegró	–2,7	2004-es adat
Fehéroroszország	–5,2	"
Oroszország	–5,5	"
Ukrajna	–7,1	"

A nyugat-európai országok közül egyedül Olaszország (–0,5‰) és Németország (–1,7‰) népessége fogy, az utóbbi esetében valószínűleg a volt NDK rontja le a mutatót. (A népesség alakulásának mutatójában a be-, illetve kivándorlás adatai is benne vannak).

Mi lehet az oka, hogy hazánk ilyen rossz helyen áll? A népességfogyást két fő szempontból kell vizsgálnunk: a korai halálozás és az alacsony születésszám oldaláról.

KORAI HALÁLOZÁS – MIÉRT HALNAK MEG A KÖZÉPKORÚ FÉRFIAK MAGYARORSZÁGON?

Mivel a halál természetszerűleg elkerülhetetlen, meg kell húzni azt az életkorhatárt, ami alatt a halálozást rendellenesnek, elkerülhetőnek, megelőzhetőnek nevezzük. Azt mondjuk, a 65 év alatti halálozás korai; ha valaki 65 éves kora előtt hal meg, annak valamilyen, a szükséges és el-

fogadható okokon kívül valamilyen más oka is kellett, hogy legyen, ami nem magyarázható az ember genetikai programjával. Magyarországon a különböző korosztályokat megvizsgálva azt találjuk, hogy a középkorú, 45–64 éves férfiak halálozási aránya nagyon magas, rosszabb, mint az 1930-as években volt, annak ellenére, hogy az orvostudomány az elmúlt 70 évben rengeteget fejlődött. 2005-ben a 45–49 éves korosztályban a halálozás 16%-kal volt magasabb, mint 1980-ban, az 50–54 éves korosztályban 9%-kal. Más számokkal kifejezve ma Magyarországon a férfiak születéskor várható élettartama 68,6 év, míg az EU 25 tagállamában együtt átlagosan 76,4 év, azaz 7,8 évvel maradunk el az átlagtól. A nők esetében ez az elmaradás „mindössze" 5,2 év. A 65 éves kort megélt férfiak azonban már 78,1 éves korukig élhetnek átlagosan hazánkban, az EU-átlag 81 évvel szemben, vagyis az elmaradás csaknem 5 évvel, 2,9 évre csökkent, a nők esetében 2,6 évre, tehát a nemek és országok közti különbség erre az életkorra jelentősen kisebb lesz.

A halálokok tekintetében megfigyelhető, hogy egyes halálokok – májbetegségek, daganatos megbetegedések és isémiás szívbetegségek – esetében a halálozás 1980 óta nőtt.

Ezek a tünetek, de melyek az okok? Mi magyarázza a középkorú férfiak ilyen magas halálozását, egyes halálokok számszerű növekedését az orvostudomány fejlődése ellenére?

A Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézete az elmúlt 19 évben több országos reprezentatív (nem, kor és lakóhely szerint) felmérést végzett, amelyek keretében egészséggel, lelkiállapottal, szociális helyzettel kapcsolatos kérdéseket tettünk fel. A megkérdezett személyek száma az utolsó, feldolgozott felmérés idején, 2002-ben (Hungarostudy 2002) csaknem 13 ezer fő volt. A felmérésen alapuló kutatás során olyan pszichoszociális kapcsolatokat kerestünk, amelyek magyarázatokat adhatnak ezekre a kérdésekre.

Megvizsgálva a különböző halálokok és egyes mutatók kapcsolatát, két mérőszámot fontos kiemelnünk. Az egyik a depresszió (Beck Depression Index, BDI), amely sajnos az egyik legkomolyabb népbetegséggé vált nemcsak hazánkban, hanem az egész fejlett világban is. Magyarországon 2002-ben a népesség 13,4%-a, azaz minden nyolcadik ember (kezelést igénylő) depressziós tünetektől szenvedett, és ez több mint a felénél, 7,6%-nál már súlyos mértékű volt. Hasonlóan súlyos a helyzet hazánkban az anómia, azaz az értékvesztést, értéknélküliséget, kilátástalanságot kifejező mutató tekintetében. Ezek a mutatók a középkorú férfiak halálozásával szoros kapcsolatot mutatnak, vagyis az ország azon területein, ahol magasabb a depresszió, kisebb a bizalom az értékekben, ott a halálozási mutatók is magasabbak.

De mi az, amit ezzel szembeállíthatunk? Mi védi, védheti meg a középkorú férfiakat a korai halálozástól? A Hungarostudy 2002 felmérés alapján – más országbeli kutatásokkal egybehangzóan – azt találtuk, hogy nagyon fontos védőfaktor a végzettség (ami szorosan összefügg a jövedelemmel és a szociális helyzettel), valamint a szociális kapcsolatok, a közösségek megléte, az úgynevezett *társadalmi tőke.* Azokban az országrészekben, ahol a megkérdezettek magasabb arányban tartoznak valamely civil szervezethez, kapcsolódnak valamely közösséghez, a halálozási mutatók kedvezőbbek.

Természetesen ezek a mutatók egymással is összefüggenek, hiszen a közösségek, a kis csoportok pont az értékekkel kapcsolatban, azokon keresztül tudják kifejteni hatásukat. A közösségek értékteremtő szerepe elvitathatatlan, a másik ember, a közösség többi tagjának megismerése, az együttműködés bármilyen szintje erősíti az egyént, segít szembeszállni a mai világban eluralkodott érték nélküli szemlélettel. A médiából, annak minden formájából ömlő, a fogyasztói társadalmat erősítő, az embert fogyasztóvá tevő világkép, vagy inkább világkép-nélküliség ugyanis az anómiát, a tartós értékek hiányát, a rövid távú gondolkodást, a mának élést erősíti, míg a közösség megtanítja az egyént a másik ember tiszteletére, szeretetére, a tartós értékek keresésére. Míg a fogyasztói társadalom ideálja az érték nélküli, így könnyedén manipulálható, vásárlásra bármikor rábírható ember, a működő közösségek már csupán létükkel is szemben állnak ezzel a szemlélettel.

Ez az a pont, ahol a vallásoknak, az egyházaknak kiemelten fontos szerepük van. Az egyházak – katolikus vagy protestáns, keresztény vagy nem keresztény – mindig közösségben működnek, közösségeken keresztül fejtik ki erejüket. Ha egy egyház közösségi léte megszűnik, maga az egyház szűnik meg. De ha működnek, még azok számára is jelként, értékként léphetnek fel, akik csupán kívülről szemlélik őket. Ezáltal a transzcendens értékek kutatása, a túlvilági élet kiérdemléséért való küzdelem e világi haszonnal, értéktudatos élettel párosul, amely hosszú távon a népességszám alakulására is pozitív hatással van, és nem csupán a közismerten magasabb gyermekvállalási kedv következtében, hanem a lélekben kiegyensúlyozottabb, céltudatos, és így végeredményben egészségesebb egyéni életeken keresztül is.

Meg kell említenünk egy fontos kutatási eredményt, amelyet a Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézetét vezető Kopp Mária professzor és Skrabski Árpád mutatott ki, és a *Journal of Epidemiology and Community Health*-ben közölt. A kistérségek szintjén összevetve a középkorú férfiak halálozási adatait a férfiak, illetve a nők végzettségével, jövedelmével és szociális helyzetük önbecslésével, azt találták, hogy érdekes módon a nőket jellemző értékek erősebb hatást gyakoroltak a halálozásra, mint a férfiakat leírók.

Korrelációs együtthatók, középkorú férfiak halálozása

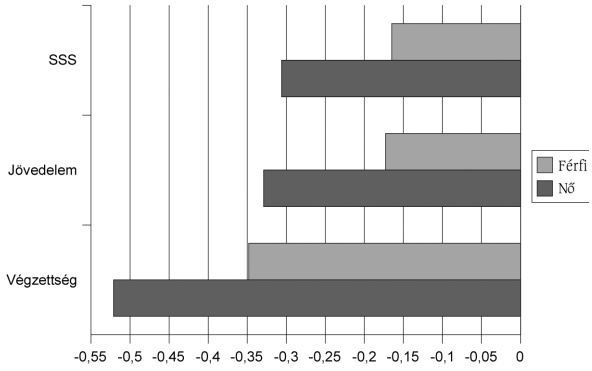

Amint az ábrán látható, a nők végzettsége, jövedelme és szociális helyzetének önbecslése (SSS, Subjective Social Status) erősebb kapcsolatot mutat a férfiak halálozásával, más szavakkal: ahol a nők magasabb végzettségűek, többet keresnek és jobban meg vannak elégedve a helyzetükkel, ott a középkorú férfiak körében alacsonyabb a halálozás. Ennek az érdekes összefüggésnek a magyarázata a férfiak és a nők hagyományos nemi szerepéből ered, ami szerint a család fenntartójának, a férfinak a felelőssége az anyagi biztonság megteremtése. Ahol ennek – akár önhibájukból, akár rajtuk kívülálló okból – a férfiak nem tudnak megfelelni, ott a házastársak, a nők oldaláról érkező elvárás olyan tartós stresszforrás lehet, ami hosszabb távon a férfiak halálát okozhatja. Ez a kapcsolat közvetve szintén a különböző közösségek fontosságára utal, hiszen elvárásaink valamilyen módon külső forrásokból erednek, amelyeket meghatároznak azok a közösségek, amelyekben aktívan részt veszünk, és amelyek a követendő, elérendő értékeket meghatározzák számunkra. Ha a legfontosabb érték az anyagi helyzet, a fogyasztói igények azonnali kielégítése, akkor a (vélt vagy valós) szegénység elviselhetetlen problémává válik.

A SZÜLETÉSSZÁM ALAKULÁSA

A népességfogyást jelentősen befolyásoló másik tényező az idő előtti halálozáson kívül a születések számának alakulása. Ugyan ezt a mutatót nagyon sok tényező befolyásolja, én itt két szempontot emelek ki: az abortuszt, illetve a meg nem született gyermekek kérdését.

Abortusz

Magyarország az abortusz dolgában nagyon rossz helyen áll Európában. Az abortuszok aránya az összes terhességhez képest az 1980-as 32%-ról 2005-re 30%-ra csökkent, ám időközben 1990-ben 39%-on tetőzött. Ez azt jelenti, hogy csaknem minden harmadik terhesség abortusszal végződik. Eközben a volt szocialista országokban a helyzet csaknem mindenhol jobb, mint nálunk, kivéve Észtországot, Romániát és Oroszországot, de Bulgária már kedvezőbb, bár szintén igen magas mutatóval rendelkezik.

A Hungarostudy 2002 felmérésben feltettük azt a kérdést, hogy a kérdezettnek volt-e már életében abortusza, majd ezt a kérdést összehasonlítva más mutatókkal, megvizsgáltuk, kiknek a körében magasabb az abortusz aránya. A válaszokat természetesen a nők arányában kell nézni.

– A népesség 23%-a, tehát csaknem minden ötödik nő átesett életében abortuszon. Ez az arány különösen magas Budapesten, ahol eléri a 36%-ot, ott tehát a nők harmada válaszolt igennel.

– A gyerekszám alapján megfigyelhető, hogy a többgyermekeseknek több abortuszuk volt.

– Családi állapot szerint a házasok és az elváltak körében volt magasabb az igennel válaszolók aránya.

– Végzettség szerint nézve összetettebb a helyzet, a fiatalabbak körében egyértelműen kimutatható, hogy a végzettség emelkedésével csökken az abortusz előfordulása, ellenben az idősebbek körében a kapcsolat fordított, ami egy néhány évtizeddel ezelőtt bekövetkezett szemléletváltással indokolható (Ratkó-korszak és következményei).

– Vallásosság tekintetében egyértelmű, hogy a vallásosak között alacsonyabb az abortusz előfordulása, de még mindig igen magas, a rendszeres vallásgyakorlók körében is eléri a 10%-ot.

Ezeket a tényezőket megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy hazánkban az abortusz még mindig a születésszabályozás bevett, elfogadott formája, ami egyrészt a felvilágosító tevékenység, másrészt az egészségügyi rendszer súlyos hiányosságaira utal.

Nem felejthetjük el azonban azt sem, hogy a fogyasztói társadalom, az anómia, azaz az értéknélküliség egyértelműen az abortuszt, a terhességmegszakítást ösztönzi. A gyermek, a magzat ezen ideológia szerint nem más, mint egyfajta fogyasztási cikk, olyan termék, amelynek megvan a maga rendeltetése, a maga ideje, szerepe, és ha valamilyen okból ezeknek nem felel meg, ha kényelmetlen, ha akadályoz, ha „terhes", akkor nem tartunk rá igényt, nem vesszük meg, eldobjuk. A teljes értékű család, amely gyermek nélkül soha nem lehet teljes, idejétmúlt, haszontalan, értéktelen fogalommá vált.

Meg nem született gyermekek

A Hungarostudy 2002 kérdőívben feltettük azt a kérdést, hogy a válaszoló a meglévő gyermekei mellett összesen hány gyereket szeretne vagy szeretett volna korábban. A két értéket összehasonlítva fontos, figyelemre méltó összefüggéseket vehettünk észre.

	Gyermekeinek száma	Hány gyermeket szeretne/szeretett volna
Férfi	1,47	2,17
Nő	1,69	2,20
Össz.	1,59	2,19

Amint a táblázat mutatja, a kívánt gyermekek száma a teljes népesség körében eléri azt a számot, ami a népesség növekedéséhez szükséges lenne, ennek ellenére csupán 1,59 gyermek született meg átlagosan. Miért van ez a különbség? Hol vannak a kívánt, de meg nem született gyermekek?

Végzettség szerint megvizsgálva azt találtuk, hogy a legnagyobb különbség a két érték közt férfiak esetében az érettségivel rendelkezők közt van, míg a nők körében a felsőfokú végzettség tűnik a legnagyobb akadálynak. 42 éves kor alatt a nők körében 1,2 gyerek a különbség átlagosan, míg 42 éves kortól felfelé 0,69 gyermek, férfiak közt ez a különbség valamivel alacsonyabb. Ez mutatja a mai társadalom egyik nagy problémáját, hogy míg a tanulás, a végzettség a siker egyfajta fokmérője, az életminőségen keresztül pedig egyben az egészség egyik támasza is, ugyanez szemben áll a gyermekvállalással. Ez érthető, ha figyelembe vesszük egyrészt a tanulásra fordított időt és energiát, valamint azt az igényt, hogy az egyén szeretné kamatoztatni, kihasználni a tanultakat, karriert befutni, amiben a gyermek akadályozza. A társadalom, a döntéshozók legfontosabb feladata az lenne, hogy ebben nyújtsanak segítséget a gyermekvállalók munkába állásának támogatásával, akár a távmunka-lehetőségek, akár a munkaadók ösztönzésén keresztül. Ez segíthetné, hogy a népességfogyás csökkenése mellett a tanulásba fektetett energia, a családosok, elsősorban a nők tudása, tehetsége ne vesszen el a társadalom számára. Hogy ez valóban működhet, arra az egyik legjobb példa a francia elnökjelölt, Ségolène Royal, aki négy gyermek édesanyjaként futotta be karrierjét.

GÁNCS PÉTER

Küldetéstudat az egyházi szolgálatban

33 évi lelkészi szolgálatom tapasztalatai alapján, személyes hangon szeretnék választ keresni a címben felvetett témakör kérdéseire. A „küldetéstudat" súlyos fogalmát nyelvtanilag szétbontva, „igésített" formában próbálom értelmezni. Három egyszerűnek tűnő, de megkerülhetetlen alapkérdést vetek fel: Tudom-e, kinek a küldetésében járok? Tudom-e, hová, kikhez küldettem? Tudom-e, mivel, mire küldettem el?

KI A FELADÓ?

Az egyházi, ezen belül a lelkészi szolgálatban soha nem lehetünk „névtelen levelek". Három éve tartó püspöki szolgálatom legfelemelőbb pillanatai az ordinációs alkalmak voltak. A lelkészavató imádság reménység szerint életre szóló, ünnepélyes mondatait idézem: „Úr Jézus Krisztus! Te rendelsz apostolokat és prófétákat, pásztorokat és tanítókat a te szent egyházad építésére, és te készíted fel őket szolgálatra Szentlelked sokféle ajándékával…"[1] Igénybe véve a lelkészképzés egyházunkban immár 450 éve szervezett intézményét, ő készít fel a szolgálatra, a küldetésre, kissé elkoptatott szóval: a misszióra. Érdemes ebben az összefüggésében újra meg újra áttanulmányoznunk a Bibliában található elhívási és elküldési történeteket Mózestől egészen Pál apostolig.

Aki elhív és küld, szuverén Úr. Mózes jogos kérdésére így válaszol: *Vagyok, aki vagyok… Így szólj Izráel fiaihoz: A Vagyok küldött engem hozzátok…* (2Móz 3,14)

Jézusban ez a titokzatos istenarc valóban felénk fordul. Az ő bemutatkozó, kinyilatkoztató *én vagyok*-mondataiból egyértelművé válik: az Élet, az Igazság, a Világosság küldöttei lehetünk. Ő az, aki erővel ruházza fel tanúit, hiszen neki adatott minden hatalom mennyen és földön.

Ebből a szempontból érdemes áttanulmányozni az LVSZ komoly nemzetközi teológiai munka gyümölcseként született missziói stratégiáját: *Mission in Context.*[2] Ennek a trinitárius logikát követő három kulcsszava a misszió alanyára, a Szentháromság munkájára utal: az Atyára, aki formál *(transformation),* a Fiúra, aki megbékéltet *(reconciliation),* a Szentlélekre, aki felhatalmaz *(empowerment).*

Ez a felhatalmazás fejeződik ki az ordinációs liturgia csúcspontján, amikor kézrátétel mellett hangzik a fantasztikus lehetőséget és súlyos felelősséget továbbadó mondat: „Az Úr Jézus, aki elhívott téged az evangélium szolgálatára, maradjon veled mindvégig. Én pedig Krisztus

[1] *Agenda,* 451. o.

[2] LWF, Genf, 2004.

Urunk parancsa alapján, amellyel elküldte apostolait az evangélium hirdetésére, reád bízom az egyház hivatalos igeszolgálatát, felhatalmazlak és kötelezlek az ige hirdetésére és a szentségek kiszolgáltatására, és küldelek, hogy hirdesd az evangéliumot minden teremtménynek az Atya, Fiú, Szentlélek nevében."[3]

Ez az elkötelező ordinációs szöveg 33 évvel ezelőtti, budavári indulásom emlékét idézi fel bennem, ugyanakkor nem lehet nem szólnom a pályaelhagyók (hivatás- vagy küldetésvesztettek) magas arányáról, a hivatás-, illetve küldetésgondozás problematikájáról egyházunkban. *Harmati Béla* püspök elődömet idézem: „A lelkészi hivatás, a lelkészi életpálya mindig istenfüggő (vocatio interna) és egyházfüggő (vocatio externa) volt és marad."[4]

Tapasztalhatjuk, hogy amikor egy-egy szolgatársunk vádaskodó indokkal – „csalódtam az egyházban" – kilép a szolgálatból, akkor többnyire ez a keserű döntés mélyen egzisztenciális, hitbeli válságra is visszavezethető. Ahogy a szolgálatba lépéshez szükséges a *vocatio interna* és *externa* harmonikus ötvözete, a kilépés is mindkettő krízisére, megroppanására utal. Egyszerre kerülünk konfliktusba az egyházzal és annak Urával, önmagunkkal és az egész világgal.

Ezért létfontosságú a szolgálatban állók szükséges szakmai továbbképzése mellett a rendszeres hivatásgondozás, a személyes lelkigondozás. Ennek nyomasztó hiányától sokan szenvednek egyházunkban. A Lelkészakadémia huszonnegyedik órában beindult értékes munkája csak részben képes enyhíteni ezt a veszélyes deficitet.

Újra meg újra szükséges, hogy megerősíttessünk (rekonfirmáció) annak boldog tudatában, hogy életünk Feladója, küldetésünk mozgatója az egyház élő Ura, Jézus Krisztus. Ez több, mint pusztán küldetéstudat. Ez a küldő Úrral való közösség naponkénti megélését jelenti.

KIK A CÍMZETTEK?

A feladó tisztázása után fontos egyértelműsíteni: hová, kikhez küldettünk? A pontatlan címzésű küldemény könnyen elkallódik, célt téveszt. Itt is érdemes visszatérni a startkőhöz, a jézusi missziói parancsokhoz az evangéliumokban. Máté feljegyzése szerint *minden néphez* küldettünk (Mt 28,19). Márk az *egész világról,* a kozmoszról ír (Mk 16,15). Lukácsnál *a föld végső határáig* szól a mandátum (ApCsel 1,8).

János, a „sas" nagy összefüggéseket mutat meg. Az ἀποστέλλειν helyett a πέμπειν igét használja (Jn 20,21), amely inkább magára a küldetés folyamatára utal, feltárva az üdvtörténet küldetésláncolatát: az Atya küldi a Fiút, a Fiú küldi tanítványait az oldás és kötés felhatalmazásával, a Szentlélek erejével.

Bár főtémánk a küldetéstudat az egyházi szolgálatban, a jézusi missziói parancsok (különösen a szinoptikusoknál) világi, ha úgy tetszik, globális, sőt kozmikus távlatokat nyitnak meg. Az ordinációban egyházi szolgálatra kaptunk felhatalmazást, de ez messze túlmutat az egyház határain.

Ebben az összefüggésben vajon hogyan alakult küldetéstudatunk az utóbbi évtizedekben? Eddigi szolgálati időm első felét olyan politikai rendszerben töltöttem, amelyben az egyház mozgástere erősen körülhatároltan a templomok, gyülekezeti házak falai közé volt szorítva. A rendszerváltással megnyíltak a szolgálati lehetőségek távlatai, amelyeknek szinte csak saját lelki, szellemi és anyagi erőtlenségünk szab határt. Ha korábban a gettósodás veszélye fenyegetett, akkor ma a koncepció nélküli improvizálás, a parttalan ötletelés és kapkodás kísértését kell legyőzni.

Izgalmas feladat megvizsgálni Jézus küldetéstudatának alakulását, például a kánaáni asszony történetének fényében. Ebből kitűnik, hogy Jézus küldetéstudatában egyfajta fejlődés, ugyanakkor határozott prioritások fedezhetőek fel: *Én csak Izráel házának elveszett juhaihoz küldettem…* (Mt 15,21–28) Ez a perspektíva később egyre szélesebbre tágul. Az Apostolok cselekedeteiben például már koncentrikus körökkel ábrázolható missziói stratégiát fedezhetünk fel: *Tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Samáriában, sőt egészen a föld végső határáig.* (ApCsel 1,8)

Bizonyos tekintetben kétfrontos harcra van szükség ezen a területen. Küldetéstudatunk, egyéni és közösségi szolgálatunk egyik visszatérő kísértése az önzés, a belterjesség. Ma is akadnak még szolgatársak és gyülekezetek, akik az önfenntartásban, önmaguk építésében látják csupán a küldetésüket.

A korábban diktatórikus terrorral erőltetett kollektivizmussal szemben ma az egoista individualizmus fenyegeti életünket. Égető szükség van egymásra figyelő szolidaritásra, egymás terhének felvállalására, egészséges közteherviselésre, áldozatkészségre egyházunkban és társadalmunkban egyaránt.

Ugyanakkor valós veszély a másik kísértés is, hogy a közvetlen helyi feladatok elől az úgynevezett globális kihívások útvesztőjébe menekülünk. Sokat idézzük, de kevéssé követjük a bölcs egyensúlyt kínáló alapelvet: gondolkozz globálisan, cselekedj lokálisan! Komoly bibliai igazságot tár föl a modern német bibliafordítás, amelyben a „felebarát" szó tartalmát „a legközelebbi" *(der Nächste)* szóval adják vissza.

Küldetéstudatunkban, missziói koncepciónkban fokozatosan táguló perspektívára van szükség. A sónak először a sótartóban, a lámpásnak a lámpatartón kell megtalálnia a helyét, hogy azután a szükséges íz és fény, bölcsen szétszórva, időben jusson el mindazokhoz, akiknek szükségük van rá.

Sokszor citált közhely, mégis újra meg újra megfeledkezünk róla: az egyház a benne élőkkel és szolgálókkal

[3] *Agenda,* 451. o.

[4] *Mérlegen a lelkész.* Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 2000. 21. o.

együtt nem önmagáért, hanem a világért van, a világba küldetett. Még akkor is, ha a világ ezt nem igényli, esetleg közönyösen vagy durván elutasítja.

Küldetésünket, az egyház szolgálatát nem a piacgazdaság törvényszerűsége, a kereslet-kínálat racionális logikája határozza meg. Pál apostol biztatása irányadó ma is: *Hirdesd az igét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan az idő…* (2Tim 4,2) Ez természetesen nem azt jelenti, hogy nem kell figyelni a körülöttünk élők konkrét kérdéseire, gondjaira és örömeire, hogy nem kell keresni a kommunikáció korszerű eszközeit és módszereit. Az ige magva ugyanis nem valamiféle időtlen, steril igazság, hanem élő és ható energiahordozó. Sohasem légüres térbe, hanem mindig itt és most, konkrét talajba, emberi szívekbe hullik.

Ugyanakkor tudatában kell lennünk küldetésünk lehetőségeinek és határainak is, amit az apostol szemléletes képekkel illusztrál: *Én ültettem, Apollós öntözte, de a növekedést az Isten adja.* (1Kor 3,6) Kapcsolható ehhez Jézus józanító figyelmeztetése: *más a vető, és más az arató.* (Jn 4,37)

MI BÍZATOTT RÁNK?

A „kitől és kikhez küldettünk?" kérdés megválaszolása után végül fontos tudatosítanunk: mi a tartalma küldetésünknek? Küldetéstudatunk kríziseinek egyik fő oka, hogy elveszítjük identitásunkat, ízetlen sóvá leszünk. Szerepzavarba kerülünk, amely előbb-utóbb csődbe viszi egész életünket és szolgálatunkat.

Újra csak személyes életpályám tapasztalataira hivatkozva megkockáztatom, hogy a szerepzavar, az identitásvesztés kísértő veszélye talán kisebb volt a rendszerváltás előtti lefojtott, korlátozott egyházi életben, mint a kilencvenes évek óta ránk szakadt parttalan szabadságban. A politikai és egyházi diktatúra évtizedeiben többé-kevésbé világos volt, hogy meddig, mire szól a küldetés, a kompetencia. Ha úgy tetszik: megtanultuk, meddig enged a póráz.

Akik a teológiai akadémián tanultunk (akkoriban alig harmincan), tudatában voltunk annak, hogy gyülekezeti lelkészi szolgálatra készülünk. Nagyrészt a gyülekezetek támogatásából éltünk. Szoros egymásrautaltságban készültünk a klasszikus lelkészi szolgálatra. Másra nem is adott volna jogosítványt a teológiai diploma.

Az egyházi épületek falai között szívósan dolgozhattunk. A szószékekről hangzott az evangélium, végeztük a kazuális szolgálatokat, a lelkipásztori munkát. Az akkori diakóniai játékszabályok szerint gondozhattunk időseket és szellemi fogyatékosokat. Aki feszegetni próbálta a szűk barakk kereteit, hamar falba ütközött…

1989-ben robbanásszerű változás következett be, ami felkészületlenül érte egész egyházunkat. Iskolák, intézmények kerültek vissza egyházi fenntartásba, újak is nyíltak. Megannyi missziói lehetőség a kórházaktól a médián át a börtönökig. A lelkészeket szinte sokkolta, megszédítette a sok új elvárás és kihívás.

Óriási felelősség nehezedett az egyház vezetőire is: mit szabad felvállalni, visszakérni, átvenni, újraindítani? Mi az Istentől kapott lehetőség és mi a kísértés? Igazán csak hosszabb távon dől majd el, hány bölcs és hány meggondolatlan döntés született.

Néhány lelkész kollégánk akarva-akaratlanul átment intézményvezető menedzserbe, építkezési vállalkozóba, rendezvényszervezőbe. Ez igen veszélyes terep, hiszen olyasmit vállalunk föl, amire valójában nincs képzettségünk, jogosítványunk. Eközben viszont a gyülekezetek pásztorolása háttérbe szorul. Rémlátomásom, hogy egyházunk intézményeket üzemeltető vállalkozássá torzul, miközben az alapfunkció, amire küldettünk, elsikkad, a gyülekezetek élete és szolgálata elsorvad.

Az EHE hallgatói is új kétségek, dilemmák, kísértések keresztűzében állnak. Tele vagyunk nyitott kérdésekkel:

Merre tovább, merre van az előre?

Elég-e még ma, ha valaki „csak" teológiát tanul?

Van-e még szükség klasszikus értelemben vett gyülekezeti lelkészekre? Szinte kötelezően át kell-e hallgatni más egyetemi szakokra is?

Talán külföldről szükséges importálnunk a korszerű „túlélési" módszereket, kihasználva a bőséges ösztöndíjlehetőségeket?

Netán igazak a rémhírek, hogy hamarosan munkanélküli lelkészek állnak majd sorba segélyért?

A jövő az úgynevezett „sátorkészítő munkáspapoké", akiknek van valami más, „normális" világi hivatásuk is?

Mi lesz a hallgatónők jövője? Netán Lettország, Lengyelország vagy Kárpátalja felé tartunk, ahol megtagadják a nők ordinációját?

Óvatosan keresem az őszinte válaszokat. Biztos, hogy fontos a sokoldalú képzettség, a külföldön megszerezhető gazdag tapasztalat. Ugyanakkor fedezzük fel: bár alig követhető tempóban változik körülöttünk a világ, életünk „Feladója", az elhívó és küldő Úr ugyanaz! A címzettek, akikhez küldetünk, alapvető gondjai változatlanul az örök emberi kérdések: van-e, aki meghallgat, aki társ, aki testvér? Van-e, aki szeret, és akit én is szerethetek? Van-e valaki, aki célt és értelmet ad az életemnek?

Ezekre az egzisztenciális kérdésekre ma is élő és ma is ható választ ad az evangélium szava. Ma is gyógyulást kínál az igazi, nyitott, befogadó keresztény közösség. A Magyarországi Evangélikus Egyház jövőjét nem a munkanélküliség árnya, hanem a képzett, elkötelezett, „küldetéstudatos" munkások hiánya fenyegeti.

Az egyháznak a benne szolgálókkal együtt nem kell, nem szabad pánikszerű pótcselekvésekbe menekülnie. Létjogosultságunkat nem azzal kell igazolnunk, hogy minél több úgynevezett hasznos állami, szociális funkciót vállalunk át. Ez a sivár haszonelvűség zsákutcába vezet. Az egyház jövője abban a felismerésben rejlik, hogy mer-e újra egyház lenni. Nem több, de nem is kevesebb!

Wolfgang Huber a 21. század teológiai programjáról többek között így vall: „Az emberek ma ismét rákérdeznek az emberi élet szellemi-lelki alapjaira. Az egyházra ismét úgy kezdenek tekinteni, mint a szenttel való találkozás lehetőségének színhelyére. Újra felfedezik az üzenetet arról, hogy Isten nem hagyja magára a világot… Az egyház legfontosabb feladata, hogy istentiszteletei hívogassák és meggyőzzék az embereket. Minden fáradságot megér úgy megfogalmazni a hit tartalmát, hogy elérje a ma emberét."[5]

Paul Zulehner frappánsan így summázza az egyház szolgálatának, küldetésünknek az igazi esélyét korunkban: „Az évtizedeken át tartó istenböjt után jön az új istenéhség."[6]

Készüljünk céltudatosan arra, hogy mindig és mindenütt élő, éltető kenyeret kínálhassunk éhes embertársainknak. Ennek előfeltétele küldetéstudatunk rendszeres ápolása. Imádkozó lélekkel keressük és őrizzük a *vocatio interna* és *externa* egészséges egyensúlyát. Táplálkozzunk naponként a küldetésünk Urával megélhető közösségből.

[5] Huber, Wolfgang: *Az egyház a 21. században.* Kálvin Kiadó, Budapest, 2004. 168. o.

[6] Uo. 20. o.

KARSAY ESZTER

A lelkészi szolgálat két pólusa: az igehirdetés és a lelkigondozás

A gyülekezeti élet „szívverése", központja az istentisztelet és az ige hirdetése. *A gyülekezet gyógyító közösség* – legalábbis annak kellene lennie – Isten erejében és szeretetében. A Szentlélek erőterében, a szentek közösségében gyógyító folyamatok történhetnek: a bűn megvallása, a bűnbocsánat elnyerése, a szabadulás és az öröm átélése. Ugyanakkor az istentisztelet *communio,* közösségélmény az együttes ének, imádás és imádság által. Ez az, amit a virtuális – a televízión vagy rádión közvetített, az interneten hozzáférhető vagy CD-n hallgatható – igehirdetés nem tud megadni.

„A szertartások unalmasak, olykor butaságokat beszél a pap" – mondta egy felekezetét elhagyó, de hitét egy másik egyházi közösségben megélni akaró, intelligens egyetemi tanár. Súlyos kritika, de ez is jelzi, hogy versenyhelyzetben vagyunk mi, mai gyülekezetek, különösen azokon a településeken, ahol az emberek válogathatnak, hogy hova mennek templomba vasárnap. Részben a fogyasztói társadalom, részben a modern technika megjelenésével is magyarázható ez a magatartás, de mindenképpen nagy kihívás nekünk. Önmagáért a liturgiáért kevesen jönnek istentiszteletre, a központi kérdés, ami minket most érint, az igehirdetés. Református egyházunkban kevés a szertartás, a liturgikus rész, ezért különösen nagy hangsúlya van az igehirdetésnek. A legtöbb ember számára szinte minden azon múlik, hogyan prédikál a lelkész. Készülni kell, tanulni és alakítani – azaz reformálni – kell nemcsak az egyházat, hanem önmagunkat és igehirdetésünket. Nem élhetünk meg csupán a múlt örökségéből.

A jó igehirdetés alapvető feltétele, hogy *biblikus* – adott textusról, helyes exegézissel kidolgozott –, *érthető* (azaz modern) nyelven elmondott és a ma emberéhez szóló, *konkrét üzenet* legyen. Alapos felkészülést igényel az igehirdetőtől, hiszen az emberek sok értelmes és élvezetes tudományos előadást hallgathatnak sokféle fórumon. Nem tehetjük meg, hogy mi csak a régit mondjuk, nagy igehirdetőket idézzünk vagy utánozzunk. Az ige örökkévaló, de mai mondanivalójáért meg kell küzdeni. Mit akar ma rajtunk keresztül mondani az örökkévaló Isten? Sok történet van a Bibliában, de mi az, amit nekünk, magyaroknak, ott, ahol élünk, mond az Isten Lelke? Kiknek szólunk, milyen élethelyzetben vannak azok, akik a gyülekezetet alkotják? Jó, ha ismerjük az igehallgatókat. Az igehirdető soha nem önmagát állítja előtérbe, de személyes élménye átsüt a mondanivalón. Érezhető: én magam is szenzációs felfedezésekre jutottam, miközben készültem, és a bibliai szövegek eredeti értelmét kutattam. Nekem is szól, engem is érdekel, alig várom, hogy elmondhassam, amit megértettem az igében. Ez teszi hiteles beszéddé az igehirdetést. Aki nem ezzel a belső érintettséggel és elköteleződéssel lép szószékre, az csupán szép szónoklatot vagy szavalatot mond.

Visszatérő fontos kérdések, amelyek az igehirdetéseink tartalmát illetik: Mit hirdetünk? *A törvényt vagy az evangéliumot?* Csak azt, hogy milyen bűnösök vagyunk, vagy azt is, hogy bocsánatot nyertünk? Félni kell az Istentől, vagy szabad örülni? Jézus a bűnösök barátja volt, ezzel szemben a mai gyülekezetek a tisztességeseknek látszók

társulásai? Moralizálunk csupán, vagy hirdetjük Isten szeretetét és szabadításának örömét?

Emberbarát egyházra van szüksége a mai embernek, emberközeli, gyakorlatias közösségre. A városi nagy gyülekezeteket érdemes kisebb csoportokba szervezni, hogy ott történjen a Biblia tanulmányozása és a közösség gyakorlása. Ehhez a lelkésznek csoportvezetői készséggel is rendelkeznie kell. Ugyanakkor egyre nagyobb az igény az egyéni lelkigondozásra és pásztorolásra is.

A mi gyülekezetünkben hetente négy rendszeres bibliakör és havonta öt rendszeres kiscsoport működik. Beszélgetés közben mélyül el az információ – a bibliai történet feldolgozása, az ige, az ismeret –, és jut el a szívig, hogy életgyakorlattá legyen. A kis közösségek műhelyek is lehetnek, ahol egy-egy igét vagy témát együtt dolgoznak ki a tagok. Mi ezt időnként gyakoroljuk, ami jótékony és hasznos segítség teológusnak és gyülekezeti tagoknak egyaránt. A lelkésznek, aki a bibliaköröket vezeti, ismernie kell a csoportdinamika szabályait, hogy hogyan működik egy csoport. Nem erőszakosan, de határozottan és finoman irányítani kell a beszélgetést. Megszólítani a hallgató tagot, és szelíden leállítani a túl sokat beszélőt – segíteni, hogy a csoport lelkigondozói közösséggé alakuljon, ahol egymással is beszélgetnek az emberek. Ott mindenkinek arca van, tapasztalatait, történetét elmondhatja, meghallgatják, sőt segítséget is kap problémái megoldásához. Ugyanakkor figyelni kell az intimitás fokára is, ami kinélkinél nagyon különböző lehet: ne váljon kínossá, hogy egymás lelkében vájkálnak a tagok. Egy idő után fennáll a veszélye annak, hogy túlságosan zárttá válik a csoport, megmerevednek a kialakult szerepek, befülled a légkör. Időről időre frissíteni, nyitni kell, hogy dinamikus maradjon a közösség.

Ezek a csoportok azonban nem helyettesíthetik a vasárnapi istentiszteleteket. Nem jó, ha vannak fiatalok, akik csak az ifjúsági órákon vesznek részt, de a gyülekezethez egyébként nem kapcsolódnak. Jó közösségteremtő élmény, ha egy-egy csoport valamilyen munkát – diakóniát – tud vállalni és végezni az egész közösség számára. És ne azért hívjunk életre például egy házaskört, mert az mostanában divatos, ha ezzel alternatívát adunk az istentiszteletnek! (A családos fiatalok nehezen tudnak hetente többször a gyülekezetbe eljönni.)

Neurotizált és manipulált társadalmunkban egyre inkább szükség van az egyéni, személyes pásztorolásra: lelki vezetésre és lelkigondozásra. *A lelki vezetés* az egészséges, de magányos, nagy terheket hordozó, vagy valami más (munkanélküliség, életközépi válság stb.) miatt elbizonytalanodott hívő emberek igénye. Olyankor is szükség lehet erre, amikor valaki hitében szeretne növekedni, erősödni. Lelkigondozói jellege van minden igehirdetésnek, és a temetési, keresztelői vagy esküvői előkészítő beszélgetéseknek, amikor a kazuálét igénylők lelki kérdésekről beszélhetnek. Sokan azonban célzatosan is felkeresnek minket azzal, hogy kapcsolati konfliktusukban, krízishelyzetükben lelkigondozói beszélgetéssel segítsünk. Felkészültünk-e ezekre? Rendelkezik-e elég szakismerettel a lelkész? Van-e képességünk, türelmünk a (meg)hallgatáshoz? Értünk-e – *Gyökössy Endre* pasztorálpszichológus szavával szólva – az odahallgatáshoz? Vagy csak a beszédhez? Esetleg csupán igéket mondunk fel, sőt ráolvassuk a segítséget kérőre? Van-e karizmánk a lelkigondozásra? Tisztáznunk kell ezeket, mielőtt felajánljuk az ilyenfajta segítségnyújtást.

A lelkigondozás nem válhat kuruzslássá: kísértés lehet ez egy elbizakodott lelkésznek, aki gyógyítani akar. Olykor azonban lehet kiegészítő terápia: hozzám hónapokig járt egy diagnosztizált skizofrén beteg, akinek súlyos rohamai voltak, kórházi kezelésre is szorult. Tőlem lelki és hitbeli segítséget kért. Meghallgattam, tanácsot adtam, imádkoztam vele és érte, de mindig nyomon követtem, hogy hol tart az orvosi kezelése, szedi-e rendszeresen a gyógyszereit. Helyreállt a családi élete, már tud dolgozni, gyógyszerével tünetmentessé vált. Egy depressziós beteg gyülekezeti tagunk mindig jobban lett, amikor tudtunk beszélgetni, ezért orvosa „receptre írta fel" neki, hogy járjon lelkigondozásra, mert ettől láthatóan javul az állapota.

A lelkipásztor önképzése, fejlődése és lelki karbantartása mindehhez égetően fontos. A sportolónak mindennap edzenie kell ahhoz, hogy a versenyen jól teljesítsen, a zenésznek is mindennap gyakorolnia kell, hogy az előadáson jól szerepeljen. Ha egy-két napot kihagy, csak *ő* tudja, ha többet, akkor a társai is észreveszik, ha heteket, akkor a közönség is érzékeli. És a lelkipásztor? Az igehirdetésen és a lelkigondozáson is érződik, ha csak rutinosan „kezeljük az igét". Beszélünk általános igazságokat a nagyvilágba, vagy igazán jelen vagyunk, benne vagyunk mi magunk is abban, amit végzünk? Vigyáznunk kell, mert valószínűleg mi leszünk a legutolsók, akik észrevesszük, ha alkalmatlanná váltunk a szolgálatra, mindenki más hamarabb fogja hallani és látni. És szól-e valaki, ha látja? Ki szeret minket annyira, hogy őszintén elmondja kritikáját rólunk? A lelkipásztornak karban kell tartania önmagát: *Viseljetek gondot tehát magatokra és az egész nyájra, amelynek őrizővé tett titeket a Szentlélek* – mondja Pál ApCsel 20,28-ban.

A lelkészeknek, espereseknek és püspököknek nincs lelkigondozója. Ki törődik a lelkészek és püspökök lelkigondozásával és szupervíziójával? Megoldatlan kérdés ez egyházainkban, pedig égető szükség van rá, hogy megelőzzük a fásultságot, a kiégést, hogy ne elkendőzzük egyéb bajainkat és konfliktusainkat, hanem a megoldásokat keressük. Minden emberekkel foglalkozó szakembernek (egészségügyi dolgozónak, pedagógusnak, szociális munkásnak stb.) szüksége van arra, hogy elakadásait, problémáit átbeszélje egy arra képzett szupervízorral, aki kívülről – fölülről, egy bizonyos távolságból – néz rá a problémára (innen a szupervízió elnevezés), mert abból a távolságból jobban érzékeli és kezeli azt. Szükség van ar-

ra, hogy a lelkipásztor a saját szakmai személyiségének kérdéseivel, kompetenciájával, határaival és más, szolgálata során felmerülő dilemmáival foglalkozzon. Ezt nyújtja ez az új szakterület, amelyet jó volna egyházainkban is ismertté tenni és gyakorolni. A szupervízió új szempontokat ad ahhoz, hogy a megakadt, fáradtságát és egyéb bajait nem (vagy nem jól) ismerő lelkész azután maga oldja meg és válaszolja meg kérdéseit. Mindenkinek van vakfoltja, amelyet nem ismer, kell valaki, aki rámutat és segít felismerni azt. Több év, sőt több évtized után különösen fontos, hogy egy szupervíziós folyamat támogassa a lelkipásztorokat, és védje őket a kiégés ellen.

Olvasni, tanulni, tájékozódni kell a teológiában, pszichológiában és más tudományokban. Fel kell újítani időnként a könyvtárunkat, hiszen egyre több új szakkönyv jelenik meg magyar nyelven is. Képezzük magunkat! Hitünket és lelkünket karban tartani önvizsgálatot, önismeretet jelent – amelyben megismerjük képességeinket, korlátainkat és határainkat. Szükség van arra, hogy időnként elvonuljunk valahová, mint Jézus is tette, egy félreeső helyre, és pihenjünk, lazítsunk, hogy erőt gyűjtsünk és töltekezzünk.

Ezekre buzdít az apostol 1Tim 4,16-ban: *Gondot viselj magadról és a tudományról, maradj meg azokban, mert ezt cselekedvén mind magadat megtartod, mind a te hallgatóidat.* Bízunk Istenben, de kell a bizalom önmagunkban és a gyülekezet elfogadó szeretetében is.

Krisztusban mindnyájan életre kelnek (1Kor 15,22)

Búcsúbeszéd Sümeghy József ravatala mellett*

Kedves gyászoló család! Kedves gyászoló gyülekezet!

Tudom, illene beszélni Sümeghy József lelkész testvérünk egyházat és emberi lelkeket építő szolgálatáról: rábcakapi és soproni gyökereiről; líceumi és fasori indíttatásáról; a csodálatos felgyógyulásából is adódó lelkészi elhivatásáról; a soproni teológiai évekről, majd az azt követő mozgalmas szolgálatról; a diakonisszák halálig tartó gondozásáról; a gyerekek és felnőttek közt szinte utolsó időkig végzett hitoktatói – több mint tanítói, bizonyságtevő – nevelő lelkészi tevékenységéről; a több évtizedes (44 éves) gyülekezet- és templomépítő vadosfai szolgálatról; az egyházmegyében espereshelyettesként tett szolgálatáról; a lelkészképesítő bizottságban az ifjú kollégákat vezető pásztorolásáról. És sorolhatnánk még megannyi területet, ahol Jóska bácsi otthonosan mozgott. Nagy példaképétől és atyai barátjától, Túróczy püspöktől tanulta ezt a sokszínűséget és a segítőkészséget.

De most nem ezekről szeretnék szólni, amikor a Soproni Evangélikus Egyházközség és az egyházmegye nevében búcsúzom, hanem azokról a személyes élményekről, amelyek Jóska bácsi hatására mélyen belevésték magukat a szívembe.

Emlékszem első kézfogására, amellyel 1998 nyarán a soproni szolgálatba fogadott. Nem tudok elégszer hálát adni Istennek, hogy olyan principális mellett kezdhettem el szolgálatomat, mint ő, aki ez alatt az idő alatt három fontos dologra tanított meg.

Az igehirdetést és az arra való felkészülést mindig komolyan vette. „Ez a mi legfontosabb dolgunk – mondta, – igeszerűen és korszerűen hirdetni az evangéliumot. Nem véletlenül köszönünk el úgy egymástól: menj Isten hírével!" Melyikünk ne emlékezne nyolcvan felett is szuggesztív és tiszta tartalmú, isten-, ember- és hazaszeretettel átitatott szolgálataira, ahogy a szószékből kihajolva, gesztikulálva hirdette az igét.

Így mondta: az emberek nevelése is fő szolgálatunk. Iskolában, utcán, beszélgetésekben, családlátogatásokban. Nem is fáradt el egyikben sem. Nem véletlen, hogy íróasztalán született meg mindenkit megelőzve a szeretett alma mater, a Líceum egyházi visszaigénylésének gondolata. És az is példaértékű, ahogy betegen is látogatott, levelezett, lelkigondozást végzett. Amikor a szanatóriumban meglátogattam, azt mondta: „Most induljunk a szomszéd szobába, mivel ott van egy farádi testvér, látogassuk meg őt."

Harmadikként az egyház jó rendjére tanított. „Mindenki a maga dolgát jól tanulja, jól végezze…" – idézte számtalanszor. De mindig hozzá is tette az ehhez erőt adó jelmondatát Józs 1,9-ből: *Légy erős és bátor. Ne félj és ne rettegj, mert veled van Istened, az Úr, mindenütt, amerre csak jársz.* Hányszor áldott meg minket, lelkészeket ezzel a mondattal! És minden „kijelentéséhez" oly szelíden hozzátette: *Akinek van füle, hallja!*

Emlékszem a közös szolgálatunkra itt, Sopronban. Gyülekezetünket nehéz időszakokban segítette ki, közösségünk mint stabil pontra tekinthetett fel rá, mert ő beállt,

* Elhangzott 2007. március 1-jén a soproni evangélikus templomban.

vezetett, helyettesített, ötletet adott, óva intett, vagy egyszerűen csak jött a lelkészi hivatalba ügyelni, gondosan felírva, mi történt aznap, hogy mindenről beszámolhasson nekünk. Rendkívül elfoglalttá tette magát, mégis mindig volt ideje beszélgetni, mosolyogni, sugározni, tanácsot adni. Megtiszteltetés volt számomra, hogy a kölcsönös megbecsülés jegyében együtt szolgálhattunk, hogy a bizalmába fogadott; és hogy sok neveltje, beosztottja és segédlelkésze közül ravatalánál én búcsúztathatom a gyülekezeti és az egyházmegyei közösség nevében.

Végül az utolsó találkozásról: szomorúan álltam meg betegágya mellett, ahol már nehéz légvétellel készült az elmenetelre. Felolvastam sorait a nyugdíjas lelkészek körleveléből, amelyben azt kérte: „Írjunk magunkról egymásnak, mi, nyugdíjasok, hogy ne csak az *Evangélikus Élet* hasábjaiból olvassuk egymás gyászhírét." Ennyire gondoskodó volt. Betegtársa mesélte, hogy amikor nappal már beszélni is alig tudott, éjszaka, álmában hangosan, kristálytisztán és érthetően beszélt – prédikált, templomot épített, majd temetett. Ő már így készült.

Jóska bácsi, köszönünk mindent. Készítsd a helyet odaát nekünk is, ahol majd hitünk szerint találkozunk. „Menj Isten hírével!" Nyugodj békében!

Gabnai Sándor

Ormos Elek (1910–2007)

Ormos (Obendorf) Elek 1910. október 17-én született a Tolna megyei Váralja községben Obendorf J. Henrik és Rausch Karolin ötödik gyermekeként. Bonyhádon, az evangélikus gimnáziumban érettségizett. A falusi kereskedőcsalád nem kis áldozat árán egyetemre küldte a két fiút. Az idősebb, Zoltán a bányamérnöki karon végzett, a kisebb, Elek a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem soproni teológiai karán szerzett diplomát, ahol Deák János és Podmaniczky Pál professzorok és az ébredési mozgalom voltak rá hatással. A teológus otthonban Sztehlo Gábor volt az ifjúsági atyja.

Tanulmányai befejeztével egyéves németországi tanulmányúton vett részt Erlangenben és Berlinben. Lelkileg nagy hatással volt rá a Neuendettelsauban működő egyházi intézmény, ahol a karácsonyi szünetet töltötte. Még egy misszionárius Új-Guineába történő kiküldési ünnepségén is részt vehetett. A tanulmányút kiszélesítette a világlátását, és a náci mozgalommal való szembesülés tette érzékennyé a politikai üldözöttek iránt. 1944-ben ezért rendőri felügyelet alá is került, mivel segített az üldözött zsidóknak, majd a háború után a kitelepítetteknek.

Az ösztöndíjas év letelte után, 1934. október 17-én Győrben Kapi Béla püspök lelkésszé avatta, és Kétyre helyezte Gyalog István főesperes mellé. A hivatali rendet itt tanulta meg, és itt ismerkedett meg későbbi feleségével, Rück Annával is. A német nyelvű szolgálatok révén sajátította el teljesen az egyházi németet, és ezzel vált teljessé némettudása, amelyet az ösztöndíjas évben alapozott meg.

Püspöke 1935–1937 között Magyarbólyba küldte szolgálatra Vértesy Zoltán mellé, aki a *Lelkipásztor*t útjára indította. Itt újra találkozott az egyházi ébredési mozgalommal, annak Fébé-ágával, az ott szolgáló Katalin diakonissza testvéren keresztül.

A magyarbólyi gyülekezethez tartozó Mohácsra negyedévenként jártak ki a lelkészek, amit a fejlődésnek indult városban lakó hívek kevesellettek. Ezért Ihrig Dénes és Cserháti Sándor presbiterek szorgalmazták a missziói egyházközség megalakítását. Ennek vezetésével Kapi Béla püspök 1937. szeptember 1-jével a magyarbólyi segédlelkészt bízta meg. Így került a mohácsi gyülekezetbe, amelyhez nagy szórványterületet is csatoltak.

Először a református templomban tartották az istentiszteleteteket, majd a város központjában lévő állami polgári iskolában kaptak helyet. Már 1937 decemberében létrehozták a templomépítési alapot, hogy saját otthona lehessen a gyülekezetnek. A gyülekezet felügyelője, Ihrig Dénes által tervezett, nemesen egyszerű templom 1942–1944 közt épült fel, de a háború miatt, amikor meg is sérült, csak 1946. szeptember 15-én szentelhette fel Kapi Béla püspök. Az építkezés természetesen nagy szervezői munkát és sok gyűjtő körutazást jelentett az ifjú lelkésznek.

A gyülekezetépítés legtermészetesebb formáját választotta az új lelkész, minden olyan családot meglátogatott a szórványokban is, akikről megtudta, hogy van köztük evangélikus. A címek felkutatásában nagy segítséget jelentett számára Stricker Etel diakonissza testvér, aki Mohácson végezte szolgálatát a református és evangélikus gyülekezetekben közösen. Ezért is érthető, hogy elmélyült a kapcsolata a Fébével, maga is több konferencián vett részt, illetve küldte híveit a piliscsabai alkalmakra.

1938 júniusában Bonyhádon egybekelt Rück Annával. Házasságukat Isten három leány- és egy fiúgyermekkel áldotta meg. Először egy bérelt lakásban laktak Mohácson, majd a szülők segítségével megvásárolták a templom melletti üres telket, s azon építették fel 1942-ben a saját házukat.

1944 nyarán a városból a hivatalokat a közelgő front miatt kiürítették. A Duna közelsége miatt várható elhúzódó harcok elől sokan elmenekültek. Szeptemberben a lel-

kész is elküldte Váraljára a szülőkhöz a családját, de ő maradt, és gondozta a református gyülekezetet is, akiknek lelkészét a nyilasok elhurcolták. A még fel nem szentelt evangélikus templomban gyűltek össze, mert az kívül esett a Duna másik oldaláról érkező aknák hatótávolságán. Kevesen tudtak jönni, mert az utcán veszélyes volt a közlekedés. Novemberben váratlanul helyettes lelkész érkezett a reformátusokhoz; Obendorf őt kérte meg, hogy vigyázzon az evangélikusokra is, ha kell, temessen, amíg ő a családja után viszi azok téli holmiját. A rövidre tervezett látogatásból másfél hónap lett, mert az oroszok egy váratlan támadással elfoglalták Mohácsot. Ebben az időben sérült meg a templom oltártere és a lelkészlakás sarka két kisebb német bombától.

Ez a siralmas kép fogadta az ifjú lelkészt, amikor januárban vissza tudott jönni Mohácsra. A kifosztott és széthordott lakás még fellelhető berendezési tárgyait összegyűjtötte a városból, illetve a gyülekezet jegyzőkönyvét és pecsétjét kiásta a bombatölcsérből. A lakás és a templom tetőzetét sikerült még a tavaszi olvadás előtt ideiglenesen rendbe hozatni, de a szentély falát és a templombelsőt csak a templom felszentelése előtt.

1945 szeptemberére visszaérkezett a gyerekekkel Váraljáról a papné is. Újra elkezdődtek a családlátogatások a szórványokban, megindult az intenzív gyülekezetépítés, amely aztán 1946-ban a templomszentelésben csúcsosodott ki. Ekkor iktatták be az eddigi missziói lelkészt a mohácsi lelkészi állásba, de már Ormos Elek néven, mert az egész nagy váraljai család közösen megváltoztatta nevét Ormosra.

A gyülekezet a németek kitelepítése miatt szórványaiban meggyöngült, a bizonytalan közlekedés miatt a távoli Bátaszék visszakerült a közelebb lévő alsónánai anyagyülekezet gondozásába, a gyülekezet fennmaradása így kétségessé vált. Az anyagiak pótlására próbálkoztak kecsketartással, gyógynövénytermesztéssel és -szárítással, végül német nyelvtanítással egészítették ki a gyenge mohácsi fizetést.

A gyülekezeti munkának új erőt és irányt adott a Felvidékről kitelepített evangélikusok letelepedése a szórványhelyekre. A jórészt Felsőszeliből érkezett kitelepítettek tudatos evangélikusok voltak, hisz Podmaniczky Pál volt egy ideig a lelkészük, s ezért igényelték az istentiszteleteket és a lelki munkát. Imaházat is kialakítottak Szederkényben. Az akadozó közlekedés miatt a „biztos" közlekedést a kerékpár jelentette, majd később az esti műszakra bányászokat szállító munkásjáratok. „Természetesen" Ormos Eleknek olykor a befagyott Dunán gyalog, máskor szánkóval kellett átmennie a szigetre a szórványokba. „Az egész családot télen könnyebb odahaza megtalálni" – mondta a lelkészgyűléseken, és ezért indult útnak a téli időben is.

A nyári időkben viszont a szórványokból gyűjtötte össze a gyerekeket hittantáborba, a parókiára, hogy megérezzék és felismerjék a fiatalok a gyülekezeti közösséget. Ezt úgy kellett megszervezni, hogy ne legyen feltűnő a határsávban a nagy gyerekzsivaj az egy sarokkal arrébb lévő rendőrségnek sem. Az őszi vagy böjti sorozatok előadói közt visszatérő volt az akkor a közéletből kiszorított Túrmezei Erzsébet és más ébresztő igehirdetők, köztük Káldy Zoltán pécsi lelkész is.

A lelkészértekezleteknek Ormos Elek állandó résztvevője volt, építő hozzászólásai segítették a közös készüléseket. Háza és családja mindig nyitott volt a vendégek fogadására. Nem egyszer volt náluk papné- vagy papgyerek-találkozó is. A lelkészcsalád soha nem beszélt az anyagi nehézségekről, de mindig tudtak adni valamit abból, amijük volt, s mert jó szóval és szívvel tették, ezért tűntek „gazdagoknak". A család légköre két lelkészt, Magyar Lászlót és Missura Tibort is megragadta: innen választottak maguknak hitvest Ormosék leányai, Edit és Mária személyében.

Ormos Elek 1978-ban, több mint 40 évi szolgálat után kérte nyugdíjazását. Ezután is segített még a gyülekezeti munkában, különösen a lelkészlakás építésénél, mivel az új lelkész, Zászkaliczky Pál még Magyarbólyban lakott. A rendszerváltás után elismerték közéleti munkáját is, és 2004-ben „Mohács város tisztelete jeléül" emlékplakettel tüntették ki. 2007. február 22-én otthonában, két leánya jelenlétében indult haza mennyei Urához. Március 3-án kísértük utolsó útjára szeretett templomából népes gyülekezet kíséretében a mohácsi temetőbe. Koporsójánál Krählingh Dániel bonyhádi lelkész, volt esperes hirdette a vigasztalás igéjét Lk 2,29–31 alapján.

Emléke legyen köztünk áldott!

Missura Tibor

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 1. VASÁRNAP • *1Jn 4,16b–21*

A vasárnap

Szentháromság ünnepe után – szokás mondani – ünneptelen félév következik. Pedig ennek az időszaknak ugyanúgy ünnepe Krisztus feltámadása, azaz a vasárnap.

Másrészről sokszor elsiklunk a felett a tény felett, hogy életünk igazán a hétköznapokban formálódik, az ünnepre mindenki azt húzza-hozza, amije van, amit addig is viselt, hordott, ahogyan addig is gondolkodott, élt, csak ezt nagyítjuk fel és állítjuk annak fényébe, amit az ünnepből megértünk, ami megérint bennünket.

Ez a vasárnap Isten hívására hívja fel figyelmünket az *Agenda* szerint. Annak az Istennek a hívó szavára, aki Atya, Fiú, Szentlélek, s akinek munkáját, *kezének, szavának, tüzének* nyomait ott találjuk meg magunk és mások életében. Így szólít meg a vasárnap evangéliuma is (a felénk kiáltó Szó meghallható), és így ad útmutatást János levele is: Isten az ő szeretetével szólít meg.

János levele

Ez a levél egyike azoknak a szentírási könyvecskéknek, amelyek számomra igazán fontosak. Ha őszinték vagyunk, bizonyára beismerjük, hogy vannak hozzánk közelebb álló könyvek a Szentírásban. Nekem az Ószövetségből ilyen többek között Jób könyve vagy jónéhány zsoltár. De ugyanígy az Újszövetségből az evangéliumok mellett Pál Római és Korinthusi levelei. János mégis valahogy úgy ír, ahogy bennem is sokszor megfogalmazódnak a szavak a kimondhatatlanról, a leírhatatlanról. Isten és ember kapcsolatának, de ugyanúgy ember és ember kapcsolatának legmélyebb bugyraiba vagy éppen legmagasabb csúcsaira visz el bennünket írása. Mostani igénk számomra a csúcs. Ezért is nehéz beszélni vagy írni róla.

Exegézis – saját szavakkal

Szeretet – agapé. Mindent elmond a Teremtő és teremtmény kapcsolatáról, de teremtmény és teremtmény lehetséges *találkozás*áról is.[1]

Bizalom – A kapcsolat formája, edénye, amelyben megélhető és megismerhető a másik a maga valóságában. Ez a nyíltság, egyenesség, őszinteség, leplezetlenség, szabadlelkűség.

Ítélet – világosság. A valóság meglátása, amiben a folyamatok, a vélemények, a cselekedetek, a különbségek nyilvánvalóvá lesznek.

Félelem – sötétség. Amikor nem akarok szembesülni a valósággal. Amikor nem akarok szembenézni önmagammal, hibáimmal, helyzetekkel, emberekkel. Mert hiszem, meg tudom őrizni magamat tőlük, nem kell találkoznom velük, ezért inkább félek, távol tartom magam. Sokszor azonban már azt sem tudom, mitől.

Gyűlölet – a valóság kizárása érzelmek, indulatok segítségével. A másikat megvetem, semmibe veszem, nem is akarom a másik valóságát meglátni, nem akarok körébe belépni.

Hazugság – objektívnek láttatni másokkal is azt, hogy én látok-értek-tudok, pedig nem akarok a valósággal szembesülni. Elhitetni másokkal (és talán magammal is), hogy látom a valóságot, pedig bele sem akarok lépni, meg sem akarom érinteni.

Meditáció

Isten szeretet. Hajtogatom magamban, mint egy imamalmot. Próbálom ízlelni a szavakat, ezt a két szót. Döbbenetes egyszerűség, még nagyobb feszültség és óriási mélység. Körülnézek. Mellettem sok tekintetben megkeseredett, a bizonytalanságtól reszkető, az élettől és haláltól is megriadó emberek, köztük magam is. Hányszor sírtam el ma-

[1] Emil Brunner: *Truth as Encounter.* Westminster Press. Philadelphia, 1963.

gam már temetésen – én, a vigasztaló. Hányszor maradtam néma beteg testvérem mellett – én, a bátorító. Hányszor maradtam mozdulatlan felebarátom baja láttán – én, a segítő. Lemerevedtem, megrekedtem, lecövekeltem, mint az a kisgyerek, aki félelmében nem mozdul, csak sikítva kiabál segítségért. De ami a legdöbbenetesebb, hogy ezekben a helyzetekben, amikor némán, bénán, esetlenül, gyáván ott voltam testvérem mellett, ő sokszor Isten jelenlétét tapasztalta meg. Nem tudom, hol, hogyan, kiben vagy miben, de jelen volt az Isten. Utólag én magam is ezt láttam meg. Mert ahogyan ott álltam-ültem a másik mellett, a tehetetlenség érzésével, a másikat körülfogta az Isten. Nem voltam sem hős, sem erős, sem a megoldást tudó, csak részvétben, a másik tehetetlenségében együttérző, a másikat elfogadó. És lehajolt hozzá az Isten, és lehajolt hozzám az Isten.

Bonhoeffer írja: „Viszonyunk Istenhez nem »vallásos« viszonyulás egy elgondolhatóan legnagyobb, leghatalmasabb, legjobb lényhez – ez nem igazi transzcendencia –, hanem a mi viszonyunk Istenhez a »másokért létezés« új élete, részvétel Jézus létében. Nem a végtelen, elérhetetlen feladatok, hanem a mindenkori helyzetben elérhető felebarát jelenti a transzcendenst."[2] Számomra ez azt is jelenti, hogy nem tudom megélni az Istennel való viszonyomat a felebarát, az embertárs nélkül. Isten pontosan kettőnk kapcsolatának közepébe lép be, hogy ott táruljon fel valósága számomra és a másik számára. A szeretetben. Nincs hit szeretet nélkül. Nincs Istennel való kapcsolat, bizalom a szeretet megtapasztalása és megélése nélkül. Isten a szeretetben lép hozzám közel. Ha ezt elfelejtem, semmit sem tudok, semmit sem tudhatok Istenről.

A szeretetben nincs objektivitás. Csak Isten igazsága. A szeretetben nincs függetlenség. Csak Isten szabadsága. A szeretetben nincs félelem. Csak Isten királysága, uralma. A szeretetben nincs érdek. Csak Én és Te, és Mi Istenben.

Ezért aki nem szeret, gyűlöl, haragszik, igazságot oszt, hatalmaskodik, érdekekre figyel, elvárásokat akar teljesíteni, félelem uralja napjait, az nincs Istenben. Abban nincs Isten.

Isten szeretet. Ennél többet nem tudok mondani. Ennél többet János sem mondhatott. Ennél többet ma sem mondhat senki.

Vázlat

Szeretetben – Istenben

Ő szeretett. Ez az alap. Mindig is ő szeretett. Abban, hogy életet lehelt belém, abban, hogy nyitott utakat adott elém, abban, hogy nem fordult el tőlem bűnös voltom ellenére. Mert a szeretet – ahogyan tőle megismerhetem – az a törhetetlen kapocs, amely mindig is azt jelentette, hogy szeret – azaz hogy hozzá tartozom. Feltétel nélkül. Bármi ellenére is. Mégis. Ha megvalósul az a kegyelmes pillanat, hogy szívem, lelkem, mindenem – Istentől, az ő Lelkétől megérintve – szeret, akkor ott jelen van ő. Akkor Istenben vagyok.

Szeretetben – félelem nélkül

Aki Istenben van, aki szeret, az ismeri a valóságot. Talán még nem színről színre, de e földön ez a legtisztább kép a valóságról a bennünket körülvevő homályban. És ha valaki szeret, és Istenben van, megvilágosodik előtte az a valóság, amelyben nincs félelem, nincs bizalmatlanság, nincs gyötrelem. Csak szeretet.

Szeretetben – együtt a testvérrel

Nem lehet Istenben lenni-létezni, nem lehet szeretni a testvér nélkül. Ha kihagyom a másik embert, elveszítem az Istenhez vezető utat. Isten Krisztusban, az Emberfiában lép közel hozzám, egészen ember lesz, ezért ember nélkül Istent megtalálni nem lehet. Csak Krisztusban, csak a Krisztus-arcú embertársban. Szeretni Istent – szeretni az embert. Még akkor is, ha ez a végtelen leegyszerűsítés blaszfémikusan hangzik. Az ember szeretete nem lehet tökéletes, de Isten Krisztusban és a másik emberben szeret, lép közel hozzám a legnyilvánvalóbban.

Aradi András

. . . . . .

Tallózó

„Az *agapé* (…) nem eszköz, amellyel valamit – az üdvösséget! – el akarnak érni, hanem az ajándékként megkapott *sótéria,* az Istennel való közösség kifejeződése." (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Aki naponként boldogan tapasztalja, hogy milyen felmérhetetlenül nagy dolog »beleférni« Isten szeretetébe, annak boldogsága csak gyarapodik, ha azt érzékeli, hogy ebbe a szeretetbe mások is »belefférnek«." (id. Magassy Sándor: *Perikópák.* Magánkiadás)

„Ha egy hívő remegve gondol Krisztus ítélőszékére (…), Isten szeretete nem jutott még teljességre benne." (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„A szeretetben nincs félelem; bizalom van benne. Ha biztos vagyok abban, hogy valaki szeret engem, akkor nem félek tőle. Ha csak vágyom rá, hogy szeressen, akkor félhetek attól, hogy nem szeret, sőt tőle is félhetek." (J. N. Darby: *A Biblia könyveinek áttekintése.* Evangéliumi Kiadó)

„Az Isten szeretet. Ennek a tételnek *nincs párhuzama az antik filozófiában és vallásosságban.* (…) az őskeresztyén és páli hagyomány alapján, sajátos, újszerű gondolatvilágában, *egyetlen, összefüggő mozgásként ragadja meg és értelmezi a szeretetet mint isteni valóságot. Telje-*

[2] In Veöreös Imre: *János levelei.* A MEE Sajtóosztálya, Budapest, 1970. 256. o.

sen egybeforrasztja a Krisztus-hitet és a keresztyén szeretetet. (…) nem metafizikus meggondolásokból vezeti le Isten szeretetét, hanem a történeti Jézus életéből, halálából." (Veöreös Imre: *János levelei.* Teológiai Irodalmi Egyesület)

„A láthatatlan Úr iránti szeretetünket legjobban nem a szavainkkal fejezhetjük ki, hanem az Ő látható népe iránti szeretetünkből fakadó tettekkel. (…) »Az embereket ismernünk kell, hogy szerethessük őket, de Istent szeretnünk kell, hogy megismerhessük őt.«" (David Jackman: *János levelei.* Harmat)

„Hogy Isten szeretet, azt mindenkinek látni kell, ha nyitva a szeme. Mert akármerre nézel, lépten-nyomon szeretete jeleit látod. (…) lehetetlen, hogy aki Isten szeretetének e nagy tüzét megérezte, át ne hevülne s lángra ne gyúlna tőle! (…) Ahogyan nincs tűz meleg nélkül, éppen úgy nem lehet hit szeretet nélkül. (…) Isten azonban nem szorul a mi cselekedeteinkre. (…) Így hát a szív a felebaráti szeretethez lát hozzá." (Luther: *Jer, örvendjünk keresztyének!* Evangélikus Sajtóosztály)

• • • • • • • • • • • • • • • • • • •

Illusztráció

GONDOLATOK

(az Istenben marad, és Isten is őbenne)

„A keresztény ember szeretetének olyan forrása van, amely kimeríthetetlen és elapadhatatlan. Még akkor is, ha jótéteménye homokra öntött víz."

Luther Márton

(aki nem szereti a testvérét, akit lát)

„Nézni valamit merőben más dolog, mint látni. Semmit nem látunk, amíg szépségét nem látjuk."

Oscar Wilde (1854–1900) ír költő, drámaíró

„Idézzük fel, mit mondott az elmegyógyász a bolondokházából kikért bácsiról, amikor az öreget leszedték a fáról: néha normális, néha nem. Mint mi, mindnyájan."

Jiri Menzel (1938–) Oscar-díjas cseh filmrendező, színész: *Hát, nem tudom…*

(testvérét viszont gyűlöli, az hazug)

„A szemmel látható tények sok mindent elmondanak a szemről."

Feleki László (1909–1989) humorista

„– Mi a szeretet?
– Mentesség a félelemtől.
– Mitől félünk?
– A szeretettől."

Anthony de Mello SJ

TÖRTÉNET

(aki szereti Istent, szeresse a testvérét is)

Lindworsky, a neves jezsuita teológus említi egy szerzetes esetét, aki mellett örökös szekatúrái miatt beosztottjainak élete kibírhatatlan volt, és nyugtalanító, másokat gyötrő egyénisége szinte pokollá tette környezetének életét.

Elöljárói tudták ezt, éppen ezért később már csak azokat osztották be mellé munkatársul, akik önként vállalkoztak a nehéz ember elviselésére.

Mikor elérkezett a szerzetes halálának órája, az ágya köré sereglők előtt őszinte vallomást tett életének hibáiról, és szavaiból érződött, hogy mennyire megrendítő valóságban fogja fel az Örök Bíró közeledtét. Mégis azzal a meglepő kijelentéssel zárta le vallomásait:

– Úgy érzem, hogy a testvéri szeretet ellen soha nem vétettem, noha életemben csak szeretetlenséget tapasztaltam.

E kirívó eset kapcsán nem kell-e mindannyiunknak arra gondolnunk, hogy hátha bennünk is ilyesfajta tévedések vannak?

Belon Gellért nyomán

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 2. VASÁRNAP • *1Jn 3,13–18*

Gondolatok az igehirdetés elé

Miért gyűlöli a világ a kereszténeket? – vetődhet föl ez az első hallásra talán naivnak is tűnő kérdés. De csak nekünk, a kereszténység történetét elég jól ismerőknek és a keresztény teológiába belelátó embereknek „természetes", hogy a kereszténységet gyűlöli a világ. Egy kívülálló, de jóhiszemű ember bizony elcsodálkozna ezen, mert a keresztények csupa jót akartak a kezdetek kezdetén, s talán még ma is. A Jézushoz csatlakozó emberek jó ügy mögé sorakoztak föl. Jézus gyógyított, tanított, halottakat támasztott föl, s arra biztatta követőit, hogy ők is hasonlóan cselekedjenek, legalábbis ami a tanítást és a másikhoz való odahajlást illeti. Bizony ezen az alapon mégiscsak elcsodálkozik az ember, hogy miért gyűlöli a kereszténeket a világ.

Mit jelent ez a mondat: *Mi tudjuk, hogy átmentünk a halálból az életbe, mert szeretjük testvéreinket.* Nyilvánvaló, hogy nem azért mentünk át a halálból az életbe, mert bennünk ilyen szeretet van, hanem abból tudjuk, hogy már más létállapotban vagyunk, hogy képesek vagyunk szeretni. S mivel Krisztus előbb szeretett minket, ezért lehetséges ez nekünk. A halálból az életbe Krisztus áldozatával mentünk, a benne való hit ennek a záloga.

Súlyos, szinte túlzónak tűnő szavak találhatók a textusban, amelyek azt mondják, hogy aki gyűlöli testvérét, az embergyilkos, az embergyilkosnak pedig nincs örök élete. János azonban a Hegyi beszédből merít, ahol Jézus ma-

ga emeli a gondolati vétkezést a tettlegesen elkövetett vétekkel egyenrangúvá. E szakaszt megelőzően pedig maga János idézi fel Kain és Ábel tragikus történetét, ahol a gyűlölet vált tetté.

Szintén súlyos, de már pozitív oldalról való megközelítés az önfeláldozás, s természetes, hogy Jézus Krisztust állítja példának János.

Végül egészen gyakorlati síkra tereli a mondanivalót. Megosztani, adni, amink van, annak, aki rászorul. Csak a végén jön az etikai útmutatás. Hitből jön a cselekedet. Első olvasásra talán nagyon is úgy tűnik, hogy csupán etikai útmutatások sora az emberi együttélésre vonatkozóan, de ez az igeszakasz a legszorosabb Krisztushoz kapcsolódást és annak eredményét írja le.

A vasárnap jellege

Elkezdődött az úgynevezett ünneptelen félév. Vége a tanévnek, a hitoktatásnak. Mindenütt üresebbek a templomok, mi magunk is a nyaralásra, a nyári táborokra tekintünk előre. Az evangélium Lk 14,15–24: a nagy vacsora. A vasárnap és az ünnepkör témája: Isten hív minket. Meg ne vessétek azt, aki szól! Ebben a kontextusban mégis fontos megszólaltatni magunk felé is, de a testvérek felé is, hogy Istennél nincs ünneptelen félév. Vele, benne ünnep lehet minden találkozás.

Az igehirdetés felé

Üldöztetés: Bizony csodálkozunk, hogy a keresztényeket újra és újra ellenszenv veszi körül. Az első keresztényeket a szó szoros értelmében halálra üldözték. Emlékszünk még mindnyájan a 17 évvel ezelőtt lezárult időszakban történtekre. Sokan emlékeznek, hogy a konfirmációt követően a hétfői osztályfőnöki órán a tanár – első hallásra még jóhiszeműen – a konfirmációra terelte a szót, majd fölszólította az előző nap konfirmáltakat, hogy álljanak föl. Ezután lehetett nevetni a többieknek. Az már csak enyhítette a fájdalmunkat, hogy abban a kis faluban, ahol én felnőttem, a kicsit több mint 30-as létszámú osztályban volt körülbelül 10 evangélikus, 10 katolikus, 10 református. Így csak az a néhány, nem a faluból származó felekezeten kívüli kuncogott. Azután eljött a változás ideje, s azt hittük, hogy tárt karokkal fogadnak majd minket, ám csalódnunk kellett. Ma, amikor mindent szabad, szabad lábbal tiporni a keresztény értékeket, semmibe venni a kereszténységet. De ne csodálkozzunk, ha gyűlöl a világ a kereszténységünk miatt. Sőt azt mondom, hogy akkor csodálkozzunk, ha még nem történt meg ez velünk, mert akkor a kereszténységünkkel van baj. Mert a világ nem a keresztény kultúrát, a keresztény értékeket gyűlöli, ezeket, ha haszna van belőle, még a zászlójára is tűzi. A világ mást gyűlöl. A Krisztus-követő szereti a testvérét és megbocsát. Ezt a megbocsátást nem tudja megbocsátani a világ. A világ diktátuma az, hogy a bűnt meg kell torolni, a bűnös bűnhődjön. Csakhogy ez mindig pusztuláshoz és szenvedéshez vezet. A sátán azonban nem tűri a megbocsátásból fakadó békességet, mert ő a zavarosban tud és szeret halászni.

Testvérgyűlölet: Hány irodalmi mű őriz olyan történeteket, amelyekben testvérek élik életüket, vívják mindennapos harcukat? Esetleg az egyik úgy érzi, hogy a másik kitüntetettebb a szülők szemében – s egy elkeseredett pillanatban azt kívánja, bár halna meg a rivális testvér. S amikor e kívánságtól függetlenül bekövetkezik valami tragédia, micsoda lelkiismeret-furdalás tör a felszínre! „Uram, én ezt nem így gondoltam."

Önfeláldozás: Ma aligha kerülünk abba a helyzetbe, hogy valaki helyett a halált kellene vállalnunk. De az élet, s most szándékosan nem írtam, hogy a keresztény élet, nem szólhat másról, mint hogy nap mint nap odaadom időmet, erőmet, tudásomat, mosolyomat, simogatásomat, jó szavamat, önmagamat azoknak, akik rám bízattak. Különben életnek nem, csak üres vegetációnak nevezhető, ami történik velünk.

Megbocsátás: Végül, aki megbocsát, csak az tud adni. Azonban csak az tud megbocsátani, akinek megbocsátottak. Vagyis Jézus bocsánatából táplálkozik a cselekvésünk. Ehhez azonban el kell fogadnunk bűnös voltunkat. S ez az, amit gyűlöl a világ. Tagadja bűnösségét, ezért képtelen elfogadni a bűnbocsánatot. Pedig az ember számára az Isten közelségének legnagyobb megnyilvánulása az, ha el tudja fogadnia a *bűnbocsánatot.* Azért tudjuk szeretni a testvérünket, mert Krisztus bocsánata működésbe lépett az életünkben. Ezért tudunk adni is.

Részlet a *Magyar Nemzet* 2007. április 28-i számából, Lukács Csaba „Nullszaldó" című cikkéből: „Eljött az idő, amikor már az anyaországi elesetteken is segíteni kell – mondta néhány hete baráti beszélgetésben Böjte Csaba, és mivel ő nem a szavak, hanem a tettek embere, április végén már arról adhatunk hírt: Csobánka határában, a szociális missziós nővérektől kapott jókora ingatlanegyüttesben gyermek- és családmentő tevékenységbe kezd a dévai Szent Ferenc Alapítvány. Csattanós válasz ez 2004. december 5-re. Most kitaszítottak segítenek a kitaszítón, de így van ez rendjén az Isten országában. Egyszer az egyik segít a másikon, máskor pedig fordítva – ki-ki tehetsége és lehetősége szerint. A végeredmény pedig olyan, mint egy nullszaldós játszma, amelyben senki sem érzi magát becsapottnak." Ez az igazi megbocsátás, amely nemcsak mondja, odaveti, hogy „bocs", hanem azonnal cselekszik, sőt előbb cselekszik. Hiszen Isten sem csak mondogatta: megbocsátok, hanem cselekedett hatalmasat, áldozatot hozott, önmagát adta értünk.

Bencéné Szabó Márta

Tallózó

„(…) az agapé olyan *tett,* amelyben az *élet* forog kockán." (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„(…) a *gyűlölet* önmagát hizlalja és másokat elemészt, a *szeretet* önmagát emészti el és mások életét adja vissza vagy tartja meg. (…) a *gyűlölet* mindent, még az életet is feláldozza *önmagáért,* míg a *szeretet* mindent, még az életet is feláldozza *másért.*" (id. Magassy Sándor: *Perikópák.* Magánkiadás)

„A szeretetet meg kell ismernünk, hogy természetünkké váljék, s aszerint éljünk." (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„A Krisztushoz kapcsolt örök élet a hívő ember földi életében transzcendens eredetű és jellegű valóság (…) halálunk órájával meg nem szakadó folyamatossága rendkívül erős nyomatékot kap. Az »örök élet« Jánosnál átfogja a jelent és a végső jövőt.

A »halál« jánosi értelmezésben az az állapot, amelyben az ember a Krisztus-hit nélkül, Istentől elszakadtan van. Ennek csak halvány képe (…) a földi életnek véget vető halál. (…) Amikor tehát János életről és halálról szól, az embernek Istenhez való viszonyát határozza meg. Így válik érthetővé az a megállapítása, hogy a Krisztusban hívő embernél megtörtént a nagy átlépés a »*halálból az életre«:* az Istentől való távollétből az Isten közelségébe került. *Ennek ismertetőjele a szeretet.* (…) Nem a keresztyén gyülekezetek soha nem létezett *tökéletes* szeretete győzi meg a szerzőt a megtörtént létfordulatról. Nem gyakorlati következtetést, hanem teológiai megállapítást ad. (…) Mondata hitbeli megállapítást és erkölcsi felhívást jelent egyszerre (…) a *szeretetben valósul meg az* örök *élet a földi keretek között.*" (Veöreös Imre: *János levelei.* Teológiai Irodalmi Egyesület)

„Ha a gyűlölet végső soron gyilkosságban leplezi le magát, akkor a végsőkig vitt szeretet az áldozatban mutatkozik meg. A szeretet sem gondolatban, sem tettekkel nem pusztítja el a másik életét. A szeretet odaadja a maga életét azért, hogy egy másik élhessen. Jézus Krisztus az életét adta értünk – ez Isten definíciója a szeretetről." (David Jackman: *János levelei.* Harmat)

. . . . . .

Illusztráció

GONDOLATOK

(Ne csodálkozzatok…)

„Az emberiség ma egy könnyebb megváltást keres, ami teljesíthetőbb, mert a jézusit nem tudja teljesíteni. Olyan megváltásra vágyik, ami mellett lehet bármit cselekedni, hisz van rá magyarázat. De mégsem megy."

Borsos Miklós (1906–1990) szobrász

(átmentünk a halálból az életbe)

„…a szívbeli jókedv nem fér meg a kegyetlenséggel."

François-Marie Voltaire (1694–1778)
francia filozófus, író

(mert szeretjük testvéreinket…)

„Minden ember egy nép közösségébe tartozik, akár akarja, akár nem, és kötve marad hozzá. Ez magából a természetből fakadó tény. Mint keresztény, azt hiszem, a mi égi Urunk a különbözőséget a szeretet kedvéért teremtette. Mert különbözőség és feszültség nélkül nincsen szeretet."

Franz Werfel (1890–1945) osztrák regényíró, költő

(ne szóval szeressünk)

„Igen, a szocialista mozgalom istentelen, de én ebben Isten intését látom, s ez nekünk szól, keresztényeknek! Megró minket a szegények és szenvedők iránti érzéketlenségünkért."

Milan Kundera (1929–) cseh dráma- és regényíró, költő

(bezárja előtte a szívét)

„Ahhoz valamennyien elég erősek vagyunk, hogy a mások baját elviseljük."

François de La Rochefoucauld (1613–1680)
francia aforizmaszerző

TÖRTÉNET

„Megérkeztem…"

Egy katonát sürgősen hazaküldtek a frontról, mert édesapja haldoklott, és ő volt az egyedüli családtagja.

Amikor belépett az intenzív osztályra, rögtön látta, hogy a félig öntudatlan ember nem az édesapja. Valaki hibát követett el, és nem a megfelelő embert hívták haza.

– Mennyi ideig élhet még? – kérdezte a doktort.

– Nem többet, mint néhány órát. Éppen hogy csak ideért.

A katona nem tétovázott tovább. Előrehajolt, megfogta az öreg kezét, és gyengéden így szólt:

– Apám, itt vagyok. Megjöttem.

Az öregember belekapaszkodott az odanyújtott kézbe, vak szemei tágra nyíltak, mosoly ömlött el arcán, ami ott is maradt körülbelül egy óra múlva bekövetkező haláláig.

Anthony de Mello nyomán

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 3. VASÁRNAP • *1Pt 5,6–11*

A levélről

Péter első levele egyfelől keresztelési beszéd, amely a hívő élet egészére tekint az elhívástól a kísértéseken át a keresztény élet beteljesedéséig, az üdvösségig. Másfelől körlevél, amely a gyülekezetekhez szól, nemcsak egyes hívő-

ket, hanem közösségeket erősít, bátorít a hitben való kitartásra, óv a kísértésektől.

A levél fő témái: a szenvedés, az engedelmesség, a keresztények helyzete az őket körülvevő társadalomban.

Ennek az egységes beszédnek, illetve körlevélnek a befejező része a kijelölt perikopa, amely megismétli és összefoglalja a legfontosabb témákat. A 6–11. versek ezért sokat utalnak a levélben korábban leírtakra, a szakasz üzenetét a levél egészének üzenete felől érthetjük meg. A perikopa erőteljes képei az Ószövetségből származnak. Bár a levél pogányokból lett keresztényekhez szól, az Ószövetség a pogánykeresztény gyülekezetek Szentírása is volt.

Versről versre

6–11. v.: *Isten hatalmas keze* Isten munkálkodó erejének szimbóluma. A kép Izráel népe számára az Egyiptomból való szabadulást idézi: *Erős kézzel hozott ki bennünket az Úr Egyiptomból.* (2Móz 13,14) Isten keze azonban nemcsak szabadulást, hanem szorongattatást is jelenthet. *Erős kézzel üldözöl engem.* (Jób 30,21) *Mert éjjel-nappal rám nehezedett kezed, erőm ellankadt.* (Zsolt 32,4) A zsoltáros mégis ugyanettől a kéztől várja az oltalmat és a szabadulást is: *Te vagy oltalmam, megóvsz a bajtól, körülveszel a szabadulás örömével.* (Zsolt 32,7) Az újszövetségi zsoltárban, a *Magnificat*ban Isten keze hatalmasokat dönt le trónjukról, és a megalázottakat fölemeli. (Lk 1,51–52)

A Péter-levél befejező szakasza is hasonló imádságnak, zsoltárnak tekinthető, amelyet az alázat és a dicsőség szavai kereteznek: *Alázzátok meg magatokat…, hogy felmagasztaljon titeket. Övé a dicsőség és a hatalom örökkön-örökké. Ámen.*

7. v.: *Minden gondotokat őreá vessétek* – Jézus szavait idézi a mennyei Atya gondviseléséről. A levél kontextusában azzal az árnyalattal, hogy míg Mt 6-ban a megélhetés mindennapi gondjairól van szó, itt az élet értelme és jövője miatti aggodalomról.

8. v.: *Ellenségetek az ördög* – A levélbeli szituáció a világ ellenséges magatartása Krisztus követőivel szemben. Itt mégsem a környezet konkrét tetteire utal, nem emberi ellenfélre, hanem emberfeletti ellenségre. A διάβολος, a héber *sátán* megfelelője a rágalmazó, vádló, csábító. Az emberfeletti ellenségre való utalás megóv attól, hogy embertársunkra mint ellenségünkre gondoljunk. *Mert a mi harcunk nem test és vér ellen folyik, hanem erők és hatalmak ellen.* (Ef 6,12)

9. v.: *Ugyanazok a szenvedések* – A keresztény ember szenvedése nem személyes szerencsétlenség, hanem a kereszténység lényegéhez tartozik.

10. v.: Ebben a versben a levél egészének összefoglalását olvashatjuk még egyszer. A keresztény ember, a keresztény közösség életét a világban: az elhívástól a rövid ideig tartó szenvedés vállalásán keresztül az üdvösségben való részvételig. *Krisztusban* – Krisztus sorsában, szenvedésében és feltámadásában való osztozás. A pillanatnyi megpróbáltatások után Krisztusban az ő örök dicsőségébe hívattunk el. De az ige ígérete nemcsak az eszkatologikus korra vonatkozik, hanem addig is, a szenvedések ideje alatt is velünk van a kegyelem Istene: καταρτίσει – megfelelő állapotba hozza azokat, akik károkat szenvedtek, éppé teszi életüket; στηρίξει – megtámasztja, megerősíti azokat, akik gyengék, ingatagok lettek; σθενώσει – az ellenség elleni harcban megerősít; θεμελιώσει – az elbizonytalanodásban biztos alapot ad.

Az igehirdetés felé

Minden évben néhány alkalommal püspöki körlevelet olvasunk föl a gyülekezetben. A körlevelek nemcsak személyesen, hanem mint az egyház tagját szólítanak meg bennünket, és megszólítják a gyülekezet közösségét is. A kijelölt igeszakasz egy körlevél befejező része. Péter levele, amelyből húsvét óta több alkalommal is hallottunk szakaszokat a szószékről, különböző eredetű szenvedésekről ír. Olyan szenvedésről, amely bűneink következménye (4,15); olyan szenvedésről, amilyen Jób szenvedése: ártatlanul viselt sorscsapás; és a keresztényeknek hitükért viselt szenvedéseiről (2,12); de a hívő embereknek a szenvedésben minden esetben Istennel van dolguk.

Alázzátok meg magatokat Isten hatalmas keze alatt – elsősorban nem intés, hanem a kegyelem ígérete. Isten a szorongattatásban közel van, ott van a legközelebb. *Simone Weil* beszél rossz és jó alázatról. A rossz alázat az, amelyben személyemben semminek tartom magam. A jó alázatban nem személyemben, hanem *mint ember* tartom magam porszemnek Isten előtt. Alázzátok meg magatokat – nem megalázkodást jelent tehát, hanem méltóságot, annak belátását, elfogadását, hogy a magam erejéből semmim nincs.

Nem találok magyarázatot a szenvedésre. Az ember vádol másokat, de magát is, hogy hogyan lehetett ilyen naiv és élhetetlen, vádolja a körülményeket. Mindezek olyan kuszán összefonódnak, hogy nincs belőlük kiút. Sok nehéz élethelyzetben kénytelenek vagyunk belátni, nem lelünk megoldást, de Isten terve éppen ebből a belátásból képes jót formálni. Az alázat Isten hatalmas keze alatt azt jelenti, hogy beismerem elveszettségemet. Üres kézzel állok Isten előtt, készen a kegyelem elfogadására. Alázat és kegyelem összetartozik. A szenvedőnek Isten Jézus Krisztusban közösségét ígéri, Krisztus halálában és feltámadásában részesíti. Vele van a szenvedésben Krisztus szenvedése által, és a feltámadás kegyelmében részesíti nem várt módon és időben, amilyen váratlan volt Krisztus feltámadása és a feltámadással való találkozás mindig.

Péter levele olyan keresztény gyülekezetekhez íródott, akik hitük miatt rágalmazásnak, üldöztetésnek voltak kitéve. Gyönyörűen szólaltatja meg az igét *Budaker Oszkár* 1952-ben leírt prédikációjában (*Lelkipásztor,* 2002/8–9.

359. k). Az ige erőt adott a hű megmaradásban, ereje van azoknak a soroknak az egyházellenes diktatúra kontextusában. Ma Magyarországon a keresztényeknek nem kell ilyenfajta elnyomással szembenézniük. A hű megmaradás passzív magatartása helyett, mert a lehetőségek megengedik, a helyes döntések meghozatala, jó tervek készítése, a felelősségvállalás, a cselekvés jelent kihívást. A felszólítás: *minden gondotokat őreá vessétek,* nem azt jelenti, hogy felmenthetjük magunkat a döntés és a cselekvés felelőssége alól. Hanem azt az ígéretet, hogy Isten velünk marad akkor is, ha rossz döntést hoztunk. Velünk lesz akkor is, ha egyelőre nem látjuk döntésünk helyességének igazolását, munkánk eredményét. Budaker Oszkár ma is aktuális szavaival: „Küzdésünk eredményét őreá bízzuk! Hogy meddig tart, őreá bízzuk! Bírjuk-e majd? Őreá bízzuk! Nem lesz-e még nehezebb a sorsunk? Őreá bízzuk! És mindezt abban a bizalomban, hogy neki gondja van reánk!"

Minden hívőt fenyeget a kísértés, hogy a szenvedés, a megtorpanások eltántorítanak célunktól. Különböző formában, csábítón, vádlón, nyíltan ellenségesen, rágalmazón arra késztetnek, hogy erőfeszítéseink értelme felől elbizonytalanodjunk. A hit cselekedetei nem látványos tettek. Ellentétes karrier, alulmaradás, lemondás, elengedés. Ami látszik, a világ szemében a gyengeség jele, a sikeres élet ellentéte, mai szóval lúzerség. Józanságra int az ige, hívő tárgyilagosságra, amely számot vet erőforrásaival, az emberi helyzetek kétértelműségével, nem ringatja magát illúziókba, de van víziója egy olyan gyülekezeti közösségről, olyan egyházról és társadalomról, amely részese Krisztus örök dicsőségének. Ennek a víziónak megfelelően cselekszik. A szenvedések pedig nem tántorítják el, azok az ige tanúsága szerint a hívő élet velejárói. Isten kegyelme pedig kíséri a keresztény ember életét. Ráadásul ajándékként mindig érkezik segítsége.

Kézdy Péter

• • • • • • • • • • • • • • • • • • •

Tallózó

„(…) az a Sátán támad, aki – mint »ordító oroszlán szerte jár, keresve azt, akit elnyelhet« (5,8b). (…) A Sátán emlegetése azért nagyon fontos, mert megláttatja az *emberi* tényezők mögötti valóságot: az »örömfaló Emberfalót« is, de a velünk és értünk küzdő »hős Vezért« (ÉK 254,2), a Krisztus Jézust is. (…) Legyünk meggyőződve afelől, hogy Krisztus sorsában mindenki osztozik, aki Vele egy úton jár. A szenvedések *formáját* tehát kár lenne előre jósolgatni. Elég annyit tudni, hogy a szenvedések *tényként* jellemzik a Krisztus-hívők életét. És ezek akkor is bekövetkeznek, amikor nem jósolgatják őket. (…) Az »Úrért való szenvedés« nem feltétlen mártírium, de mindenképpen hátrányok elhordozása egy olyan emberi társadalomban, ahol a karrier számos esetben a Vele való közösség feladása vagy lazítása árán valósítható meg csupán." (id. Magassy Sándor: *Perikópák.* Magánkiadás)

„A gond szükségtelen; nem kell terheket viselnünk, amikor Ő kész és képes azokat értünk hordozni. A gond haszontalan dolog; nem tud megoldani egyetlen problémát sem. (…) »A gond bűn, mert tagadja Isten bölcsességét; azt mondja, hogy Ő nem tudja, hogy mit cselekszik. Tagadja Isten szeretetét; azt mondja, hogy Ő nem gondoskodik. Tagadja Isten hatalmát; azt mondja, hogy Ő nem képes megszabadítani engem bármitől, ami nekem gondot okoz.« (…) Az igazi győzelem az üldözésben meglátni Istent az események mögött, ahogyan csodálatos céljait kimunkálja." (William MacDonald: *Újszövetségi kommentár.* Evangéliumi Kiadó)

„A szenvedő, de közben sem lebénult, hanem szolgáló és helytálló keresztyén egyén és egyház lehetősége és szabadsága, hogy emberek által szorongatva mégis Isten hatalmas keze alatt alázza meg magát (…). A gondok reá vetésének mozdulata (Zsolt 55,23) azoknak ígéretes, akik üldözések között sem szűnnek meg munkálni, keresni Isten országát (…). Isten kezébe téve le életünket, gondjainkat, megtettük a védekezésben a döntő lépést." (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

• • • • • • • • • • • • • • • • • • •

Illusztráció

GONDOLATOK

(hatalmas keze alatt…)

„Senki sem ismeri önmagát, mielőtt próbára nem tétetett."

Franz Werfel (1890–1945) osztrák regényíró, költő

(minden gondotokat)

„…besurran a kulcslyukon át is a Gond."

Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) német költő, dráma- és regényíró

(mint ordító oroszlán)

„Az ördögről Dosztojevszkij végső szava az volt, hogy közönséges… Mi több, ő maga a »Közönségesség Atyja«… Isten alázatos, »mélységesen leplezett« nagyvonalúságával szemben mi mást is tehetne? Kötekedő kicsinyessége annyira adott, hogy jogos a kérdés: lehetséges-e egyáltalán teremtmény, akit Isten nagyvonalúsága ne provokálna?"

Pilinszky János (1921–1981) költő

„…a Biblia két híres mondata: »Legyetek olyanok, mint az Isten«. Látszatra ugyanez volt az ördög biztató szava a paradicsomban, s ugyanez Jézusé… Mégis: a két »azonos« mondat közt elképzelhetetlen szakadék tátong. Az egyik: meghívás a gőgre, a másik a tökéletes alázatra… az alázat nemhogy az ítélkezést, de még a panaszt sem ismeri… a szeretet szinte egyedül biztos ismertetőjele: egyként süt jókra és gonoszokra. A kegyelem csak ingyenes tud lenni, akár a szeretet, ingyenes, vagyis alázatos."

Pilinszky János

(minden kegyelem Istene…)
„Krisztus nem emberi rabságból, hanem az örök haragtól szabadított meg minket. A lelkiismeretünkben. Itt van a mi szabadságunk, nem másutt. Mert Krisztus minket lelkileg tett szabaddá, úgy, hogy lelkiismeretünk szabad, örvendező, és nem fél az eljövendő haragtól. Ez az igazi szabadság, amelyet nem becsülhetünk eléggé."

Luther Márton

„Nem a műveim által akarok halhatatlanná válni. Azáltal szeretnék, hogy nem halok meg."

graffiti

VERS
Johann Wolfgang Goethe: *Végrendelet* (részlet)

A lét semmivé sose válhat!
Mindenben örök áram árad,
állj boldogan a létbe hát!
(Rónay György fordítása)

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 4. VASÁRNAP • *1Móz 50,15–21*

Az alapigéhez

Az írásmagyarázók egyetértenek abban, hogy a József-történet az Ótestamentum gondosan megtervezett és művészien felépített része, amely az ősatyákról szóló történetek közül is magasan kiemelkedik. Textusunk ennek a sok szálból és több forrásból összedolgozott történetnek a befejező része. Régebben a legismertebb ótestamentumi történetek közé tartozott. Az igehirdetés nehézsége ezzel szemben ma az, hogy a gyülekezet nem vagy alig ismeri a történetet. A textust ezért csak úgy lehet igazán megérteni és alkalmazni – elkerülve annak veszélyét, hogy általános igazságokat mondjunk –, hogy visszautalunk az előzményekre, azokra a feszültségekre, amelyek József és testvérei viszonyát végig jellemezték. Így lesz életszerűvé a 20. vers: *Ti rosszat terveztetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt…* József bosszúállása nem azért marad el, mert ez nagylelkűségéből vagy helyzetéből fakad, hanem mert felismeri, hogy a megbocsátás egyedül Isten dolga, és ő már eldöntötte mindnyájuk sorsát. A történet végén a megbocsátás nagysága csúcsosodik ki. Az Ótestamentum igazi evangéliumot hirdet. Isten végső célja, hogy *sok nép életét megtartsa* (20b).

Versről versre

15. v.: A kijelölt igeszakasz József történetének azzal a részével kezdődik, amikor József és testvérei visszatérnek Kánaánból, ahol közösen temették el apjukat (tehát körülbelül fél évvel Izráel halála után). „Látták", hogy apjuk halott – ez a kifejezés értelmetlenül hangzik. (Valószínű, hogy a különböző források összedolgozásából adódik.) A Vulgata ezt úgy korrigálja, hogy a „látták" helyett a „féltek" szót használja. Luther is átvette ezt, mivel ez tükrözi azt a lelkiállapotot, amelybe a testvérek apjuk halála után kerültek. A múlt nincs lezárva. A testvérek tudják, mit tettek Józseffel, és azt gondolják, hogy eddig apjuk jelenléte őrizte meg őket a bosszútól. Most azonban *féltik* az életüket. Az itt használt héber szó *(satam)* – amelyet a magyar Biblia a „bosszút forral" kifejezéssel, a német a *gram* és a *feindselig* szóval ad vissza – fejezi ki ezt a halálos rémületet. Az Ótestamentumban csak ott fordul elő, ahol az élet fenyegetettségéről van szó (például Ézsau és Jákób története, 1Móz 27,41; Zsolt 55,4).

16. v.: Félelmük nagyságára jellemző, hogy először követeket küldenek Józsefhez, hogy teszteljék magatartását. Vétküket konkrétabban fogalmazzák meg, mint eddig, bár ez előzőleg is említést nyer (42,21; 44,16). Itt „hitszegés"-nek (a jó tudásával szemben szándékosan elkövetett rossznak) és „vétek"-nek (Isten törvénye megszegésének, azaz bűnnek) nevezik, amit elkövettek. Figyelemreméltó az a távolságtartás, ami üzenetükből is tükröződik. Nem nevezik magukat testvéreknek (így csak az atya beszélt), hanem *atyád Istene szolgáinak,* ahogy az üzenet elején is *apád*at mondanak. Személytelenül beszélnek, mintha nem kötné össze őket szoros vérségi kapcsolat. Az egyik oldalon József és az apja áll – a másikon a testvérek. Egyetlen kapcsolatuk az apához, hogy ők az atya Istenét szolgálják. Arról nincs szó, hogy József is ezt tenné. Vajon igazi megbánás van magatartásuk mögött, vagy inkább a félelem motiválja őket?

17. v.: *József sírva fakadt, amikor ezt elmondták neki.* Miért bizalmatlanok a testvérei? Elfelejtették, hogyan vigasztalta őket (45,5–8), hogyan ajándékozta meg testvéreit? Nem értették meg, hogy Isten szemében rég elrendeződött minden, amit tettek? Miért érződik a félelmen túl a távolságtartás és a régi gyűlölet is a szavak mögött, amikor hasonlóan beszéltek Józsefről? (*…a fiad ruhája ez, vagy sem?* Lásd 1Móz 37,32) Negyven év alatt nem sikerült ellenszenvüket feloldani?

József sírására nem kapunk választ. József akkor sír, amikor a történet kritikus pontjához ér. Érzelmi megnyilvánulása arra enged következtetni, hogy nem tartja magát a testvérei felett állónak, érzéketlennek, hiszen ilyen helyzetben az ember jéghideg tud maradni. Bosszú helyett Isten irgalmassága tölti be a szívét, mint aki ezt a maga életében is megtapasztalta.

Nem véletlenül jegyzi fel a Papi irat a történet kezdetén, hogy József kivételezett fiú volt (37,3). Árulkodott, és testvérei gyűlölték (37,4). Ezért érthető, hogy a testvérekben még évek múlva is ott lappang a bizalmatlanság. Atyja, Jákób élete példáján is tudhatta, mit várhat az ember a becsapott testvértől (32–33. fejezet), és hogy kölcsönös meg-

békélés nélkül nem lehet élni. A békétlenség a következő generációk életét is fenyegeti.

18–20. v.: *Leborultak előtte,* és szolgáknak ajánlották fel magukat. Leborulásukban még egyszer megvalósul József álma. Most készek a bűnhődésre, és rabszolgának ajánlkoznak. József azonban visszautasítja ezt. A menekülés útját a családi konfliktusból Isten elé utalja. *Ne féljetek! Vajon Isten vagyok én?* A mondat második fele kétféleképen fordítható. Ez abból adódik, hogy az itt szereplő héber *tachat* mindkettőt jelenti: alatt *(unter)* és odaállítva valakinek a helyére *(an jemandes Statt).* A Septuaginta elhagyja a mondathoz tartozó kérdőszót (ha), ami a retorikai kérdést bevezeti. Így fordítja a mondatot: τοῦ θεοῦ εἰμι ἐγώ = Isten sajátja, tulajdona vagyok. Luther is ezt az értelmezést használja: *Ich bin unter Gott.* Az újabb fordítások azonban figyelembe veszik a kérdőszót. Az új magyar fordításban: *Vajon Isten vagyok én?* Németben: *Denn bin ich an Gottes Statt?* Vagy: *Stehe ich etwa an Gottes Stelle?* Az angol új fordítás is hasonló: *I can't put myself in the place of God?* A két értelmezés nem mond ellent egymásnak, de az utóbbi erősebben poentírozott, és érthetőbbé teszi a következő mondatot (20. v.).

Mindenesetre a következő mondatból világossá válik, hogy Isten már kimondta ítéletét. Míg a testvérek azt gondolták, hogy hátráltatják Józsefet álma megvalósulásában, Isten nemcsak József életét őrzi meg, hanem ezen a göröngyös úton életet és jövőt ajándékozva viszi tovább az ősatyáknak adott áldását József és testvérei életében. Gonosz céljaik és tetteik éppen úgy nem tudják hatástalanítani az áldást, mint ahogy maguk sem tudnak belőle kiesni. A mondat mindkét fordítása az ember igazi helyzetére világít rá. Isten felettünk van. Nem tehetjük magunkat az ő helyére. Aki megtagadja Istentől függő egzisztenciáját, és nem riad vissza attól, hogy a neki kijelölt határokat áthágja, az ítélkezve Isten helyére állítja magát. Aki azonban Isten uralma alatt van, az nem tagadhatja meg másoktól az irgalmat, amelyet maga is megtapasztalt, és amely Istennek még haragjában is legbensőbb lényege. Isten az emberi életet nem összetörni, hanem megmenteni akarja. Erre szolgál példaként a József-történet, amikor rámutat: *az irgalmasság gyakorlása mindig az Istenhez való személyes viszonyunkon alapul.*

21. v.: Így találja meg József is az utat testvérei szívéhez: *Így vigasztalta őket, és szívhez szólóan beszélt velük.* A teljes megbékélést a szavak mellett materiális gondoskodásának ígéretével is megerősítette.

Meditációs gondolatok

Belemélyedve az egész József-történetbe, megdöbbenve vesszük észre: ez nem egy régi, kalandos elbeszélés, hanem olyan történet, amelynek számtalan részletében magunkra ismerhetünk. Akár 21. századi történet is lehetne. Mai életünkhöz kapcsolódó szálai teszik aktuális textussá.

Agendánkban a vasárnap témája: Isten hívása és földi hivatásunk. A német perikoparendben: a bűnösök gyülekezete. Mindkét téma emberi kapcsolatainkat érinti, ami a keresztyének között sem problémamentes. Emberi közösségeink – benne gyülekezeti közösségeink is – tele vannak konfliktusokkal. Nem tudjuk egymást elhordozni, segíteni. Minden pillanatban az összetörés veszélye fenyegeti egymással való kapcsolatunkat. Hogy mennyire örök és mégis aktuális ez a probléma, erre jó példa József története.

Feszültségek között élünk

Félreérti a történetet, aki „sikertörténetként" kezeli. Az egész történet művészi fölépítése tükrözi azt a mindig újra felbukkanó feszültséget, amely jelen van Jákób családjában. József kivételezettsége, a testvérek gonosztette, későbbi, évtizedes lelkiismeret-furdalása, a bosszútól való félelem – ezek az egymás ellen elkövetett vétkek okozói.

A feszültségek ma is átszövik életünket. A jövő fenyegetettségénél, a létbizonytalanságnál is fájóbb sokszor az a feszültség, ami a közösségeket, a családokat érinti. Olyan feszültség ez, ami időzített bombaként bármelyik pillanatban szétrobbanthatja a közösséget.

A hatalom kérdése

Akkor sem problémamentes, ha van mások feletti hatalma az embernek, akkor sem, ha hatalom alá vetve kell élnie. Ezt József is és a testvérek is megtapasztalták. Hatalmuk volt a testvéreknek, hogy Józsefet eladják, eltávolítsák. Potifárnak pedig, hogy Józsefet ártatlanul börtönbe zárassa. Józsefnek, hogy éreztesse hatalmát az éhínség idején rászoruló, neki kiszolgáltatott testvérekkel. A történet végén pedig hatalma van arra, hogy gondoskodjon róluk.

A hatalommal való élés és visszaélés művészi megfogalmazását adja *Devecseri Gábor,* amikor a Mozart-opera szövegírásakor a régi egyiptomiak szájába adja gondolatait. A két főszereplő imájából idézem az utolsó mondatokat. Pheron: „Ki késve jöttél, de most énelébem / tereltek a közömbös istenek, / Hatalom, tedd, hogy talpam nyalja népem, / s főként barátaim rettegjenek!" Thamos: „Ki kedvem ellen kezembe kerültél, / ne végy kezedbe, kérlek, Hatalom, / ne torzíts mássá, mint aminek leltél. / Uralkodjam, de főként magamon."

A megbocsátani tudás készsége

„A valóság előtt az ember becsukhatja a szemét, de az emlékezés előtt nem" – idézi valaki textusunkkal kapcsolatban *Stanislaw Jerzy Lecet.* Az egymás mellett élés soha nem mentes egymás ellen elkövetett vétkektől. Ezek rendezetlensége megmérgezi a kapcsolatokat, mert az „emlékezés előtt" nem csukhatja be senki a szemét. József történetében sokszor olvasunk emlékezésről. Hányszor felébredt a bűntudat a testvérekben! Hányszor emlegették egymás között (42,21; 45,3) régen elkövetett, de nem feledett bűnüket! Egészen a történet végéig terheli a lelkiismeretüket és az egymás közti viszonyt. „Milyen nehéz egy ember-

szívnek, amelyik valóban elismerte vétkét, hinni a teljes bocsánatban!" *(Stuttgarter Jubiläumsbibel).* Nehéz a beismerés, de nehéz a megbocsátás is.

A megbocsátani tudás forrása Isten bocsánata

A történet vége nagyon fontos dologra mutat rá. Józseffel mondatja ki azt, ami sokszor elkerüli a figyelmünket. *Vajon Isten vagyok én? Ti rosszat terveztetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt.* József felismeri: Isten mindent megbocsátott, nincs többé ok arra, hogy egymás szemére vessenek valamit. „Az igazi bocsánat Istentől ered. Ez látja a bűnt, és nem tussolja el, sem nem mentegeti, de hisz az igazságban, hogy Isten megbocsátott. A »feszítsd meg« népe, Pilátus határozatlansága, a farizeusok gyűlölete – bűn marad, akkor is, ha a világ üdvösségét szolgálja. Nem emberek szépítése vagy mentegetőzése, hanem Isten egyedül oldja a bűnt." (*Erhaltet euch in der Liebe* 81. o.)

Igazi megbocsátás az emberek között ma is akkor történik, ha annak alapja, forrása Isten szeretete.

Isten arra méltatlanokon keresztül viszi tovább áldását

A rendezetlen kapcsolatok szála mellett a történeten végighúzódik egy másik szál is. Ez Isten megígért áldásának nemzedékeken átívelő valósága. A József-történet nem csupán őróla szól, hanem egy család történetébe ágyazva arról tesz bizonyságot, hogy Isten az élet Istene. Mindent az ember megmentéséért tesz. Ebben még az emberi gonoszság sem tudja megakadályozni. Célja, hogy *sok nép életét megtartsa.* A „sok" túlterjed József családján, Izráel népén, az anyaszentegyházon. Áldást adó szeretete töretlenül munkálkodik az egész világ megmentésén. Ezt gyakran erre méltatlan embereken keresztül végzi.

Hogyan oldódhatnak bűneink láncai?

Egy 4. században élt egyiptomi remetéről jegyezték fel a következő legendát. Szent Makariosz a pusztaságban vándorolva egy koponyára bukkant a homokban.

– Ki vagy te? – szólította meg a remete.

– A pogányok papja voltam – válaszolta a koponya –, ha imádkozol a pokolban lévő emberekért, akkor azok felüdülést nyernek. – Makariosz megkérdezte:

– Milyen a pokol és milyen a felüdülés? – A koponya így válaszolt:

– Ott állunk a lángok között. A tulajdonképpeni kínunk azonban az, hogy háttal egymáshoz vagyunk láncolva, és nem láthatja egyikünk sem a másik arcát. Ez a tulajdonképpeni pokol! Ha imádkozol értünk, lazábbak lesznek a láncok, és láthatjuk egymást. Ez a felüdülés.

Amire ez a régi legenda utal, azt ma is sokszor tapasztaljuk. Egymás közelében élünk, de látható és láthatatlan láncok megakadályoznak bennünket, hogy a másik felé forduljunk. Ott a pokol a földön, ahol egymáshoz láncolva soha nem tudunk egymás szemébe nézni. Egymás közelében élünk, de egymással nem tudunk kapcsolatot teremteni. Feszültségek, hatalmi vágyak, rendezetlen kapcsolatok ezer lánca fonódik körénk. Mikor szabadulni akarunk szorításukból, egyre fájdalmasabbá teszik életünket.

Feszültségek „láncai" nehezítik az életünket

Felolvasott igénk példa arra, hogy egy családon belül is mennyi feszültség terhelheti az összetartozók életét. Ki szereti azt, ha a családban valakivel kivételeznek? Jákób, az édesapa mégis kivételezett Józseffel, ő pedig visszaélt helyzetével. Hencegése és árulkodása addig fokozta testvérei gyűlöletét, míg el nem adták rabszolgának, hogy megszabaduljanak tőle. Lelkiismeretük azonban évtizedek múltával sem hagyta nyugodni őket. Amikor újra találkoztak, József Egyiptom főembere volt, ők pedig egy éhező család gabonáért könyörgő küldöttei. Kiszolgáltatottságuk újra eszükbe hozta régi vétküket. *…a testvérünkért bűnhődünk most… amikor könyörgött nekünk, nem hallgattunk rá.*

Mindenki maga tudja, milyen „lánc" szorítja, ami nem engedi, hogy a másik – a családtag, a munkatárs, a gyülekezeti tag – arcába nézzen. Ha nem rendezzük a feszültségeket, ne gondoljuk, hogy az idő majd megoldja őket.

Az egymáson való hatalmaskodás kísértése állít bennünket szembe egymással

A hatalom forgandó. Egyszer az egyik van fent, máskor a másik. Így volt József életében is. Hol apja kedvenceként, hol egy ország vezető embereként mások feletti hatalommal rendelkezett, hol a kiszáradt pusztai kútban, rabláncra fűzve, igazságtalanul börtönbe vetve a puszta életéért könyörgött a felette hatalmaskodóknak. Ott volt a kísértés is életében, hogy hatalma csúcsán visszafizesse a vele történt igazságtalanságokat. Isten tervét felismerve állt el ettől.

A hatalom megszerzése és megtartása ma sem mellékes része az életnek. Nem csak a világ nagyjai ragaszkodnak hozzá. Mindnyájunk életéhez hozzátartozik, hogy szeretünk a magunk urai lenni és mások felett is uralkodni. A hatalomnak azonban nagy kísértése, hogy birtokosa visszaéljen vele. *Illyés Gyula* mondja egyik drámájában: „a hatalom csak keveseket nem tesz gazemberré". Akkor tudunk jól élni kicsi vagy nagyobb hatalmunkkal, ha azt mások javára tudjuk használni. Akár a családban gyermekeink nevelésében, akár nagyobb emberi közösség irányításában.

Elrendezetlen bűneink mérgezik kapcsolatainkat

Igénk azzal az eseménnyel kezdődik, hogy Jákób halála után a testvérek nem mernek Józseffel találkozni. Attól tartanak, hogy Józsefet eddig az apja iránti tisztelet tartotta vissza a bosszútól, és most eljött az alkalmas idő a bosszúállásra. Hiábavalók Józsefnek már az előző fejezetben elhangzott biztató szavai, mégis félnek. Diplomatikusan követeket küldenek, hogy kipuhatolják szándékát. Csak utána mernek személyesen találkozni vele. Évtizedeken keresztül hordozott sérelmeket nehéz feloldani.

Magunkról tudjuk: könnyű bántást, fájdalmat okozni,

de nehéz egymással tisztázni dolgainkat. Nehéz kimondani: bocsáss meg. Nehéz a válasz is: megbocsátok. Pedig milyen tömören fogalmazza meg Illyés Gyula a megbocsátás gyógyító erejét: „Rettegj ellenem, Szörnyű a fegyverem. Megbocsátok."

Az igazi megbocsátás mindig Isten megtapasztalt bocsánatából fakad

József így fogalmazza ezt meg: *Vajon Isten vagyok én?* Mondata azt jelenti: nem állok Isten helyére. Megbocsátása Isten szeretetéből fakad, amelyet a maga életében megtapasztalt. Ez az alapja, hogy megbocsát testvéreinek.

Hans Lilje német püspököt 1944 augusztusában letartóztatták. Mikor 1945 tavaszán kiszabadult, visszakapta régi Bibliáját, amely tele volt személyes széljegyzetekkel. „Most új dátumot írok Mózes első könyve 50. fejezetének szélére – mondta. – Ti rosszat terveztetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt!" Ez lett az első prédikációjának is a textusa, amelyet szabadulása után a börtön kápolnájában tartott.

Igénk túlmutat József és testvérei kapcsolatának rendezésén. Előremutat Isten egész világot megmenteni akaró szeretetére. Isten célja nem csupán József és testvérei megbékélése és jövőjének biztosítása. Ígérete és áldása rajtuk keresztül folytatódik. Ezt nem akadályozhatják sem szenvedéseik, sem gonosz terveik és tetteik. Inkább sokasodik áldása, hiszen célja, hogy „sok nép életét megtartsa". Isten ígérete ma is érvényes. El tudja szakítani a minket megkötöző láncokat, egymás felé tud fordítani minket, hogy ne tegyük pokollá egymás életét, hanem áldássá legyünk mások számára.

Sárkányné Horváth Erzsébet

. . . . . .

Tallózó

„*Meglehet, hogy József gyűlöl bennünket.* Érdekes példa arra, hogy a rossz lelkiismeret hangját sohasem lehet elhallgattatni. (…) *Atyád meghagyta.* Erről az üzenetről sehol sincs említés. (…) Teljesen lehetetlen bárki számára is Isten tervét meghiúsítani. (…) *ti rosszat gondoltatok.* Ember tervez, Isten végez. József eladatása a Gondviselés műve volt. Nemcsak az ő számára, aki magas állást nyert el, hanem családja számára is, amely szintén élvezte ennek előnyeit." (*A Hertz-Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„József válasza Isten csodálatos terveire és tetteire mutat rá, aki a rosszat is jóra tudja fordítani, »hogy sok nép életét megtartsa« (20. v.). Egy evangéliumi értékű szó ez, amely kifejezi, hogy mennyire kikutathatatlanok Isten útjai, és mennyivel magasabban járnak az ő gondolatai az embereké fölött. A megváltó gondviselés hitének a nyugvópontjára vezet el így végül is a szentíró." (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Isten terve és vezetése minden rosszat jóra fordított; hogyan léphetne fel hát ő Isten helyett bíróként és bosszúállóként?" (*Biblia magyarázó jegyzetekkel.* Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó)

„Üzenetük Józsefhez az első kimondott kérés a megbocsátásáért, ami le van jegyezve, és alattomos módon segítségül hívják atyjuk parancsát. Nem csoda, hogy József könnyekre fakad. Tanulnak valaha is a történtekből? (…) József nem tagadja gonosz tettüket, de rámutat egy magasabb rendű tényezőre, Isten akaratára (»Én vagyok Isten helyében?«)." (*Jeromos Bibliakommentár.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Éppen azért, mert nem állította magát sohasem Isten helyére (19), megtanulta, hogy a történteket Isten szemszögéből kell megértenie. (…) A megbocsátás és a szeretet forrása a jót munkáló, élő Istenbe vetett hit.

József válasza Jézus golgotai kereszthalálának s az evangéliumnak is summája lehet." (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„Még József is, akitől testvérei Jákób halála után újból bocsánatot kértek, azt a parancsot adta, hogy amikor majd eljön az Egyiptomból való távozás ideje, földi maradványait vigyék magukkal az ígéret földjére." (Cornelis van der Waal: *Kutassátok az Írásokat!* Iránytű Kiadó)

. . . . . .

Illusztráció

GONDOLATOK

(Hátha bosszút forral ellenünk)

„A világ csak tükör, mely mindenkire saját arckifejezését vetíti vissza."

William Makepeace Thackeray (1811–1863) angol regényíró

(de Isten terve jóra fordította azt)

„És minden dolgok mélyén béke él…"

Juhász Gyula (1883–1937) költő: *Béke*

(De József így szólt hozzájuk: Ne féljetek!)

„Abban a pillanatban, amikor feltámad benned a hatalom vágya, elveszett ember vagy."

Dimitrij Sosztakovics (1906–1975) orosz zeneszerző

„A régi baj – az emberi élet nagy titka ez – lassan csendes, meghatott örömmé enyhül."

Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij (1821–1881) orosz regényíró, elbeszélő

(szívhez szólóan beszélt velük)

„…ha az esti magányban a külvárosokban sétálgatok, mindig arra gondolok, hogy azért oly kedves nekünk az éjszaka, mert az emlékezethez hasonlóan az is elmossa a felesleges részleteket…"

Jorge Luis Borges (1899–1986) argentin író

TÖRTÉNET

(bocsásd meg testvéreid… vétkét)

A 60-as évek erőszakmentes fekete polgárjogi mozgalmának vezetője, Martin Luther King ezt hirdette: „Mi nem akarjuk lelőni ellenségeinket, mi nem akarjuk gyűlölni őket. Úgyis elég gyűlölet van a világon, nem szabad szaporítani."

Mikor az alabamai Selmában nem engedték szavazni a feketéket, gyermekeik vonultak végig az utcákon, jogaikat követelve. Ekkor Jim Clark seriff rendőrei élén autóba ülve öt kilométeren át üldözte, szorította a gyerekeket.

Egy hét múlva a seriff tüdőgyulladásban megbetegedett. Ekkor a néger gyerekek a kórház elé vonultak, és így kiáltoztak: „Istenünk, gyógyítsd meg Jim Clarkot! Bocsáss meg neki!"

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 5. VASÁRNAP • *1Móz 12,1–4a*

Gondolatok a textushoz

Kijelölt igeszakaszunk Ábrahámról, az első ősatyáról szóló történet kezdő szakasza. Fordulópont is, mert az őstörténetben elhatalmasodó emberi bűnök története után Isten ismét újat kezd, amikor kiválasztja és elhívja Ábrahámot. Egyben hidat képez ez a szakasz az ősatyák története felé, hiszen elhangzik az az ígéret, amely Izráel népe történetének, hitének alapja. Ábrahám ígéretet kap, hogy utódaiból nagy nép lesz, és majd a saját földjükön fognak élni. Ábrahám történetéből látjuk, hogy mit jelent Isten ígéretére alapozni az életet, s kitartóan várni a beteljesülésre. Végigjárja a remény és a csüggedés, a kétkedés és a hit, a teljes Istenre hagyatkozás és az egyéni próbálkozások útját. A teremtő szavak óta Isten szavai Ábrahámhoz az első olyan kijelentések, amelyekben Istennek nem az emberi gonoszságra kell válaszolnia.

Az Ábrahámot küldő isteni szó sokat követel tőle. Az őskor embere számára létfontosságú a családba és rokonságba való betagolódás. Isten hívása kiszakítja Ábrahámot a védett környezetből. Egyedül Istenre hagyatkozva kell vándorolnia, megvédenie magát, családját, javait.

Ábrahám hite és elindulása ellentéte mindannak, amit Ádámnál, Kainnál vagy a bábeli torony építésekor láttunk. Ádám olyan akar lenni, mint Isten, Ábrahám elindul az ismeretlen helyre és az ismeretlen jövőbe. Kain nem tudja elviselni testvére szerencséjét, Ábrahám pedig átengedi Lótnak a termékenyebbnek tűnő földet. A bábeli torony építésekor az emberek akarnak nagy nevet szerezni maguknak, Ábrahámnak pedig Isten ígéri, hogy *naggyá teszem nevedet* és *nagy néppé teszlek.* Bár nagy az ellentét az ígéretek és az emberi mérlegelés között, Ábrahám útra kel Isten szava szerint. Nem a változtatás vágya és a kaland keresése miatt, hanem mert világosan látja a célt, amelyet Isten mutat neki. Az ígéretek között a legfontosabb, hogy „áldás leszel". Az áldás kifejezés sokszor szerepel a szakaszban, ami jelzi, hogy Isten kedvvel tekint Ábrahámra, és ez megerősíti az ő egyéni és családi életét.

Gondolatok az igehirdetéshez

Útra kelni, vándorolni az Istennel – ez a hit.

Elindulni, kiszakadni a megszokott környezetből nem csupán izgalmas, érdekes kaland. Aki úgy indul el, hogy maga mögött mindent felszámol, akár bevallja, akár nem, hontalannak érzi magát. Izgalmasak lehetnek az új lehetőségek, az új emberek, az új kihívások. Mégis, a jövő nyitottsága és kiismerhetetlensége bizony kétségeket és félelmeket is ébreszt. Mit tudok elérni, megvalósítani céljaimból, amelyekért útra keltem? Mi lesz a gyökereimmel, az eddigi ismerős tájakkal és emberekkel? Hiszen ahol születtünk, ahol élünk, ott érezzük otthon magunkat.

Radnóti Miklós így fejezi ki ezt az érzést:

„Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom,
tudom, hogy merre mennek, kik mennek az úton,
s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
a házfalakról csorgó, vöröslő fájdalom."

Talán emlékszünk még a néhány évvel ezelőtti európai uniós kampányra: Milyen jó lesz nekünk, hiszen bárki nyithat cukrászdát Bécsben! Nem tudom, elindult-e valaki e hangzatos mondat nyomán. Aki döntő lépésre szánja el magát, úgy hiszem, nagyobb és fontosabb értékek és célok miatt kel útra. Hol vagyunk otthon? Ahol születtünk, ahol őseink pihennek, vagy talán ott, ahol jól megy sorunk? Ott, ahova Isten állít bennünket.

Ezért indul el Ábrahám. Útra kel, mert Isten személyesen őt szólítja meg és indítja útra. A Bibliában találhatunk néhány ilyen nagy indulást. Az Egyiptomból kivonuló Izráel népe sem tudta, meddig és milyen útvonalon fog haladni. Csak azt, hogy Isten vezeti őket. Ábrahám sem tudta, melyik lesz az a föld, amelyre meg fog érkezni. De azt igen, hogy Isten mutatja neki és jelöli ki számára az utat. Ezek az utak a hit útjai.

Menj el földedről, rokonságod közül és atyád házából! – mondja Isten Ábrahámnak. Talán így is fordíthatjuk az eredeti héber mondatot: Menj el, és vissza se nézz! Hiszen Ábrahámnak el kell szakadnia nemcsak megszokott környezetétől, hanem mindattól, ami eddig biztonságot és támaszt nyújtott neki. Ábrahám pedig elindul. Nem alkudozik, nem kér bizonyítékokat és biztosítékokat. Elindul az ismeretlen jövőbe, s nem néz vissza. Pedig valószínűleg már nem várt sok újat az életében. Az ő korában – a következő versek szerint 75 éves volt, mindenesetre nem fiatalember – nem akart új lehetőségeket és helyeket kipróbálni. Felesége meddő volt, nem szőttek nagy terveket

a jövőről. Isten hívása új fejezetet nyitott az életében. Most minden megváltozik, most mindent elölről kell kezdenie.

Ábrahám elindul, mert Isten különleges ígérettel indítja útjára: *Nagy néppé teszlek és megáldalak, naggyá teszem nevedet, és áldás leszel.* Ábrahám hittel fogadja ezt az ígéretet. Leteszi minden fáradtságát, kiábrándultságát és lemondását, és útra kel. Ábrahám Isten hívására kel útra, nem kalandvágytól vagy hősies bátorságtól hajtva, mint az antik világ hős utazója, Odüsszeusz. Ábrahám mindent elhagy, ami neki kedves és biztonságos volt. Elindul egy idegen ország felé, ahol ő mindig is idegen marad. Isten ígéretében és áldásában bízva teszi meg ezt az utat. Megy, mindig előre tekintve, csak a mára és a holnapra gondolva, és teljesen rábízza magát Istenre.

Tudjuk, Ábrahám és Sára útja nem mindig sikertörténet. Tévednek ők is, és tesznek vargabetűket. Nagyon sokáig, évekig kell várniuk arra, hogy utódjuk szülessen. Úton vannak, kitartóan reménykednek a fiúgyermek születésében. Isten pedig többször megerősíti ígéretét: annyi utódod lesz, mint csillag az égen. Ezért válhatott Ábrahám a hit példájává Pál apostol számára. Ő az Isten által mutatott jövőben hisz. Még akkor is, ha emberi mértékkel kevés a valószínűsége a beteljesedésnek. Akkor is hisz, és bízik Isten ígéretében, amikor útja bizonytalanságba és veszélyek közé vezeti. Ezért válhat Ábrahám áldássá, az áldás példájává a föld minden nemzetsége számára.

Áldás leszel mások számára – ez a hit.

Hogyan válhat Ábrahám mások számára áldássá? A hívőben él a vágy a megígért, áldott ország után. A hívő reménykedik Isten ígéretében. Ez a vágy és remény annak a szívében él, aki nem túlságosan elégedett önmagával és kényelmes életével. Ez a vágy és remény annak a szívében él, aki nem keseredett bele túlságosan élete nehézségeibe. A hívő nem a sors játékszerének véli önmagát. Bár látjuk jól a szenvedést a világban, és megszenvedjük az élet fájdalmait, mégis él bennünk a remény. És amikor a másik ember szenvedését észrevesszük, és osztozunk abban, akkor áldássá lehetünk a másik számára. Isten gyógyító és éltető áldásába vetett reménységünk és Isten országába vetett hitünk győzhet a fájdalom és a szenvedés felett. Emlékezzünk arra, hogy Jézus milyen csodálatos képekkel írta le Isten országát, ahol nincs sem könny, sem sóhaj.

A hívő elindul, és áldás lesz mások számára. Új utakra kell lépnünk Isten vezetése szerint. Ha felnézünk a csillagos égre, emlékezzünk arra, hogy Isten ígéretében szilárdan bízhatunk. Tanuljunk meg reménységgel, kitartóan várakozni Isten ígéretére! Bízzunk abban a jövőben, amelyet Isten mutat nekünk, még akkor is, amikor életünkben minden bizonytalannak és veszélyesnek látszik, és akkor válhatunk áldássá mások számára. Mert aki Isten nevében jár, áldás lesz a világnak.

Péterné Benedek Ágnes

Tallózó

„Viselkedéséből a hit belső struktúrája is kiolvasható: minden emberi valószínűség ellenére ráhagyatkozik Isten szavára, s meggyőződése a próbatételek sorozatában sem inog meg. (…) Ábrahám által a föld minden nemzetsége áldást nyer (…) vele megkezdődik az Isten irgalmát hirdető kinyilatkoztatás, a hit szétterjedése, és egyben az ő leszármazottja lesz a Megváltó is, aki az üdvösséget hozza." (*A Szent István Társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Az elhívás először is egy régi életből való kihívást jelent (…) elfogadása lemondással, látszólagos megszegényedéssel jár együtt. (…) azonban Isten nemcsak szegényít, hanem ajándékaival gazdagít is.

Isten gazdagítása először – a hitet részben erősítő, részben próbára tevő – ígéretekben áll." (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM.* Arcanum Digitéka Kft.)

„Az elhívásban két felszólítás szerepel, és mindkettőhöz ígéret kötődik. Aki áldja vagy átkozza Abrámot, az valójában Abrám Istenét áldja vagy átkozza." (*A Biblia ismerete kommentársorozat.* Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Azt a nagy *nevet,* amelyet az emberiség Bábelben maga akart megszerezni magának (11,4), Abrám (Ábrahám) engedelmessége jutalmául kapja." (*Biblia magyarázó jegyzetekkel.* Magyar Bibliatársulat, Kálvin Kiadó)

„Az emberek számára később ő lesz az áldás mércéje (…)." (*Jeromos Bibliakommentár.* Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Az ígéret messze tekintő prófécia, követi az utódról szóló, nagy horderejű ígéret (7), ami a Gal 3,16 szerint Jézus Krisztusban teljesedett be." (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd.* Kálvin Kiadó)

„A hit sokkal szilárdabb alapon nyugszik, mint amilyet érzékszerveink meggyőződése nyújtani képes, és ez az alap: Isten Igéje. Érzékszerveink megcsalhatnak bennünket, de Isten Igéje soha." (C. H. Mackintosh: *Elmélkedések Mózes 1–5. könyvéről.* Evangéliumi Kiadó)

„Az Ő ígérete nem valami bizonytalan remény felkeltése egy közeli, távoli vagy éppen egész távoli jövőt illetőleg, hanem Isten beavatkozása. (…) Hitből való engedelmesség csak Isten kijelentésén nyugodhat." (Martin Schacke: *Ábrahám találkozik Istennel.* Evangéliumi Kiadó)

„Az Úr nemcsak parancsot ad, hogy induljatok el, hanem meg is ajándékoz. Az indulás óráján hitet kapunk, amelyből élni lehet. (…) Olyan társat ad, akivel jó együtt élni. (…) A harmadik ajándék számunkra olyan cél, amelyért érdemes élni." (Keken András: *Segítség.* Keken Andrásné)

Illusztráció

GONDOLATOK

(Menj el földedről…)

„Amit a hernyó a világ végének tekint, azt a mester pillangónak nevezi."

Richard David Bach (1936–) amerikai író

(Abrám elment)

„A bátorságot nem lehet hamisítani, olyan erény, amely nem ismer képmutatást."

Napóleon (1769–1821) francia hadvezér, majd császár

TÖRTÉNET

Egy kristálytiszta vizű, hatalmas folyó fenekén különös lények éltek. A lények mindegyike görcsösen kapaszkodott a folyómeder mélyén heverő ágakba meg kövekbe, mert életük volt a kapaszkodás, ezt tanulták születésük pillanatától.

Végül azonban az egyik lény így szólt:

– Elegem van már ebből a kapaszkodásból. Bízom benne, hogy a folyó tudja, hová folyik. Hagyom hát, hadd sodorjon magával az áramlás, és vigyen, ahová akar.

A többi lény kinevette, és azt mondták:

– Te bolond! Engedd csak el magad, és a folyó, amelyet oly nagyra tartasz, majd jól megforgat, odavág és szétmorzsol a köveken.

De a lény nem hallgatott rájuk. Elengedte, amibe addig kapaszkodott, mire valóban rögtön forogni, bukdácsolni kezdett, és az áramlás a kövekhez vagdalta. De ő ennek ellenére sem kapaszkodott meg újra, az áramlás így egy idő múlva felemelte a folyómeder fenekéről, és többé már nem ütődött, zúzódott.

Azok, akik a folyó alján éltek, és nem ismerték a sodródót, így kiáltottak fel:

– Lássatok csodát! Ugyanolyan lény, mint mi vagyunk, de ő repül! Íme, a Messiás, aki eljött, hogy mindnyájunkat megváltson!

És a sodródó így szólt:

– Dehogy vagyok én Messiás, vagy akkor ti is azok vagytok. A folyónak telik kedve benne, hogy felemeljen bennünket, és szabaddá tegyen, ha van merszünk hozzá, hogy elengedjük, amibe kapaszkodtunk.

De ők csak egyre azt kiáltozták: „Megváltó!", és továbbra is görcsösen kapaszkodtak a kövekbe. A következő pillanatban a sodródó eltűnt a szemük elől, ők pedig ott maradtak, és legendákat találtak ki maguknak holmi Megváltóról.

Richard Bach nyomán

CSEPREGI GYULA

Hallani – meghallani; hallgatni – meghallgatni; szólni – megszólni; haragudni – vétkezni*

Ének: 93

ZSOLTÁRMONTÁZS

Uram, te megvizsgálsz engem. Tudod, ha leülök, ha felállok, messziről is észreveszed szándékomat, szemmel tartod járásomat, pihenésemet, gondod van minden utamra. *Még nyelvemen sincs a szó, te már pontosan tudod, Uram.* Minden oldalról körülfogtál, kezedet rajtam tartod. Csodálatos nekem ez a tudás, igen magas, nem tudom felfogni. (139,1–4)

Vezess, Uram, igazságodban, mert ellenségeim vannak, egyengesd előttem az utat! *Mert nem jön ki szájukból őszinte szó, belül romlottak, nyitott sír a torkuk, sima a nyelvük.* Derítsd ki vétküket, Istenem, bukjanak bele fondorlataikba! Taszítsd el őket sok vétkük miatt, mert ellened lázadnak! (5,9–11)

Ezt határoztam: *vigyázok szavaimra, hogy ne vétkezzek nyelvemmel, megzabolázom számat, ha gonosz ember kerül elém. Néma voltam, szótalan, hallgattam, de ez nem volt jó, fájdalmam kiújult. Szívem fölhevült bennem, míg sóhajtoztam, lángra lobbantam, nyelvemmel beszélni kezdtem:* Add tudtomra, Uram, életem végét, meddig tart napjaim sora, hadd tudjam meg, milyen mulandó vagyok!

* Reggeli áhítat Békéscsabán, a Déli Egyházkerület gyülekezetvezetői konferenciáján, 2007. március 3-án.

Néma maradok, nem nyitom ki számat, hiszen te munkálkodsz. (39,2–5.10)

Uram, tégy zárat a számra, őrizd ajkam nyílását! Ne engedd, hogy szívem rosszra hajoljon, hogy bűnös dolgokat műveljek a gonosztevőkkel együtt. (141,3–4)

Légy csendben, és várj az Úrra! Ne indulj fel, ha az alattomos embernek szerencsés az útja! *Tégy le a haragról, hagyd a heveskedést, ne légy indulatos, mert az csak rosszra visz!* (37,7–8)

Meghallgat az Úr, ha hozzá kiáltok. Ha felindultok is, ne vétkezzetek! Gondolkozzatok el fekvőhelyeteken, és csillapodjatok le! Igaz áldozattal áldozzatok, és bízzatok az Úrban. (4,4a–6)

Ének: 104

MEDITÁCIÓ

Textus: Tanuljátok meg tehát, szeretett testvéreim: legyen minden ember *gyors a hallásra, késedelmes a szólásra, késedelmes a haragra,* mert az ember haragja nem szolgálja az Isten igazságát. (Jak 1,19)

Amikor azt halljuk, hogy legyünk *késedelmesek a szólásra,* megütközhetünk. Miért is jöttem ide? Hol vagyok? Mi ez itt? Gyülekezeti felügyelők egyházkerületi fóruma vagy a karthauzi szerzetesrend zsinata a hallgatás jegyében? De lássuk csak sorjában:

Legyen minden ember gyors a hallásra…

Elég gyors vagyok-e a hallásra, amikor az Úr szól hozzám? Hamarabb hallom-e meg a kísértő szavát? Azt hallom-e meg gyorsabban, ha elégedetlenkedő gyülekezeti tagjaim bírálnak, és máris védekező- vagy támadóállásba lendülök? Ha szeretnék megosztani velem nehéz élethelyzetük kérdéseit, vannak máris kész, szenteskedő, képmutató, udvariasan lerázó, netán lekezelő válaszaim, esetleg viszontpanaszkodásom? Csak hallok, vagy tudok meghallani, meghallgatni is? Elég érzékeny vagyok-e meghallani a segélykérést? Elég jó-e a fülem, amikor a gyülekezet vezetésében társam, a lelkész szól hozzám? Talán nem is meri kimondani segélykérését, leírni válsághelyzetét, de nekem valahogy kellene tudnom a sorok között olvasni, vagy az arckifejezéséből, mozdulataiból felismerni, hogy bajban van. Talán el is fordítom a fejem, hogy ne zavarjon a tekintete…

Késedelmes a szólásra…

Végig tudom-e hallgatni a hozzám fordulót, vagy inkább hamar közbeszólok, beléfojtom a mondanivalóját? Hagyok-e magamnak időt, hogy megértsem a kérdezőt, vagy csípőből lövök rövid sorozatokat? Védekezésül kész válaszaim mögé bújok. A vélt vagy valós hibák feltárására, kritikájára ítélőbíróként mozdulok-e rá, mielőtt alaposan megvizsgálnám az indítékokat, a hátteret, a vétkező esendőségét, irgalomra szorulását? Ha társam, a lelkész kér valamit, még el sem mondta, máris megfogalmazom, miért lehetetlen, amit szeretne. Ha gyülekezeti tagjaink közül fogalmaz meg valaki kritikát vagy terjeszt elő építő javaslatot, meg sem próbálom elhinni, hogy tőle is származhat valami jó, amire magam nem is gondoltam…

A képzett teológusokat esetleg megbotránkoztathatja, de próbálta-e valaki az átkozódó, panaszkodó zsoltáros szavait önvizsgálat céljából nyelvtani kísérletként többes szám harmadik személy helyett egyes szám első személyben elmondani? (Nem mintha nem lenne számos bűnvalló zsoltár is a Bibliában, de tanulságos kísérlet lehet, mivel nagyon könnyen hangolódunk rá mások ítélgetésére.) Bocsássátok meg nekem a már elhangzott egyik zsoltárszakasz kifordítását:

Vezess, Uram, igazságodra, mert felebarátaim ellensége vagyok, egyengesd előttük az utat! *Mert nem jön ki szájamból őszinte szó, belül romlott vagyok, nyitott sír a torkom, sima a nyelvem.* Derítsd ki vétkeimet, Istenem, bukjak bele fondorlataimba! Taszíts el engem sok vétkem miatt, mert ellenük lázadok! (5,9–11)

Életünkben, beszélgetéseinkben gyakran játszmákat játszunk. Talán legáltalánosabbak a szülők és gyermekek közötti játszmák, amelyekben a gyermekek kívánságaikat, vágyaikat, elégedetlenkedésüket, fáradtságukat, félelmeiket fogalmazzák meg. Ha a szülők nem elég bölcsek, értetlen, türelmetlen, elítélő, kitérő, támadó válaszaikkal csak olajat öntenek a tűzre, fokozzák a feszültséget, hergelik vagy kétségbe ejtik a gyerekeiket. *Thomas Gordon* neves klinikai pszichológus más módon közelít ezekhez a játszmákhoz, módszerét „értő figyelem"-nek nevezi, reagálásával, válaszaival, kérdéseivel segít, hogy a gyermek saját maga találja meg a válaszokat, a megoldást. Oldódnak a feszültségek, szűnik a harag. Elszáll a félelem. Nem szeretném felügyelőtársaimat a klinikai pszichológia területére csábítani, amihez magam sem értek, de bizonyára mindannyiunknak nagy szüksége lenne több „értő figyelemre" felügyelő és lelkész, felügyelő és presbiterek, gyülekezeti tagok kapcsolatában.

Késedelmes a haragra…

Vannak helyzetek, amikor szinte semmi sem segít, és – hiába igyekeztünk, hiába határoztuk már el előre, hiába fogadkoztunk – minden korábbi békességért való fohászkodásunk ködbe vész, elönt bennünket a harag, kiborulunk.

Ha felindultok is, ne vétkezzetek! Gondolkozzatok el fekvőhelyeteken, és csillapodjatok le! Igaz áldozattal áldozzatok, és bízzatok az Úrban.

Közös imádság (EÉ 736. o.)

Ének: 471